

**EĞİTİM-ÖĞRETİM SİSTEMİNE BOURDIEU'CU BAKIŞ:
LİSE ÖĞRENCİLERİNİN SINAVA HAZIRLIK SÜRECİNDE
AİLELERİN MESLEK SEÇİMLERİNDEKİ ROLÜ,
İSTANBUL ÖRNEĞİ**

Gamze Omurtak

13 11 27 202

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Sosyoloji Anabilim Dalı

Sosyoloji Programı

Danışman: Prof. Dr. Nurgün Oktik

İstanbul

T.C. Maltepe Üniversitesi

Sosyal Bilimler Enstitüsü

Şubat, 2019

**EĞİTİM-ÖĞRETİM SİSTEMİNE BOURDIEU'CU BAKIŞ:
LİSE ÖĞRENCİLERİNİN SINAVA HAZIRLIK SÜRECİNDE
AİLELERİN MESLEK SEÇİMLERİNDEKİ ROLÜ,
İSTANBUL ÖRNEĞİ**

Gamze Omurtak

13 11 27 202

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Sosyoloji Anabilim Dalı

Sosyoloji Programı

Danışman: Prof. Dr. Nurgün Oktik

İstanbul

T.C. Maltepe Üniversitesi

Sosyal Bilimler Enstitüsü

Şubat, 2019

JÜRİ VE ENSTİTÜ ONAYI

JÜRİ VE ENSTİTÜ ONAYI

Gamze OMURTAK'ın "Eğitim-Öğretim Sistemine Bourdieu'cu Bakış: Lise Öğrencilerinin Sınava Hazırlık Sürecinde Meslek Seçimi: İstanbul Örneği" başlıklı tezi 22.02.2019 tarihinde aşağıdaki jüri tarafından değerlendirilerek "Maltepe Üniversitesi Lisansüstü Eğitim ve Öğretim Yönetmeliği" nin ilgili maddeleri uyarınca Sosyoloji Anabilim Dalında Yüksek Lisans/~~Doktora~~ tezi ~~oy birliğiyle / oy çokluğuyla, başarılı / başarısız~~ olarak kabul edilmiştir.

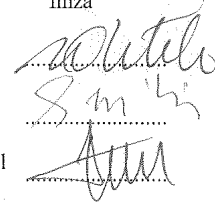
Unvanı, Adı ve Soyadı

İmza

Üye (Tez Danışmanı) : Prof. Dr. Nurgün OKTİK Maltepe Üniversitesi

Üye : Prof. Dr. Sabahattin GÜLLÜLÜ Maltepe Üniversitesi

Üye : Dr. Öğr. Üyesi Yalçın KAHYA Bandırma 17 Eylül Üniversitesi

Doç. Dr. Ahu TUNÇEL ÖNKAL

Enstitü Müdürü

ETİK İLKE VE KURALLARA UYUM BEYANI

 maltepe Üniversitesi	ETİK İLKE VE KURALLARA UYUM BEYANI	Doküman No	FR-178
		İlk Yayın Tarihi	01.03.2018
		Revizyon Tarihi	
		Revizyon No	00
		Sayfa	1/1

Revizyon Takip Tablosu

REVİZYON NO	TARİH	AÇIKLAMA
00	01.03.2018	İlk yayın.

ETİK İLKE VE KURALLARA UYUM BEYANI

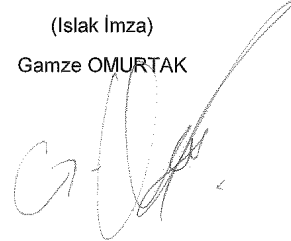
08/03/2019

Bu tezin bana ait, özgün bir çalışma olduğunu; çalışmamın hazırlık, veri toplama, analiz ve bilgilerin sunumu olmak üzere tüm aşamalarından bilimsel etik ilke ve kurallara uygun davrandığımı; bu çalışma kapsamında elde edilmeyen tüm veri ve bilgiler için kaynak gösterdiğimi ve bu kaynaklara kaynakçada yer verdiğimi; çalışmamın Maltepe Üniversitesinde kullanılan "bilimsel intihal tespit programı" ile tarandığını ve öngörülen standartları karşıladığımı beyan ederim.

Herhangi bir zamanda, çalışmamla ilgili yaptığım bu beyana aykırı bir durumun saptanması durumunda, ortaya çıkacak tüm ahlaki ve hukuki sonuçlara razı olduğumu bildiririm.

(Islak İmza)

Gamze OMURTAK

Hazırlayan İlgili Birim	Kalite Koordinatörü Dr. Öğr. Üyesi Şafak GÜNDÜZ	Kurumsal Yetkili Prof. Dr. Belma AKŞİT
----------------------------	--	---

(Doküman No: FR-178; Yayın Tarihi: 01.03.2018; Revizyon Tarihi: ; Revizyon No:00)

TEŞEKKÜR

Eğitim, eski kuşaağın yeni kuşaklara toplumsallaşmaları için yöntem ve kurala bağlı yapılan bilgi aktarım sürecidir. Müfredata dayalı bilgi aktarımına öğretim, toplumun dinamiklerinin aktarılmasına ise eğitim denilmektedir. Eğitimde ailenin rolü, eğitimde öğretmen rolü, eğitimde yöneticilerin rolü, özelleşen öğretim sistemi gibi birçok dinamik üzerine ayrıntılı inceleme yapılmalıdır. Bu incelemelerin tamamı eğitimin farklı birer konusudur. Yirmi birinci yüzyılda hızla değişen, dijitalleşen dünyaya ayak uydurmanın yollarından birinin "eğitim sistemi" olduğu düşünce hakimdir. Bu düşünce yanlış olmasa da eksik bir düşüncedir. Çünkü yeni dünyanın bilgiyi öğrenmek ve bu bilgileri işlemek isteyen bireylerin etrafında şekillendiğini unutmamak gerekir. Bu yüzden okullara merak etme, öğrenme duygusunun verileceği yer değil, bu duyguların geliştirileceği kurumlar olarak bakılmalıdır. Ülkemizde okullara, bir üst seviyeye geçmek için yapılan sınavlara hazırlık ve en sonunda da bir meslek sahibi olabilmek için gidilen kurumlar olarak bakılmaktadır. Ancak, okullar meslek seçimlerinde bir araç olarak kurgulanmalıdır. Gençler; yeteneklerini keşfederler, öğrenmeyi, gelişmeyi öğrenirler, böylece yeteneklerine uygun bir bölüme tercih yapıp üniversiteye yerleşir, hem akademik hem de pratik bilgilerle gelişir, mesleki hayata geçiş yaparlar. Okullara sadece meslek edinilen bir kurum değil, bir bireyin kişisel, sosyal, kültürel gelişiminin de sağlandığı kurumlar olarak bakılmalıdır.

Eğitim toplumsaldır. Bu yüzden toplumdan beslenir ve topluma geri döner. Eğitimin şekillenmesinde iktidarın, gücü ve yönetme tekeline elinde bulunduran grubun (üst sınıfın) yansımaları vardır. Bu sınıfın eğitim sistemine nasıl şekil verdiği, bu eğitim sisteminin de diğer gruplara (alt ve ort sınıflar denilebilir) nasıl şekil verdiği; ayrıca bunların yansımaları çok önemlidir. Bu tez, özellikle toplumun temelini oluşturan aile kurumunun eğitime, meslek seçimlerine karşı yaklaşımları üzerine yapılmıştır. Eğitime; aile faktörü üzerinden, ailenin eğitimden beklentisi, bu beklentilerden hareketle yaklaşımları incelenmiştir. Tez yazımı sırasında desteğini ve sabrını benden esirgemeyen tez danışmanım sayın Prof. Dr. Nurgün Oktik'e teşekkürlerimi sunuyorum.

Gamze Omurtak
Şubat, 2019

ÖZ

EĞİTİM-ÖĞRETİM SİSTEMİNE BOURDIEU'CU BAKIŞ: LİSE ÖĞRENCİLERİNİN SINAVA HAZIRLIK SÜRECİNDE AİLELERİN MESLEK SEÇİMLERİNDEKİ ROLÜ, İSTANBUL ÖRNEĞİ

Gamze Omurtak

Yüksek Lisans Tezi

Sosyoloji Anabilim Dalı

Sosyoloji Programı

Danışman: Prof. Dr. Nurgün Oktik

Maltepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2019

Bu tez, sosyolojinin konularının arasında yer alan eğitim konusuna ailelerin yaklaşımları ve meslek seçimlerinde etkileri üzerine yapılmıştır. Farklı sosyal, kültürel ve ekonomik yapıya sahip olan ailelerin çocuklarının meslek seçimlerindeki rollerini ve bu rollerdeki farklılıkları Bourdieu'nun sermayeleri açısından incelenerek karşılaştırma yapılmıştır.

Ailelerin, eğitim-öğretim sistemine bakış açılarını, mesleki yönelimlerini, bu yönelimler karşısında geliştirdikleri düşünce ve davranışların arasındaki farkların üzerinde durulmuştur. Özellikle ailelerle, eğitim-öğretime dair bilgileri, çocuklarının yeteneklerinin farkındalıkları, okul bilgilendirmelerine karşı tutumları, meslek seçimleri ve çocuklarını yönlendirirken nelere dikkat ettikleri üzerinde çalışılmıştır. Gelir düzeyleri farklılık gösteren ailelerin eğitime karşı duydukları güveni ve eğitimden beklentileri konusunun üzerinde durulmuştur.

Bu tez nitel bir araştırma örneğidir. Derinlemesine görüşme tekniği kullanılmış, hazırlanan sorular görüşülen kişilere sorulmuştur. Araştırma 16-30 yaş arası -lisede okuyan ve meslek seçimini tamamlamış- çocukları olan ailelerle yüz yüze görüşülerek yapılmıştır.

Çalışmanın temelini oluşturan soru, “Ekonomide gerçekleşen değişimler, eğitim-öğretim politikalarını etkilerken, dengesizleşen gelir durumu gençlerin hangi okula gideceklerini, mesleki yönelimlerini, gelecek planlarını ve bu süreci ailelerinin nasıl yönlendirdiği?” olmaktadır.

Çalışmada ilk olarak Bourdieu'nun kavramları üzerinde durulmuş, Bourdieu'nun eğitime bakış açısı üzerine bilgiler verilmiştir. Devamında, eğitim sistemi, sınav sistemi, sınava hazırlanan öğrenciler, meslek seçimi, aile ve çocuk yetiştirme, aile yapısı, Türkiye’de aile yapısı kavramları açıklanmıştır. Bu kavramlarla birlikte araştırmanın amacı, konusu ve yöntemi sırasıyla verilmiş, bulgular açıklanmış, sonuçlar karşılaştırmalı olarak tartışılmıştır.

Anahtar Sözcükler: Eğitim-Öğretim Sistemi, Meslek Seçimleri, Ailelerin Rolü, Kültürel Sermaye, Ekonomik Sermaye, Bourdieu'cu Bakış.

ABSTRACT

BOURDIEU'S PERSPECTIVE IN THE EDUCATION SYSTEM: THE ROLE OF FAMILY IN THE CHOICE OF PROFESSION IN THE PROCESS OF HIGH SCHOOL STUDENTS PREPARATIONS FOR THE EXAM, ISTANBUL CASE

Gamze Omurtak

Master's Thesis

Sociology Department

Sociology Program

Thesis Advisor: Prof. Dr. Nurgün Oktik

Maltepe University Social Sciences Institute, 2019

This thesis focuses on the approaches of the families to the subject of education, which is among the subjects of sociology, and the role of families in choice of profession. The role of the families with different social, cultural and economic backgrounds in the choice of profession of their child and the differences in that role from family to family is analyzed and compared with respect to Bourdieu's theory of capital.

The differences between the perspectives of the parents on the education-training system, their professional orientation and the thoughts and behaviors they developed towards these orientations were tackled. The knowledge the parents possess about the education system, their awareness of the skills of their children, their reactions towards the inputs about their children made by the school, their choice of profession and what they pay attention to when directing their children were particularly analyzed. The trust families of different income levels lay on the education system, as well as expectations from it, are emphasized.

This thesis is an example of qualitative research. The technique of in-depth interview is used and the prepared questions are asked to the interviewers. The research was conducted via face-to-face interviews with families with children between the ages of 16 and 30 who have made their choice of profession.

The study is based on the question "In a time when the changes in the economy affect the policy of education, to what extent does the income inequality affect to which schools the children go, their professional orientation and their future plans, and how does this process affect their families?"

In the study, firstly, the concepts introduced by Bourdieu are analyzed, and information regarding Bourdieu's view on education is given. Afterwards, the concepts of education system, entrance exams and the students who are preparing for those exams, the choice of profession of the children, family and child rearing, family structure, and family structure in Turkey are scrutinized. With these concepts the aim, topic and method of the study are specified respectively, the findings are explained and the results are analyzed by comparison.

Keywords: Education and Training System, Choice of Profession, Role of The Families, Cultural Capital, Economic Capital, Bourdieusian Perspective.

İÇİNDEKİLER

JÜRİ VE ENSTİTÜ ONAYI	II
ETİK İLKE VE KURALLARA UYUM BEYANI.....	III
TEŞEKKÜR.....	IV
ÖZ	V
ABSTRACT.....	VI
İÇİNDEKİLER	VII
TABLolar	IX
KISALTMALAR.....	X
ÖZGEÇMİŞ	XI
BÖLÜM 1. GİRİŞ.....	1
1.1. Pierre Bourdieu Kuramının Kavramları.....	2
1.1.1. Habitus kavramı.....	2
1.1.2. Sermaye kavramı	5
1.1.3. Alan kavramı	8
1.2. Pierre Bourdieu'nun Eğitime Bakış Açısı	10
1.3. Pierre Bourdieu ve Aile.....	15
1.4. Eğitim Öğretim Sistemi ve Meslek Seçimlerinde İlişkin Kavramlar.....	16
1.4.1. Eğitim- öğretim sistemi	16
1.4.2. Sınav sistemi.....	18
1.4.3. Sınava hazırlanan öğrenciler	19
1.4.4. Meslek seçimi.....	20
1.4.5. Aile ve çocuk yetiştirme	20
1.4.6. Aile yapısı.....	22
1.4.7. Türkiye'de aile yapısı.....	23
1.5. Kısa Literatür Bilgisi.....	25
1.6. Tezin Amacı	28
1.7. Tezin Önemi.....	29
1.8. Araştırma soruları.....	30
BÖLÜM 2. YÖNTEM.....	32
2.1. Araştırma Evreni ve Örneklem	32

2.2. Kullanılacak Veri Toplama Aracı	33
2.2.1. Niteliksel araştırma teknikleri	33
2.3. İşlem	35
2.4. Verilerin Çözümlemesi	35
BÖLÜM 3. BULGULAR VE YORUMLAR	37
3.1. Aile İlişkileri	38
3.2. Anne veya Babanın Evlenmeden Önceki Aile İlişkileri	40
3.3. Çocukların Lisede Okuduğu Bölüm ve Bu Bölüme Yönlendirilmesi	42
3.4. Çocuğun Ders Çalışmasına Karışma Durumu	45
3.5. Çocukların Kişisel Yetenek, Beceri ve İlgi Alanlarını Bilme	46
3.6. Üniversite Eğitimi Konusuna Bakış	49
3.7. Gelecek Hakkında Kaygı Duyma	51
3.8. Mesleki Beklenti	53
3.9. Üniversite Planları Konuşma	54
3.10. Rehberlik, Seminer Gibi Yönlendirmeleri Dikkate Alma	56
3.11. Çocuğun Alan ya da Meslek Tercihleri	57
3.12. Meslek Seçiminde Cinsiyetin Rolü	59
3.13. Ailelerin Vakıf Üniversitelerine Bakış Açısı	61
3.14. Mesleklerin En Önemli Özellikleri	62
3.15. Dini İnançların Etkisi	63
3.16. Aile Tanımlaması	64
3.17. Meslek Seçimiyle İlgili Programlara Bakış Açısı	65
3.18. Üniversiteyi Bitirdikten Sonraki Süreç	67
3.19. Çocukların Geleceklerinin Şekillenmesi	68
3.20. Bulguların Literatür Doğrultusunda Tartışılması	69
BÖLÜM 4. SONUÇ VE ÖNERİLER	73
4.1. Sonuç	73
4.2. Öneriler	77
EKLER	79
KAYNAKÇA	88

TABLÖLAR

Tablo 1. Katılımcıların Eğitim Durumları.....	32
Tablo 2. Katılımcıların Gelir Durumları.....	32
Tablo 3. Katılımcıların Ebeveyn, Yaş Durumları ve Çocuk Sayıları.....	36

KISALTMALAR

YÖK:	Yükseköğretim Kurulu
ÖSYM:	Öğrenci Seçme ve Yerleştirme Merkezi
YGS:	Yükseköğretime Giriş Sınavı
LYS:	Lisans Yerleştirme Sınavları
YKS:	Yükseköğretim Kurumları Sınavı
TYT:	Temel Yeterlilik Testi
AYT:	Alan Yeterlilik Testi
YDT:	Yabancı Dil Testi
TDK:	Türk Dil Kurumu
D.G.:	Derinlemesine Görüşme

ÖZGEÇMİŞ

Gamze Omurtak

Sosyoloji Anabilim Dalı

Eğitim

<i>Derece</i>	<i>Yıl</i>	<i>Üniversite, Enstitü, Anabilim/Anasanat Dalı</i>
Lisans	2013	Maltepe Üniversitesi İnsan ve Toplum Bilimleri Fakültesi Sosyoloji Programı
Lise	2007	Çemberlitaş Kız Lisesi

İş/İstihdam

<i>Yıl</i>	<i>Görev</i>
2017- 2018	Doğan Egmont Yayınları/ Doğan Akademi Proje İçerik Uzmanı
2017- 2017	Nişantaşı Üniversitesi/ Rehberlik ve Kariyer Daire Başkanlığı Rehberlik Uzmanı
2014- 2017	Kavram Eğitim Kurumları/ Akademik Öğretim Programları Koordinatörü

Alınan Burs ve Ödüller

<i>Yıl</i>	<i>Burs/Ödül</i>
2008-2013	ÖSYM Eğitim Bursu

Yayınlar ve Diğer Bilimsel/Sanatsal Faaliyetler

1. Kitap eki internet sitesi “Bakış Açını Geniştirmek İçin B.A.K.” konulu yazı, 24 Ocak 2019.
2. Eğitimpedia internet sitesinde “Haftanın Çocuk Kitabı: Bal Gibi Felsefe Serisi” konulu yazı, 24 Aralık 2018.
3. Eğitimpedia internet sitesinde “A’dan Z’ye 2023 Eğitim Vizyonu: Derinleştirilmiş, Kişiselleştirilmiş ve Uygulamaya Yönelik Eğitim Modeli” konulu yazı, 25 Ekim 2018.
4. Posta-Özel Okul Eki “Özel Okullar” konulu yazı, 29 Nisan 2016.
5. Okulların Sesi Gazetesi (38. sayı) “Nitelikli Eğitim” konulu yazı, Temmuz 2015.
6. Okulların Sesi Gazetesi (37. sayı) TEOG “Tercihleri Dönemi” konulu yazı, Haziran 2015.
7. Milliyet Gazetesi” LYS tercih dönemi” ile ilgili yazı, Mayıs 2015.
8. Okulların Sesi Gazetesinde (36. Sayı) “Öğrenciler lise seçerken nelere dikkat etmeli?” konulu yazı, Mayıs 2015.
9. Milliyet Gazetesi, “TEOG Tercih dönemi ve yeni dönüşüm sürecinde olan liseler eğitim öğretime nasıl hazırlanıyorlar?” konulu yazı, Mayıs 2015.
10. Gerçek Gündem internet haber gazetesi “Cumhurbaşkanlığı Seçimleri Gölgesinde TEOG Tercihleri” konulu yazı, 2014.
11. Muhacirin sesi internet sitesi, “Cinsiyet ve Toplumsal Cinsiyet” konulu yazı, 2014.

Diğer Yayınlar

1. FOX Tv “Ana haber” Sınav Stresine Bağlı İlaç Kullanımı üzerine yayın, 9 Aralık 2015.
2. Habertürk Tv “Yolun Başındayken” programı Öğrenciler üniversite ve lise tercihlerini nasıl yapmalılar? Nelere dikkat etmeliler? Tercih dönemlerinde dikkat edilmesi gereken noktalar nelerdir? Doğru tercih nasıl oluşturulmalıdır? konuları üzerine eğitim programı, 13 Temmuz 2015.
3. Cem TV “Yaşamın içinden” programı TEOG tercihlerinde dikkat edilmesi gerekenler ve temel liselerin süreci konulu canlı yayın program, 24 Mayıs 2015.
4. Habertürk Tv “Yolun Başındayken” programı TEOG tercihleri döneminde öğrencileri ve anne-babaları neler bekliyor? TEOG tercihlerinde dikkat edilmesi gerekenler nelerdir? konuları üzerine canlı yayın eğitim programı, 2 Mayıs 2015.
5. Habertürk Tv “Yolun Başındayken” programı Dönüşüm sürecine giren okullar eğitimlerine nasıl hazırlanıyorlar? üzerine, canlı yayın eğitim programı, 18 Nisan 2015.
6. Habertürk Tv “Yolun Başındayken” programı Dershanelerin dönüşüm sürecinde öğrenci ve aileleri neler bekliyor? konusu üzerine, canlı yayın eğitim programı, 11 Nisan 2015.
7. +1 Tv, 2014-2015 eğitim öğretim yılı TEOG tercihleri ve değişen sınav sistemi ile ilgili canlı yayın programı, 2014 (2 program)
8. Ulusal Kanal, 2014-2015 eğitim öğretim yılı TEOG tercihleri ve değişen sınav sistemi ile ilgili canlı yayın programı, 2014.

Projeler

- Prof. Dr. Belme T. Akşit ile 2014 Nisan-Mayıs, Maltepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Heybeliada Kütüphanesi Canlandırma Projesi, Niteliksel Çalışma, İstanbul. (Yüksek Lisans Sosyal Bilimlerde Araştırma Yöntemi).
- 2012-2013 Bitirme Projesi "İbrahim YASA "üzerine araştırma ve "Sezgin Tüzün" ile derinlemesine görüşme ve hayatı üzerine araştırma. (Sosyolojide Özel Konular (Sem.), Bahar Dönemi)
- 2012-2013 Kentsel ayrışma ve bütünleşme: İstanbul Sancaktepe’de kapalı adacıklar üzerine niteliksel saha araştırması. (Kent Sosyolojisi, Bahar Dönemi)
- 2011-2012 öğretim yılı, Prof. Dr. Bahattin Akşit, Adalarda Toplumsal Yapı ve Göç Araştırması. (Uygulamalı Sosyolojik Araştırma, Bahar Dönemi)
- 2010-2011 öğretim yılında Prof. Dr. Bahattin Akşit, Prof. Dr. Belma Akşit “Türkiye’deki sosyo-kültürel değişim hakkında lisesi gençlik ne düşünüyor” anket araştırması. (Sosyolojide Araştırma Yöntemleri 2, Bahar Dönemi)
- 2010-2011 öğretim yılında Öğr. Gör. Esra Köten, Post-endüstriyel toplumda beyaz yakalı çalışanlar: İstanbul’da bir niteliksel araştırma, iki farklı şirkette derinlemesine görüşme. (Endüstri Sosyolojisi, Bahar Dönemi)
- 2010-2011 öğretim yılı, Prof. Dr. Bahattin Akşit, İstanbul’un bazı adalarında ve mahallelerinde kültürel kimliklerin oluşu ve dönüşümü: Kapalı Çarşıda yapılan niteliksel çalışma. 4 kişiyle derinlemesine görüşme. (Kültürel Değişme, Güz Dönemi)
- 2010-2011 öğretim yılında Prof. Dr. Belma Akşit “Namus Kavramı Üzerinde Düşünceler” niteliksel araştırma, derinlemesine görüşme ve odak grup görüşmesi. (Sosyolojide Araştırma Yöntemleri 1, Güz Dönemi)

- 2009-2010 öğretim yılı, Prof. Dr. Bahattin Akşit, Prof. Dr. Belma Akşit, Prof. Dr. Sabahtin Güllülü, İstanbul'un bazı adalarında ve mahallelerinde kültürel kimliklerin oluşu ve dönüşümü: Büyükkada'da yapılan niteliksel araştırma.

Sertifikalar

- "Aile ve Öğrenci Eğitim Koçluğu Sertifikası" Üsküdar Üniversitesi Sürekli Eğitim Merkezi, 2015.
- "Aile Danışmanlığı Eğitim Sertifikası" Marmara Üniversitesi Sürekli Eğitim Merkezi, Riskcenter Eğitim Danışmanlık Hizmetleri, 2013

Kişisel Bilgiler

Doğum yeri ve yılı: İstanbul, 1990 Cinsiyet: K
GSM/ e-posta: 0543 949 26 40 / omurtakgamze@gmail.com

BÖLÜM 1. GİRİŞ

Toplumsal yapıda meydana gelen, ekonomik, sosyal, kültürel, politik değişimlerden en çok etkilenen alanlardan biri eğitimidir. Eğitim, iki kişinin arasındaki ilişkiyi geliştirmesi ve toplumsal ilişkilerin temelini atılması bakımından sosyal; aynı zamanda her insanın özelliklerini ve yeteneklerini geliştirdiği için bireysel, gelişim yeri olarak kurumsal bir alandır. Bireyleri ilgi ve yeteneklerine uygun yetiştirmek için kurgulanan eğitim alanı aynı zaman da bireyleri ekonomik, sosyal, kültürel geleceklerine hazırlayan en büyük yatırımdır.

Meydana gelen ekonomik, toplumsal ve teknolojik değişmelerle gittikçe karmaşıklaşan bir dünyaya uyum sağlayabilmek için, bireylere farklı eğitim fırsat ve olanakları sunulması gerekir. Ülkemizde eğitim sistemi; daha çok sınav odaklı kurgulanmış, okullar ise bir üst seviyeye geçiş için hazırlık yapılan yerler haline gelmiştir. 1960 yılından itibaren sınavların hayatımıza girmeye başlamasıyla birlikte üniversiteye hazırlıkta ücretli ders veren kurumların da sayısı artmaya başlamıştır. Ücret karşılığı ders alma ihtiyacının giderek artması yeni süreci başlatmış ve dersaneleri ortaya çıkarmıştır.

Dünyada teknolojinin ilerlemesi ve meydana gelen yeni gelişmeler, çağdaş ve uluslararası nitelikli bireylere ihtiyaç duyulmasını artırmış ve bunun yolunu yükseköğretim olarak işaret etmiştir. Bu durum lise öğrencilerinin okula başladığı günden itibaren son sınıfa kadar lisenin sadece üniversiteye geçiş yolu olarak görme anlayışının hâkim olmasını sağlamıştır. Bu yüzden ilk günden itibaren öğrencilerin tamamının sınav stresiyle karşı karşıya olduğu açıkça ortadadır.

Yirmi birinci yüzyılda küreselleşmenin etkisiyle birlikte hızlanan ekonomik, politik, siyasal değişimler eğitim sisteminin de değişmesini sağlamıştır. Eğitim politikalarının hızlı değişmesi öğrencilerin gelecekleri konusunda streslerini artırırken; bir yanda da öğrenci ve velileri güvensizliğe sürüklemiştir.

İnsan hayatının en önemli dönüm noktalarında biri de meslek seçimleridir. İyi bir mesleğin iyi bir okul hayatıyla oluşacağına inanan aileler için belirsizlik daha çok güven problemi yaratmıştır. Aileler için meslek seçimleri bireylerin yaşam biçimini de seçmesi

anlamına gelir. Bu yüzden aileler, çocuklarından özellikle saygın bir meslek seçimi yapmalarını beklemekteler.

Çalışma süresi göz önünde bulundurulduğunda -çalışma hayatı günlük hayatın büyük bir bölümünü kapladığına göre- çalışma hayatındaki mutluluğun, bireysel mutluluğa da etkisi vardır. Bu yüzden kişisel yeteneklere uygun meslek seçimi çok önemli olmasına rağmen, meslek tercihlerinin yeteneklere uygun yapılma oranı düşüktür.

Meslek seçiminin bir olgunlaşma süreci içerisinde yapıldığını ve bu süreçte kendisini bilmesinin “yeteneklerinin” farkında olmasını temsil eder.

1.1. Pierre Bourdieu Kuramının Kavramları

1.1.1. Habitus kavramı

Bilimin gerçekleştirdiği sınıflara ayırma, bizi eyleyicilerin ve bizzat kendi pratikleriyle başkalarınınkiler hakkında verdikleri sınıflandırıcı yargıların ürettiği sınıflandırılabilir pratiklerin ortak kökenine götürür: Habitus aslında hem nesnel olarak sınıflandırılabilir pratiklerin üretici ilkesi hem de bu pratiklerin sınıflama sistemi (principium divisions)dir. Temsil edilen toplumsal dünya, yani yaşam tarzları uzamı, habitusu belirleyen bu iki kabiliyet arasında, yani sınıflandırılabilir pratikler ve yapıtlar üretme kabiliyeti ile bu pratikler ve ürünleri ayırt edip değerlendirme kabiliyeti (beğeni) arasındaki ilişkide oluşur (Bourdieu, 2015, çev. s.254).

Habitus kavramı, Pierre Bourdieu sosyolojisinin en önemli bileşenlerinden biridir. Günlük toplumsal olaylara katılmak ya da gerçekleştirdiğimiz eylemler bilinçli seçimlerin dışında üzerinde çok düşünmeden gerçekleştirdiğimiz eylemler olmaktadır. Bilinçli bir seçimle olmasa bile gerçekleştirmedığımız bir bakıma sürecin içinde yer aldığımızı gösterir. Bu da öğrenme ile edinilen bilgi birikimine ve bu bilgi birikimi ile gerçekleştirilen eylemleri işaret eder.

Habitus, toplumsal aktörler olarak belirli ortamlarda edindiğimiz toplumsal deneyimlerimizin ürünü olan, zihnimize taşıdığımız (sınıf, dil, etniste, toplumsal cinsiyet gibi) kalıcı eğilimleri anlatır. Belirli toplumsal ortamlardaki deneyimlerimiz dünyaya ilişkin söz konusu koşullarda edindiğimiz bilgilere ve kaynaklara yaklaşımımızı etkiler. Bu yüzden, kişinin toplumsal bağlamının etkisini yansıtan bilişsel ve güdüsel bir

mekanizma olan habitus bilgileri ve kaynakların onları biçimlendiren etkinliklere aktarıldığı bir kanal ve ortam sağlar (Layder, 2010, çev. s.227)

Bourdieu habitusu, bireyin toplumsal yapı içerisinde yer almak için edindiği pratikleri, bu pratikleri de toplumsal yapıyla kuracağı bağın içinde bulunan düşünce, davranış kalıplarını anlatmak için kullanır. Habitus daha çok davranış, eylem üzerine odaklanır. Ayrıca Bourdieu, sınıflar arası eşitsiz ayrımı ve sınıfların yeniden üretilmesini kültürle açıklar. Kültür sınıfların devamını sağlamayı habitus ile yapar.

Habitus, bireylerin toplumsal dünyaya ayak uydurmalarını sağlayan bir yapıdır. İnsanların, toplumsal dünyayı nasıl algıladıkları, anladıkları ve değerlendirdikleri içinde bulunmuş oldukları kültürel ve sosyal yapılara göre şekil alır. İnsanlar bu yapılara göre kendi pratiklerini üretirler ve davranış kalıplarını oluştururlar.

Anlamlandırılmış pratiklerin ve böylelikle geliştirilen pratikleri anlamlandırmaya muktedir algılamaların üretici yatkınlığına dönüşmüş ve bedene işlemiş bir zorunluluk olan habitus, genel ve bir yerden bir yere taşınabilir bir yatkınlık olarak, doğrudan edinilmiş olanın sınırlarının ötesine uzanarak, öğrenme koşullarının özünde bulunan gerekliliğin, sistemli ve evrensel bir uygulamasını gerçekleştirir: Habitus, bir eyleyicinin (veya benzer koşulların ürünü olan bir eyleyiciler kümesinin) pratiklerinin tümünü, hem özdeş (veya karşılıklı olarak tahvil edilebilir) kalıpların uygulanmasının bir ürünü olmasından dolayı sistemli kılan, hem de aynı zamanda başka bir yaşam stilini oluşturan pratiklerden belli bir sisteme göre ayrı kılan şeydir (Bourdieu, 2015, çev. s.255).

Bourdieu habitus kavramını, insanların içinde yaşadığı kültürün –ait olduğu sınıfın- özelliklerini taşıdıklarını ve bu özelliklerin aktardıklarını anlatmak için kullanır. Kişi ait olduğu sınıfın özelliklerini kendi davranışlarının içerisinde taşıyacak ve bu davranışları sergileyecek çevresine aktaracaktır. Örneğin, işçi bir ailenin çocuğu okul, meslek seçiminden başlayarak evliliğe karşı yaklaşımına kadar bu çevrenin etkisi görülecektir.

Bourdieu, toplumsal yapı ile bireyler arasında bir yol bulmaya çalışır. Bu yol, toplumsal yapıyla bireylerin fail olmasını sağlayacak bir bilgi aktarım yolu olmalıdır. Bourdieu habitusu, bireyin toplumsal yapının özelliklerini, davranışlarını, pratiklerini içselleştirilmesini sağlayan bir mekanizma olarak tanımlar. Ayrıca, bireylerin davranış ve eylemlerini kontrol eden ve oluşturan bir yapı olduğuna işaret eder. Habitus birey dışında

var olan toplumsal yapının içselleştirilmesiyle oluşur.

Habitus, eylemlerin ve bu eylemlerin oluşmasını, toplumsal dünyanın sınıflara bölünmesini örgütleyen bir yapıdır. Her koşul, birbirinden ayrılmaksızın, içsel nitelikleri ve bizzat kendisi bir ayrımsal konumlar, bir farklar sistemi olan koşullar sistemi içindeki konumuna borçlu olduğu ilişkisel nitelikleriyle, yani kendisini olmadığı her şeyden, özellikle de karşıtı olduğu tüm şeylerden ayıran her şeyle tanımlanır: Toplumsal kimlik farklılıkta tanımlanır ve kendini farklılıkta ortaya koyar (Bourdieu, 2015, çev. s.255-256).

Sınıf koşulunun özünde bulunan özgürlükler ve zorunluluklar ile konumun oluşturucu farklarını sistemli bir şekilde ifade eden pratiklerin üretici kalıbı olan habitus, sınıflanmış ve sınıflayan pratikler arasındaki farklar biçiminde kavradığı koşul farklarını (habitusun birer ürünü olarak), bu farkların ürünü olup bu farklarla nesnel olarak uyumlu ve dolayısıyla bunları doğalmış gibi algılamaya eğilimli olan farklılaşma ilkesi uyarınca yaklaşır (Bourdieu, 2015, çev. 256).

Toplumsal bireyler -failler-, habitus ile toplumda var olan tüm kuralları benimser ve toplumsal yaşam içerisinde bunları etkinleştirirler. Habitus toplumsal deneyimlerin yanında, insan zihninde taşıdıklarıyla da birleşmesini ifade eder. Böylece, habitus hem toplumsal alandan hem de bilişsel durumdan etkilenir.

Habitus, ne tek bireysel ne de tek toplumsaldır. Habitus, bilişsel ve toplumsal alanın birleşmesini ifade eder; durumların karşısında bir strateji üretme ve bu stratejileri uygulamaya karar verme mekanizmasıdır.

Nesnel bağlamın karşılıklı ilişkileri habitus aracılığıyla aktarılır ve oluşturulur. Habitus toplumda sınıfları ve grupları oluştururken bir yandan da kişiye birçok kimlik aktarır. Böylece kişi bir adiyet duygusu geliştirir. Ait olduğu sınıfın düşünce ve eylemlerini gösterme eğilim gösterir. Bu adiyet duygusunu geliştiren habitustur.

Habitus, tecrübelerle bir strateji üretimidir; gerçekleştirilen eyleme, bir anlam ve eğilim katar. Bir tıp doktorunun bir işçiye göre beklentileri daha yüksektir. Hem içinde bulunduğu kültürel ve sosyal grubun –sınıfın- beklentilerine sahiptir hem de ekonomik olarak daha iyi durumdadır. Doktor, beklentilerini tecrübelerine dayalı oluşturmuş, nelere karşı beklenti oluşturabileceğini bilmektedir. Ancak işçi benzer beklentilere oluşturabilecek bilgi birikimine dahi sahip değildir. Bu geçmiş kültürel yapının aktarımını sağlayan yapı habitustur. Bir işçinin ait olduğu sınıfın kültürünün aktarımını da habitus

sağlamaktadır.

Böylece habitus bireyler için bir kader değil, deneyimlerin aktarılması ve yeniden sürekli yeniden üretilmesidir.

Bir insan, davranışın nasılını bilir ancak nedenini açıklayamaz. Çünkü bunu sosyalizasyon süreci içerisinde öğrenmiştir. Bir duruma karşı geliştirilen davranış, düşünce farklı stratejiler üretmeyi sağlayabilir. Bu yüzden insanlar içinde yaşadıkları koşulları sürekli üretebilirler. Bu da davranışların ve eylemlerin yeniden üretilmesini sağlar. Bu yeniden üretim süreci habitusu içinde bulundurur. Çünkü yeniden üretim sosyalleşme sürecindeki içselleştirilmiş davranış kalıplarını içerir.

Bu surum sistematik olarak bir devamlılığı sağlar. Çünkü habitus bireylerin, sosyal sınıfın içinde üretilen davranış ve eylemlerin dış dünyayla bağlantısını kurmaya yarayan bilgileri içerir. Dış dünyayla bağlantısını kurmaya yarayacak kendi pratiklerinin üretilmesini sağlayan yapıdır. Bu yüzden hem tarihseldir, hem de tarihi oluşturur.

Habitus, kelimenin tam anlamıyla, ne tam bireyseldir ne de davranışları tek başına belirler; buna karşın, eyleyicilerin içinde işleyen yapılandırıcı bir mekanizmadır. Bourdieu'ya göre habitus, eyleyicilerin çok çeşitli durumlarla başa çıkmasını sağlayan bir strateji üretme ilkesidir. Dış yapıların içselleştirilmesinin ürünü olan habitus, alanın taleplerine aşağı yukarı tutarlı ve sistematik biçimde tepki verir. Tarihse olarak inşa edilmiş, kurumsal olarak kök salmış, dolayısıyla toplumsal olarak değişken, üretici bir matristir (Bourdieu ve Jacquant, 2010, Çev. s.27).

Habitudan söz etmek, bireysel olanın, hatta kişisel, öznel olanın dahi toplumsal, kolektif olduğunu ortaya koymaktır. Habitus, toplumsallaşmış öznelliktir (Bourdieu ve Jacquant, 2010, Çev. s.116).

1.1.2. Sermaye kavramı

Bourdieu'ya göre toplumsal olayların ve eylemlerin gerçekleşmesi için eyleyicilerin bazı özelliklere sahip olması gerekir. Gerçekleşen eylemlerde kurulan baskınlık sahip olunan güce göre şekillenir. Bourdieu sermaye kavramını bu yüzden form değiştirerek sosyal bir tanıma büründürmüştür.

Bourdieu sınıflar arası ayrışmayı sadece ekonomik veya sadece ideolojik olarak incelemeyiz. Sınıflar arasındaki farkları açıklayabilmek için çatışma alanlarının sınırlarını

belirler. Bu alanlar güce göre şekillenir ve şekillenen alanlar sermayelerin dağılımlarına göre de değişir. Bu yüzden Bourdieu, sermayeleri ekonomik sermaye, toplumsal sermaye, kültürel sermaye ve simgesel sermaye olarak ayrı başlıklara ayırır.

Bourdieu bireylerin toplumsal etkinliklerini, sınıflar aralarındaki farkların sadece ekonomik duruma göre anlatılamayacağını savunur. Bu yüzden farklı sermaye türlerinin birbirleri arasındaki bağlantıyı inceler.

Gücü elinde bulunduran iktidarın temeli sermayeye dayanır. Bu gücün devamını sembolik sermaye ile devam ettirebilir. Bu yüzden bir alanın hakimiyeti çok önemlidir. Bireyler ekonomik olarak daha iyi olmak için para kazanmaya çalışırken; kültür alanında daha iyi olmak için ise akademik başarıya yönelirler. Yönelindikleri alanın prestij, duruş, bir saygınlık kazandırması o alanın sembolik sermayesini oluşturur ve kişinin gücü meşrulaştırılmış olur.

Bourdieu, toplum içindeki güç dengelerinin, baskı olmadan da devam edebileceğini ve ekonomik ilişkilerin gizli bir şekilde yürütüldüğünü söylemiştir. Yine de Bourdieu Marx'ta olduğu gibi sınıflar arası ilişkileri sadece ekonomik ya da ideolojik olarak ele almaz. Daha çok ele aldığı fikirlerde Weber'in etkisi görülmektedir.

Ekonomik sermaye, ekonomik kaynaklar; toplumsal sermaye ise toplumsal ilişkilerdir. Kültürel sermaye, eğitim yoluyla öğrenilmiş davranışlardır. Simgesel sermaye ise her sermayede görülebilen, simge haline gelmiş değerlerdir.

Bourdieu sermaye kavramını sosyal bir tanım olarak anlatır. Bourdieu için sosyal sermaye, kişinin toplumsal bir fail olmasını ve bu alan içerisinde rekabeti oluşturmasını sağlayan yapıdır.

Sermaye, habitusun yaratmasıyla doğuştan getirilen ve sosyal çevre tarafından içselleştirilen eğilimlerin sonucunda kendiliğinden ortaya çıkar. Bu bir egemenlik biçimini oluşturur. Bu egemenliğin kalıcı hale gelmesi için hegemonik yapılar tekrardan yaratılır.

Bourdieu çalışmalarında ele aldığı dört çeşit sermaye biçiminden bahsetmektedir. Bu sermaye biçimleri sosyal gücü oluşturan yapılardır.

a. Ekonomik sermaye: Ekonomik sermaye, bireylerin sahip oldukları maddi gelir durumunu ifade etmektedir. Burada Marx'ın yaklaşımı tekrar ortaya çıkar, yani sahip

olunan sermaye ve onun faydaları söz konusudur. Marx'a göre kapitalist sistemde üretim biçimi sermayenin belirli ellerde toplanmasına yol açacak; burjuva sınıfı ve proleterya arasında ki maddi üretim araçlarının dağılımı topluma mal edilmesini sağlayacaktır. Ayrıca Marx'a göre tüm hukuki kurumlar, ekonomik gelişmelerin ardında kalmaktadır. Ancak Bourdieu, Marksist düşünceden farklı olarak ekonomik sermaye biçimine diğer sermayeleri ve bu sermayeler arasındaki ilişkilerini incelemeyi odaklanmaz.

Marx'ın sermaye sınıfının sınırları kesindir. Ancak Bourdieu'nun sınıf tanımlamasında ekonomik sermaye yalnız başına yeterli değildir. Bu yüzden diğer sermaye türleriyle birlikte inceleme yapılması gereklidir.

b. Kültürel sermaye: Kültürel sermaye, toplumda yüksek olarak görülen değerlerle ilgili bilgi sahibi olmaktır. Okula gitmek, diploma almak kültürel sermaye için önemli adımlardır. Örneğin, üst sınıfa ait ailelerin çocuklarının okulda başarılı olmalarına karşın, işçi ailelerin çocuklarının başarısız olmaları kültürel sermayenin sonucudur. Ailelerden sadece maddi araçlar alınmaz; öğrenme, anlama, ifade etme biçimleri de alınır. Aileler bunları farkında olmadan çocuklarına aktarırlar. Tam da bu durum habitusla ilgilidir ve bu aktarım okul başarısında çok önemli bir yer tutmaktadır. Çünkü üst sınıflı aileler, birçok kültürel öğeyi çocuklarına kazandırır, okulda başarılı olmalarını sağlayacak her şeyi çocuklarına verirler. Bourdieu, bu durumun okullarda sosyal sınıflara ait becerileri gelişmelerinin, doğal yetenekmiş gibi sunulmasını ve böylece eğitim eşitsizliğinin meşru kılınmasını sağladığını belirtir.

Kültürel sermaye Bourdieu'ye göre üç halde bulunur. *Bedenselleşen* kültürel sermaye, ailelerin çocuklarına ait oldukları sınıf yapısını yansıtacak özelliklerin gözle görünür biçimde vücutlaştırılmış halidir. Ailenin sosyal sınıf yapısına göre öğrenilen dil alışkanlıkları, yazma stili gibi özelliklerin kazanılmasıdır. Sınıf eşitsizliğinin en belirgin biçimde üretildiği eğitim alanı buraya örnek gösterilebilir. *Nesnelleşen* kültürel sermaye ise temsiliyet gücünün ön planda çıktığı, sınıf özelliklerini yansıtan nesnelere oluşturulduğu formdur. Okunan kitaplar, takip edilen resimler, vb. kültürel nesnelere örnek verilebilir. *Kuramsallaşan* durumda ise Bourdieu'nun eğitimin ve bürokrasinin sınıflar üzerindeki dağılımı ve bunların kurumsal etkisidir.

c. Sosyal sermaye: Bireyin toplum içinde ait olduğu grubu ve bu grubun ilişki ağını tanımlar. Bu sermaye türü, bireylerin topluluk içerisinde diğer bireylerle olan

ilişkilerini, buradaki hareketlerini ve grup içindeki desteği işaret eder.

Sosyal sermaye, bireylerin sahip oldukları ilişki ağını ifade eder. Bireylerin diğer bireylerle olan bağlantıları, içinde buldukları grupta üyelik durumları, sorumlulukları, ilişkileri gibi olgular bu sermayeyi oluşturur.

d. Sembolik sermaye: Diğer sermayelerle en çok ilişkili olan sermaye türüdür. Çünkü habitusla ilgili, kültürel sermayenin ise yansımasıdır. Bireyin toplum içindeki kendisiyle alakalı görünüş, prestij, konuşma ve duruş gibi özelliklerin temsilidir. Habitus, bireylerde alınan kültürel özellikler ile davranmayı anlatır. Sembolik sermaye ise hem habitusla geçmişten gelen özellikler hem de onların yansımasını temsil eder.

Gösterge değeri olan sembolik sermaye, belli bir alanda yetkinlik için kazanılan sermaye türüdür. Bu sermaye türünün diğer sermaye türleriyle yakından ilişkilidir.

1.1.3. Alan kavramı

Bourdieu, habitus ve sermaye kavramlarından sonra alan kavramının üzerinde çalışır. Alan kavramı özellikle habitusla ilişkilendirir. Ayrıca farklı sermaye türlerinin farklı alanlarda meydana geldiğini de belirtir. Alan kavramının konumunu çok boyutlu olarak tanımlar. Bireylerin bu alanlara yerleşmesine olanak verir. Bourdieu, alanların doğrudan öznelerle değil, bu alanların özelliklerine sahip olan öznelerle ilişki içerisinde olduğunu söyler.

Habitus ile alan arasındaki ilişki, öncelikle bir koşullanma ilişkisidir. Alan habitusu yapılandırır. Habitus bir alanın ya da kesişen bir dizi alanın içkin zorunluluğunun somutlaşmasının ürünüdür (Bourdieu ve Jacquand, 2010, Çev. s.118).

Alan, bireylerin çeşitli sermaye türlerinin bulunduğu toplumsal konumlara sahip olmak için mücadele ettikleri yer olarak tanımlanır. Alan aynı zamanda kendi kurallarının bulunduğu ve bu kuralların dayatıldığı bir güç alanıdır.

Alanları belirleyen ortak bir yasa olmasına rağmen her alanın kendine özel işleyişi ve kuralları vardır. Bu alan ayrı ayrı incelenirken bu alanların özgün özellikleri ortaya çıkarılır. Böylece diğer alanlarla olan ilişkileri de anlaşılabilir olur.

İnsanlar; ekonomi, siyaset, bilim, sanat gibi farklı alanlar oluşturma ve bu alanların özel kurallarını belirlemek için uğraşırlar. Bu kurallar o alanın kurallarına sahip

olan bireylere otorite sağlama hakkı tanımaktadır.

Bourdieu, 'oyun metaforunu' alan kavramının daha iyi anlaşılması için kullanır. Bu oyunda; oyuncular, onların yatırımları, çıkar amaçları, stratejileri, kuralları ve herkesin sahip olduğu kartlar vardır. Oyuncular, toplumu oluşturan bireylerdir. Oyunun sonuna kadar savundukları amaçları bu amalar doğrultusunda oluşturdukları hedefleri vardır. Bu hedefleri uğruna sermaye parçalarını riske atarlar. Herkesin sahip olduğu kartlar ise o oyunların asıl sermayeleridir. Alan ise bu oyunun gerçekleştiği yerdir. Bireylerin sahip oldukları sermayeye göre alandaki güç ve otoriteleri farklılık gösterir.

Bourdieu, toplumsal dünyayı oluşturan alanların birbirleri arasında görece özerklik olduğunu savunur. Bu özerklik her alanın kendi özelliğini oluşturasını sağlar. Bu da alanlar arasında hiyerarşik bir yapı oluşturur. Bourdieu ekonomik alanın diğer alanların üzerinde baskısı olduğunu düşünse de bunu Marx'ın ekonomik indirgemecilik olarak kabul etmez. Modern dönemde ekonomik alanın daha hızlı geliştiği için hiyerarşide en üste çıkması sağlanır. Bu durum tarihsel bir durum olduğu için her an değişebilir.

Bourdieu'ya göre alan, toplumsal dünyanın mücadele yeridir. Bu mücadeleler farklılıkların üretildiği alanlarda, oyunun kurallarına göre şekillenir. Bir alanın oluşması için bir grup insanın toplumsal oyuna katılması gerekir. Bu insanlar, o alanda var olan sermaye biçiminin üzerinde tekel kurmak, otorite ilişkileri geliştirmek ve ast-üst ilişkisini oluşturmak için mücadele ederler. Bourdieu'ya göre bu kademi toplumu meydana getirir.

Alan, ilk olarak, içinde konumlandığı şeylere kendi kurallarını dayatır. Bu, Bourdieu'nun değimiyle "güç alanıdır". Sanat alanının içerisinde yer almak isteyen biri, sanat dünyası içerisine yerleşmek istiyorsa sanat çerçevesinin kurallarına bağlı kalmakta zorundadır. İkinci olarak alan içerisinde bireylerin konumlarını korumaya veya değiştirmeye çalıştıkları hiyerarşik bir savaş mevcuttur. Bourdieu buna "*savaş alanı*" olarak adlandırır. Üçüncü olarak alan, zamanla ortaya çıkan, gelişen, değişen ve kaybolan bir özelliğe sahiptir. Bunu "özerklik derecesi" olarak adlandırır.

Eylem ve yapıyı şekillendiren alan içinde bulunan bireylere kazanç, konum ve hareket fırsatı verir. Alan içinde egemen konumda olanlar, kendi egemenliklerini sürdürmek için mücadele verirken, diğerleri de bu egemenliği yıkmaya planları yapma eğilimi gösterebilirler.

Alana yeni giren kişilerle alanın sermayesi üzerinde otoritesi olan sınıf arasında, devamlı bir mücadele vardır. Alandaki baskın gruplar yeni katılanlara göre avantajlı durumdadırlar. Alanı tanınmaları ve Alana daha erken katılmaları sebebiyle daha çok sermaye biriktirmişlerdir. Ancak yine de bu mücadele alanın doğasında mevcuttur.

1.2. Pierre Bourdieu'nun Eğitime Bakış Açısı

Bireyler belirli bir alanda başarıya ulaşmak için o alanın kaynaklarına ihtiyaç duyarlar. Bu kaynaklar o alanda hakim olmasını sağlayacak sembolik sermayedir. Alanda var olan sembolik sermaye hakim sınıf tarafından belirlendiği için; sembolik sermaye hakim sınıfın belirlediği pratiklerin yeniden üretilmesi anlamına gelmektedir. Böylece sistem ve eğitim sistemi hakim sınıfın kuralları çerçevesinde ve bu sınıfın lehine yeniden üretilmesi sağlanır.

Kültürel sermayenin aktarım matığı ve eğitim sisteminin işleyiş biçiminden yola çıkıp, aileden miras alınan kültürel sermaye ile eğitim seviyesi arasında kurulan ilişkiyi göz önünde tutarak, müzik ya da resim konusundaki yetkinlik (ve bunun gerektirdiği ve olanaklı kıldığı pratikler) ile eğitim sermayesi arasında gözlenen güçlü bağıntıyı sadece eğitim sisteminin etkinliğine bağlayamayız: Aslında eğitim sermayesi, hem aile tarafından sağlanan kültürel aktarımın hem de okul tarafından sağlanan kültürel aktarımın birikmiş etkilerinin ürünüdür. Kültürel olarak işlenmiş yatkınlığın genelleme eğilimi, aslında sadece burjuvazi mensubiyetin ve bu arada da burjuvazinin haklarına ve görevlerine ulaşma yolunu açan unvanların, nesnel bir gerekliliği olan kültürel temellük etme –sahip olma- işine müsaade etmekten ibarettir (Bourdieu, 2015, çev. s.41)

Pierre Bourdieu eğitim sisteminin egemen sınıf tarafından şekillendirdiğini ve egemen sınıfın eğitim sistemini şekillendirdiği gibi meşrulaştırıcı bir yapıya da sahip olduğunu vurgular. Bourdieu egemen sınıfın eğitimi şekillendirme ve meşrulaştırma mekanizmasının aynı zamanda eğitim sürecinin toplumsal tabakalaşmayı nasıl yeniden ürettiği üzerinde çalışmıştır. Bu yüzden Bourdieu eğitim sistemini incelerken ekonomik sermaye ve kültürel sermayenin paylaşımına dayalı bir sınıf yapısını incelemiştir.

Çünkü Bourdieu'ya göre modern endüstri toplumlarında kültürel sermaye ile ekonomik sermaye arasında temel karşıtlık mümkündür. İktidar alanını şekillendiren bu iki sermaye biçimi olsa bile ekonomik sermayesi yüksek olan egemen sınıf içerisinde daha çok söz hakkına sahiptir.

Bourdieu'nun ekibi, Fransa'daki eğitim sisteminde modern yaşamın kültürel yapısını çalıştığı gibi; kültürün diğer yönleri üzerine de çalışmıştır (Çev. Ed., Oktik, 2014, s.234).

Bourdieu burjuva çocuklarıyla işçi sınıfı çocuklarının akademik başarılarının arasındaki farklara bakarak burjuva çocuklarının daha yüksek başarılarını ailelerinin onlara klasik romanlar okutmakla, onları konserlere götürmekle izledikleri "kültürel yatırım stratejileri" terimleriyle açıklar (Burke, 2011, çev. s.72). Bu da Bourdieu'nun kültürel sermayenin nesnelleşmiş halini açıklar.

Bourdieu'ya göre hem kabile toplumu hem de kapitalist toplumlar için kültür, tabakalaşma ve çatışma için bir alan oluşturmaktır. Kültürün kendisi, bizim de daha geleneksel bağlamda "ekonomi" dediğimiz "eşya ve hizmetin üretim ve dağıtım" kavramı ile eş zamanlı olarak ilişkili olan bir "ekonomi"dir. Kültürel ve maddi ekonomideki tabakalaşma, birinin diğerinin sebebi ve sonucu olması bağlamında karşılıklı olarak birbirleri ile ilişkilidirler. Bourdieu'ya göre kültür, politika alanını da karakterize eden şiddet bağlamında gerçekleşen mücadele ile ilişkili bir güç çatışması dünyasıdır (Collins ve Makowsky, 2014 çev.ed. Oktik, s.234).

Bundan dolayı Bourdieu'nun temel kavramı *sembolik şiddettir*. Bu kavram Bourdieu'nun Jean Claude Passeron ile birlikte yazdığı Eğitim, Toplum ve Kültür Yeniden Üretim (Reproduction: In Education, Society and Culture) adlı kitapta "amaçların kendisini dayatmaya ve o amaçları -bu baskının temelinde bulunan güç ilişkilerini gizleyerek- meşru kılmaya çalışan güç" şeklinde tanımlanmaktadır. Bu türden bir güç oldukça yaygındır (Collins ve Makowsky, 2014 çev.ed. Oktik, s.234).

Bu güç resmi eğitimin olduğu kadar, çocuk yetiştirmenin, insanların toplum içindeki duruşlarının, dinin ve iletişimsel medyanın da içeriğini düzenler. İnsanların dünyayı ve içindeyken kendi yerlerini tanımladıkları kültür anlamında meşrulaştırılmaları baskı ile temellenmektedir. Ancak bu baskı gizlidir ve öyle de olmak zorundadır. Okul, egemen sınıf tarafından izin verilen bir kültürü öğretir ancak okulun bütün sınıf anlaşmazlıkları temelinde yansız olması gerekir ve yansız olma durumunda bile egemen tarafın gücüne pozitif anlamda güç katabilir. Bourdieu'nun temel görüşlerinden biri de kültürün büsbütün fiziksel ve ekonomik baskıya kendi içinden de bir baskı ekleyebildiği, göreceli bir özerkliğe sahip olduğudur. Eğitimin kültürü olasılıklar evreninde keyfi olarak

seçilmektedir ancak bu keyfilik saklanmalıdır; kendi kendini baltalamadan kültürel görelilik açıklanamaz (Collins ve Makowsky, 2014 çev.ed. Oktik, s.234).

Bourdieu için eğitim, kültürel aktarımı sağlayan uygulama biçimidir. Çünkü Bourdieu'ya göre eğitim sisteminin temelini kültürel üretim ve yine bu kültürlerin yeniden üretimi yatar. Bu Bourdieu'ya göre egemen sınıfının kültürünün yeniden üretimidir. Çünkü, egemen sınıf kendini meşru gösterme ihtiyacı duyar ve bunu gösterme gücüne de sahiptir. Şüphesiz kültürün yeniden üretildiği ve yayıldığı en önemli alan eğitimin temelinde de bunu yerleştirmek için uğraşır.

Ayrıca Bourdieu egemen kültürü, kültürel sermayeyi oluşturanlar olarak da düşünür. Egemen sınıfı oluşturmada servet ve güç önemlidir. Bu yüzden gücü ve sermayeyi elinde bulunduran egemen sınıf, hakim kültürel sermayeyi de oluşturan grup olarak anılır. Kültürel sermayenin aktarımını sağlayan eğitim sisteminde üst sınıflara mensup çocuklar avantajlı durumdadır. Çünkü egemen kültürün kurallarıyla büyümüşlerdir.

Modern toplumlarda toplumsal sınıflar arasında kültürel sermayenin dağıtımını eğitim üstlenir. Egemen sınıfın yönettiği eğitimin içeriği, egemen sınıfın kendi menfaatlerini karşılamak üzere hazırlanır. Bu durum güç ilişkilerini meşru otoriteye dönüştüren temel araç olan kültürel sermayeyi oluşturur. Eğitim sisteminden geçen her yeni nesil, meşrulaştırma yapısını yeniden düzenler ve üretir: Sistem içinde başarılı olanlar meşru hükmetme gücünü elde ederken, söz konusu bu meşrulaştırma sürecinde başarılı olamayanlar bir boyun eğme ve biat kültürünün kaçınılmaz ve meşru şuurunda kalırlar (Collins ve Makowsky, 2014 çev.ed. Oktik, 2014, s.236).

Kültürel sermaye, eğitimsel avantaj sağlar. Okul, egemen sınıfın belirlemiş olduğu kuralları ve o sınıfın kültürel sermayesini aktarmakla yükümlü olan kurumlardır. Alt sınıflar egemen sınıfın kültürel sermayesine sahip olmadıkları için okulda başarısız olurlar. Bu durum toplumsal sınıfların sürdürülmesini ve yeniden üretilmesini sağlar. Söz konusu bu süreç ve durum, çift yönlü bir yeniden üretimi oluşturmaktadır: Bir yandan sınıflar arası yapısal ilişkiler sağlanırken, diğer taraftan da her bir toplumsal sınıftaki belirli aileler kendi avantaj ve dezavantajlarını nesilden nesile aktarırlar. İşte bu aktarımın gerçekleşmesine aracı olan ilkeyi Bourdieu, *habitus* olarak adlandırır. *Habitus* bu nedensiz kültürel standardın öncelikle ailede, daha sonra da eğitim sisteminin içinde

içselleştirilerek pekiştirilmesidir. Habitus, zaman içinde müzeye gitmek ve müze okuryazarlığı gibi belirli bir tür kültürün tüketimi ile kendi kendini besleyerek büyür ve bu türden bir kültür artık diğer kültürler arasında bir ihtiyaç olarak ortaya çıkar. Böylelikle kültürel olarak avantajlı ya da dezavantajlı hanelerin yeni nesil çocukları bir yandan çeşitli kültürel davranış ve mülkiyet ile dünyalarını oluştururken, aynı zamanda zaman içinde birbirleri arasında uzaklığı da artırırlar (Collins ve Makowsky, 2014 çev.ed. Oktik, s.236).

Eğitim tamamlandığında bireyler var olan kültürel Pazar için dikkate alınabilecek bir değere sahip ise, onlara belirli işler ve toplumsal sınıflara girme izni sağlayan bir kültür kaynağı taşırlar (Collins ve Makowsky, 2014 çev.ed. Oktik, s.234). Kültür, maddi ekonomiyi de içeren geniş anlamda bütün toplum yapısını yeniden üretir (Collins ve Makowsky, 2014 çev.ed. Oktik s.236).

Modern toplumda egemenlik nesnel mekanizmalara -eğitim sisteminin rekabetçi yapısı, mahkemeler ve para piyasası gibi- güven duyar ve bu nedenle modern toplumların ürünleri bireylerden ayrılarak “nesnel donukluk ve sürekliliğini” üstlenmiş görünür (Collins ve Makowsky, 2014 çev.ed. Oktik, 2014, s.237).

İki çeşit arasındaki geçiş, artık kültür onu kullanan herkesin doğrudan elde ettiği şey olmayıp yazıda depolanan bir şey haline geldiğinde gerçekleşir. Uzmanlar kültürü tekelleştirmeye ve ezoterik yapıdaki din, sanat ve uzmanlaşmış bilgiye dönüştürmeye başlarlar. Bu kültürel sermayenin ilkel birikimi, Bourdieu'nun Marksist ilkel birikiminin karşılığıdır; Sınıf toplumlarına geçişi belirtir. Hakimiyet sisteminin nesnelleştirilmesinde daha ileri bir aşama eğitim sisteminin detaylandırılması ile oluşur. Töresel alışverişlerden oluşan kişiselleştirilmiş toplum yerel ve parçalara ayrılmışken eğitim sistemi bütün kültürel sermayeyi tek bir piyasada birleştirir (Collins ve Makowsky, 2014 çev.ed. Oktik, 2014, s.237).

Bourdieu, sertifikalı dereceler üreten bir eğitim sisteminin, bir kişinin her zaman kültürel sermayeyi nesnel bir sabit oranda tekrar paraya çevirebileceğini ve kültürel yatırımın her zaman ekonomik açıdan aynı derecede borcunu ödeyeceğini garanti altına aldığını söyleyecek kadar ileri gitmiştir (Collins ve Makowsky, 2014 çev.ed. Oktik, 2014, s.238).

Bu şekilde düzenlenen bir toplum bir kere oluştuğunda, bu toplumun değişimi için Bourdieu sadece çok kısıtlı olanaklar görür. Sınıflı toplumu devamlı ve nesnel bir şekilde kendini yeniden üretir. Politik ve ekonomik karışıklıklar, tamamen kültürel sistemin kısmı özerkliği yüzünden yapısını değiştiremez. Ne Marksistler ne de nc Dünya milliyetçileri bir rahatlama sözü vermez, çünkü bunlar üstün kültürel sermayeleri vasıtasıyla en yukarıya çıkan entelektüel isyankarlar tarafından düzenlenen hareketlerdir (Collins ve Makowsky, 2014 ev.ed. Oktik, 2014, s.238).

Okul sisteminin kendisi de başarılı bir şekilde tabakasızlaştıramaz. Bu yöndeki her bir hareket bir başarısızlık olmuştur. Bourdieu, İkinci Dünya Savaşı sonrası dönemdeki verileri kullanırken, savaşın ardından okula devam etmenin düzenli bir şekilde yaygınlaşmasına rağmen sosyal sınıfların, savaş öncesi dönemdeki gibi, eğitim kazanma sürecine devam ettiklerini grmuştr. Eğitim tarzında ya da içeriğinde yapılacak düzenlemeler de durumu değiştiremez. Çünkü bu tarz düzenlemelerdeki inisiyatif her zaman, kendileri değiştirdikleri sistemin bir ürünü olan yüksek eğitimli entelektüeller tarafından yapılır. “zgr okul” ortamına, disiplini “yumuşatmaya” ve zerkleştirmeye ve yaratıcılığın vurgulanmasına doğru yapılan değişiklik, yine de bir çeşit kültürel aşılama, sosyal seçilim ve yenilikçi ailelerin çocuklarını destekleyen bir Şey olarak kalır. En yeni ve en zgr kültür, sadece kültürel sermaye birikimine yeni bir seviye ekler. Bu döngüden kurtulmanın yolu yoktur: Kültür zerine düşünen insan zaten çoktan eğitilmiştir (Collins ve Makowsky, 2014 ev.ed. Oktik, 2014, s.238).

Sadece resmi eğitim değil, kültürün her alanı hem tabakalı hem de tabakalaştırıcıdır. Bourdieu’nun büyük alışması Distinction’da, Bourdieu ve araştırıcı arkadaşları bu ilişkilerin resim ve müzik zevkenden, kişinin yediği yemeklere, arkadaşlarını eğlendirme Şekline, satın aldığı mobilyaya, izlediği ya da katıldığı spora ve aynı zamanda ilgilendiği ya da reddettiği politik ya da genel konulara kadar kültürün her alanında bulunduğunu göstermişlerdir. Bunlar, bir kişinin toplum yapısı içerisindeki konumunun ürünüdür ve zaman içinde bu yapının yeniden üretilmesini sağlar (Collins ve Makowsky, 2014 ev.ed. Oktik, 2014, s.238).

Bourdieu ğrencilerin bütün okul başarisının daha önceki yıllara bağlı olduğunu savunur. Egemen sınıfa mensup öğrenciler okul öncesi bilgi eğitimleri ile sınıfta egemen sınıfa ait olmayan öğrencilerin önüne geçerler. Bu yüzden Bourdieu’ya göre sosyal

grupların eğitimden yararlanma imkanları ile sahip oldukları kültürel sermaye ile doğrudan ilişkilidir. Böylece, maddi sermaye ile de yakından ilişkili olduğu açıktır.

Bourdieu'ya göre eğitim genel olarak kültürel sermayenin üretimi ve paylaşımını sağlayan ve sürekli hale getiren kurumdur. Modern dönem ise zorunlu eğitim ile eşitlikçilik söylemleri desteklenmeye çalışılır. Ancak, Bourdieu herkesin eğitilmiş olması eşitliğin sağlandığı anlamına gelmediğini vurgular.

1.3. Pierre Bourdieu ve Aile

Egemen sınıfın kurallarıyla yönetilen eğitimin güç ilişkilerini meşrulaştırmasıyla sınıfların yeniden üretilmesi sağlanır. Güç ilişkilerinin kültürel sermayeyi oluşturması, sınıflar arası yapısal ilişkilerin devamını ve her bir toplumsal sınıftaki belirli aileler de kendi avantaj ve dezavantajlarını nesilden nesile aktarılması gibi çift yönlü bir yeniden üretimi oluşturmaktadır (Oktik, 2018, s.23)

Bourdieu, 1996 yılında yazdığı "Gerçekleştirilmiş Bir Kategori Olarak Aile" çalışmasında ailenin, sözde, özel bir gerçekleşmiş gibi sunulan kamu kökenli bir oluşum olduğuna vurgu yapar (s.25). Bu güne kadar tanımlanmış ve her zaman bu şekilde olduğuna inanılan aile ve bağlarının yeni bir moda olduğu ve hızla gözden düştüğünü tartışır (s.19). Ev içi dünyasında sıradan ekonominin kuralları askıya alınır. Pazara ve mübadelesine karşıt olarak ev içinde hesaplamanın reddi yerine Aristoteles'in de vurgu yaptığı philia dostluk önem kazanarak, aile tabii ve evrensel olarak doğallaştırılıp sosyal olarak yapılandırılır (s.20-21). İcadın birinci eylemi, ailenin adı, evlilik dayatılması gibi zorlayıcı duyguları ve baba ile anne, evlat sevgisi, kardeşlik gibi duygusal yükümlülükleri üretmektir. Duygular üzerinden yapılan sürekli bakım çalışmaları, duygusal bir nesneyi oluşturan ve libidoyu sosyalleştirecek basit adlandırmanın edimsel etkisini tamamlar. Bourdieu, ailenin, nominal bir kurgudan, yoğun duygusal bağlarla birleşmiş gerçek bir gruba nasıl dönüştüğünü anlamak için her birine cömertlik ve dayanışmayı yaratan bir "aile duygusu" ile ailenin bir üyesi olmayı aşk yükümlülüğünü sevgi dolu bir eğilim haline getiren tüm pratik ve sembolik çalışmaları hesaba katmak zorunda olduğumuza inanır (Oktik, 2018, s.24).

Aile meşru tanımıyla (s.23) sembolik bir imtiyazı ima eden fiili bir ayrıcalık, norma uyan ayrıcalık ve dolayısıyla hoşlanmanın ayrıcalığı, normallikten sembolik bir kazançtan oluşan evrensel bir norm haline getirilmiş bir ayrıcalıktır. Normal bir aileye

sahip olma ayrıcalığını tadanlar, evrensel olarak belirli bir gelir, yaşam alanı gibi istedikleri şeylere evrensel erişim koşullarını sağlamış olurlar. Bu ayrıcalık, gerçekte, ekonomik, kültürel ve sembolik ayrıcalıkların biriktirilmesi ve iletilmesinin başlıca koşullarından biridir. Aile, sosyal düzenin korunmasında, biyolojik çoğalmanın yanı sıra toplumsal alanın ve sosyal ilişkilerin yapısının üremesi yoluyla belirleyici bir rol oynamaktadır. Aile sermayenin farklı biçimlerde birikiminin ve kuşaklar arasındaki iletişiminin kilit noktalarından biridir. Birliğini bu iletim için ve bu iletim yoluyla korur. Üreme stratejilerinin başlıca konusu budur. Bourdieu'ya göre, bu sembolik sermaye, modern toplumlarda, hem nüfusların hem de zihinlerin yapılandırıldığı resmi kategorilerin inşasında ekonomik ve sosyal etkileri ile örgüt olarak aileyi tercih etmeyi ve uyum sağlayacak konumda olanları güçlendirmeyi amaçlar (s.24) (Oktik, 2018, s.24).

1.4. Eğitim Öğretim Sistemi ve Meslek Seçimlerinde İlişkin Kavramlar

1.4.1. Eğitim- öğretim sistemi

Eğitim tarihsel süreç içerisinde ilkel toplumlardan beri farklı şekillerde uygulanmıştır. Bu yüzden de eğitimin farklı birçok tanımı, açıklaması vardır. Kısaca bilim insanları, eğitime kültürün ve terbiyenin aktarım aracı ayrıca meslek edindirme alanı olarak da bakmışlardır.

Okullar, eğitimle ilgili tartışmaların merkezinde yer alan kurumların başında gelmektedir. Günümüzde okullarla ilgili kabul gören görüş ise eğitim sistemimizde önemli bir unsur olarak varlığını sürdürmesidir.

Her devletin kendine özgü bir eğitim sistemi ve bu eğitim sistemiyle ulaşmak istedikleri hedefleri vardır. Bu hedefler ülkeler ve ülkelerarasında farklılık gösterir. Bu farklılığın sebebi her ülkenin siyasi politikalarının, ekonomik ve sosyal yapısının farklı oluşundan kaynaklanmaktadır. Eğitim sisteminin amacı, ülke içinde ihtiyaç duyulan yeterliliğe ve bilgi birikimine sahip bireyler yetiştirmektir.

Ülkemizin eğitim sisteminin amacı da kendi ideolojisi doğrultusunda oluşturulmuştur. Bu ideoloji hem toplumsal hem de bireysel özellikleri kapsamaktadır. Ülkemizin eğitim sistemi bilimsel düşünen, insan haklarına saygılı, toplumsal sorumluluk bilincine sahip, bireylerin yeteneklerini geliştirici, mutlu bir hayata hazırlamak üzere kurgulanmıştır.

Bireysel ve toplumsal amaçlara hizmet eden eğitim sistemimiz her geçen gün yeni dönem dünya sistemine göre tasarlanan kurumların da başında yer almaya başlamıştır. Küreselleşmeyle birlikte rekabet sistemi üzerine kurgulanmış dünya ülkeleri, yeni döneme ayak uydurmanın en kolay ve doğru yolunun eğitim sistemiyle okullardan geçtiğinin şüphesiz farkındadırlar. Ülkelerin siyasi ve toplumsal yapılarının değişimi tüm kurumlarda olduğu gibi eğitimde de değişiklik yaratmaya yol açmıştır. Okullarda bireysel rekabeti artırmanın en bilinen yolu not sistemiyle öğrencilerin birbirleriyle yarıştırmalarıdır.

Derslerde uygulanan ders not sistemi, bir üst seviye okula geçerken uygulanan sınav sistemini doğurarak rekabeti daha çok artırmıştır. Eğitimin her kademesinde okullar başarı bakımından farklılıklar göstermekte, öğrenciler de en iyi olana erişmek için birbirleriyle yarıştırmaktadır. En yakın yakın arkadaşı en yakın rakibi haline gelmekte ve üzerine böyle bir sorumluluk yüklenmektedir.

Üniversiteye girişte rekabetin artması ile beraber hızla sayıları artan özel dershaneler günümüzde en küçük şehirlere varana kadar yaygınlaşmıştır. Öğrencilerin üniversite tercihlerinde önemli bir ölçüt olan nitelikli üniversite, nitelikli bölüm beklentisi ve diğer yanda bu beklentiyi karşılayabilecek üniversite sayısının azlığı rekabetin daha da artmasına neden olmuştur. Bu açıdan konuya yaklaşıldığında öğrenciler niteliği tescillenmiş az sayıdaki üniversiteye yönelmekte, bu durum da üniversiteye giriş sınavlarını (YKS: Yükseköğretim Kurumları Sınavı/ TYT: Temel Yeterlilik Testi/ AYT: Alan Yeterlilik Testi) ve dolayısıyla bu sınavlara hazırlayan dershaneleri daha fazla ön plana çıkarmaktadır. Kapatılma çalışmalarında son aşamaya gelinen dershanelerin çok yönlü olarak değerlendirilmesi gerekir (Beyaz, 2014, s.16-17).

Devlet politikalarının etkisiyle, özel kurslar, dershaneler ve özel okulların yaygınlaşması ve eğitim sisteminin her yıl bir hazırlığı ifade etmesi ezberlemeye teşvik eden sınav sistemli bir yapı haline gelmesini sağlamıştır.

Sürekli değişen ve paralı hale gelen eğitim sistemi gençler ve aileler üzerinde güvensizliğe dayalı bir hal almaya; rekabet ortamında iyi eğitimin para ile anılması gençler ve hayalleri üzerinde güvensizlik yaratmaya başlamıştır.

1.4.2. Sınav sistemi

Günümüz eğitim sistemi, öğrencilerin sorgulayıcı öğrenme yönteminden uzaklaşmış, ezber yaparak test usulu sınava hazırlık yapan bir sistem haline gelmiştir. Ülkemizde üniversiteye geçiş sınavı, ulusal sınav merkezine bağlı bir yapı olmaktadır.

Bu merkez, 1981 yılında Yükseköğretim Kurulu'na (YÖK) bağlanmış adı da "Öğrenci Seçme ve Yerleştirme Merkezi (ÖSYM)" olmuştur. 3 Mart 2011'e kadar çalışmalarına devam etmiştir.

3 Mart 2011 tarihinde, özel bütçeli bir kamu kurumuna dönüştürülmüş ardından "Ölçme, Seçme ve Yerleştirme Merkezi Başkanlığı" adını almıştır.

Ölçme, Seçme ve Yerleştirme Merkezi Başkanlığı'nın görev ve yetkileri aşağıdaki gibidir.

1. Yıllık sınav takvimi yapmak, kamuoyuna duyurmak ve kanunda belirlenen ilkeleri yerine getirmek.
2. Sınav hizmetlerinin yerine getirilmesi için tüm aşamalarını takip etmek, konuyla ilgili kurum ve kuruluşlarla işbirliği yapmak ve gerekli güvenlik tedbirlerini almak.
3. Sınavların içeriğine uygun ölçme, seçme, değerlendirme ve yerleştirme yöntemlerini belirlemek.
4. Sınav merkezlerini belirlemek, sınav görevlilerini seçmek ve görev dağılımlarını organize etmek.
5. Sınav, ölçme, değerlendirme, yerleştirme, araştırma ve diğer hizmet bedellerini belirleme ve duyurma.
6. Sınav sonuçlarını değerlendirmek, analiz etmek ve sonuçları duyurmak. (<http://www.osym.gov.tr/TR,8791/mevzuat.html/> Kısaltılmıştır.)

Ülkemizde lise öğrencilerinin girdiği üniversiteye hazırlık sınavı ÖSYM tarafından uygulanmaktadır. Türk sınav sistemi eğitim sistemimizle bağlantılı olarak süreç içerisinde değişikliğe uğramıştır.

2006-2009 yılları arasında sınav tek oturum olarak yapılır; her adaya tek soru kitapçığı ve tek cevap kâğıdı verilirdi. On tür soru kitapçığı kullanılıyor; otuz soruluk 8

test bulunuyordu. Ancak bir adayın 6 testi, -180 soruyu- yanıtlanması yeterli olmaktadır. Sınavın toplam süresi 195 dakikaydı.

2010 yılından itibaren uygulanan sınav sistemi, YGS (Yükseköğretime Geçiş Sınavı) ve LYS (Lisans Yerleştirme Sınavları) adı altında iki sınava dönüştürüldü. 160 sorudan oluşmakta olan YGS; baraj sınavı olarak görülüp öğrencinin bu sınavdan alacağı puanın yaklaşık yüzde kırkını ikinci sınavdan -LYS'den- aldığı puana eklenerek öğrencinin yerleştirme puanı hesaplanmaktaydı.

2017 yılında üniversite sınav sistemi bir kez daha değiştirilmişti. Sınav sisteminin yeni ismi YÖK Başkanı tarafından "Yükseköğretim Kurumları Sınavı (YKS)" olarak açıklanmış, bu sistemde oturum sayısının 2'ye ve puan türleri ise 18'den 5'e indirilmiştir. Yeni sistemde 200 ve üzeri puan alan adayların bu puanları bir sonraki sene için de geçerliliğini koruyacaktır. Sınav sistemi hala geçerliliğini korumaktadır.

1.4.3. Sınava hazırlanan öğrenciler

Okullarda uygulanan ders programlarının işlevsellikten uzak olması, öğretmenlerin yıl içerisinde sadece müfredat dâhilinde olan derslerin yetiştirmek için uğraşmalarını sağlamaktadır. Bu da öğrenciler ile verimli ders işleme olanağını elinden almaktadır. Yoğun ama işlevsiz ders programı öğrencinin ilgisini çekmemekte ve çocukların derslerden kopmasını sağlamaktadır. Müfredat programını yetiştirmek için uğraşan öğretmenler ise çocukların gelişimlerini takip edemez, diğer ihtiyaçlarıyla ilgilenemez hale gelmektedir. Bu durumda psikolojik destek, sosyal ve kişisel gelişim üzerinde durulamamakta bu da öğrenci merkezli bir çalışma yapılamamasını engellemektedir. Kalabalık sınıflar öğretmenin öğrenciyi iyi tanımasını engellemekte, ders harici diğer tüm gelişmelerin yapılamamasını sağlamaktadır. Kolay sınıf geçme öğrenci motivasyonunu kırmakta ve çalışma isteğini ortadan kaldırmaktadır.

Başarısızlığa neden olan etkenlerin en başında öğretimin bireysel özelliklere göre gerçekleştirilememesinden kaynaklanmaktadır. Çocukların okullarda aynı şekilde eğitim görmesini gerektiğini savunan programlar öğrencinin bireysel gelişim özelliklerini ve yeteneklerini dikkate almadığı için sadece sınavlardan aldığı puanlara göre üniversite bölümleri tercih etmelerine sebep olmaktadır.

Eğitim-öğretim sistemimiz ortak öğretim sistemine göre hazırlandığı için öğrencilerin bazılarına müfredat zor bazılarına göre ise kolay gelmektedir. Bunun sonucunda farklı öğrenme düzeylerine sahip olan öğrencilere bu ortak sistem öğrencilerin bazılarını hayal kırıklığına uğrattırken, bazılarını da tembelliğe alıştırmıştır.

Bu sistem, öğretim programlarının standartının yükselmesini sağlamış; seviyeleri orta ve orta düzeve yakın öğrencilerin başarısız olmalarını sağlamıştır. Ekonomik olarak düşük gelirli aileler, yükselen öğretim standartlarında ki sınav sistemine ayak uydurmada ortaya çıkan özel kurs ihtiyaçlarını karşılamada başarısız olma durumları ortaya çıkmıştır.

1.4.4. Meslek seçimi

Meslek seçimi insan yaşamındaki en önemli seçimlerden biridir. İnsan mesleği ile birlikte hayatında yer alacak birçok şeyin seçimini de yapmaktadır. Yapacağı iş, yaşayacağı yer, sosyal evreninde seçilmesi anlamına gelir. Meslek semi doğrultusunda bireyler bir statüye sahip olurlar. Bu yüzden ülkemizde meslek seçimi önemli bir yer tutmaktadır.

Meslek; insanın eğitim yoluyla geliştirdiği, bilgi ve becerileri doğrultusunda öğrenme yoluyla kazandığı bir kazanç karşılığı yaptığı faaliyetler olarak ifade edilebilir.

1.4.5. Aile ve ocuk yetiştime

Aile, bilindik tarihsel süreçlerde, tüm toplumlarda var olan bir ilk grup olup, toplumların en ufak birimini oluşturan, insanın en derin ve köklü, kısmen organik nitelikteki özelliklerine dayanan sosyal bir kurumdur. İçinde doğulan ve bireylerin ilk sosyal grubu olan aile, her bireyin hak, yükümlölük ve sınırlılıklarını da belirleyip varlığını sürdürmektedir (Oktik, 2018, s.2).

Klasik aile tanımlamasında; kadın, erkek ve çocuklardan oluşan bir bütönlük, toplumun költürünün sürdürölmesini sağlayan ve toplumsal ilişkileri düzenleyen bir işleve sahiptir. Parsons, ailenin, çocukların birincil sosyalizasyonu ile toplumdaki yetişkin nüfusun kişilik istikrarının sağlanarak sürdürölmesi gibi iki temel işlevi olduğunu söyler. Parsons ailenin “insan kişiliği üreten fabrikalar” olduğunu iddia ederken, sıcaklık, güven ve karşılıklı destek koşulunun birincil sosyalizasyon için gerekli olduğunu belirtir. (Haralambos ve Holborn'dan aktaran, Oktik, 2018, s.2)

Ailenin sürekliliğini sağlayan şey, her toplumda cinsel ilişki, anne şefkati gibi organik niteliklerin yanı sıra aşk, evlat sevgisi, ekonomik olarak güvenlik sağlama, nesli sürdürme, eşler arasındaki dayanışma gibi sosyal içerikli özelliklerdir. Bunların yanı sıra bir kurum olarak aile, nüfusu yenileme, kültürü kuşaklar arasında taşıma, çocukları toplumsallaştırma, korunma ve barınma, sağlıklı yaşam, ekonomik, biyolojik ve psikolojik doyum gibi özellikleri de içinde barındırır (Haralambos ve Holborn'dan aktaran Oktik, 2018, s.2). Evrensel olarak ailenin karmaşık ve başka bir kurumca yinelenemez, içişlerinde bağımsız olması her zaman toplumla bir mesafeyi beraberinde getirmekte; ailenin kutsal ve mahrem olarak nitelendirilmesini sağlayıp, onu dokunulmaz bir konuma taşımaktadır (Oktik, 2018, s.2).

Modern toplumlarda geleneksel aile yapısının değiştiği ve ailenin fonksiyonlarının yitirildiği tartışılmaktadır. Ancak ailenin, toplumun en küçük birimi olduğu ve toplumun temelini oluşturduğu tartışmasız olarak kabul görmektedir. Çünkü modern dönemde ailenin fonksiyonunu yitirmesinden daha çok, farklı aile tiplerinin ortaya çıktığını söylemek mümkündür. Bu da aile kurumunun varlığını değil çeşitlenmesini sağlamaktadır.

Ailenin görevlerinden biri neslin devamını sağlamaktır. Neslin devamı toplumun sürdürülebilir olması anlamına gelmektedir. Çünkü, aile, çocuk sahibi olur, toplumun dinamiklerini çocuğuna aktarır. Çocuk bu aktarımlarla birlikte ailesi ve onların dışındaki hayatla sosyal bağını kurar. Yeni ilişkilerini yeniden üretir ve bir çok sosyal grupta bağ kurulur. Böylece toplum içinde bir yer edinir. Bu süreci başlangıç noktası aile ve aile de geliştirilen sosyalizasyon sürecidir. Aile toplumun kurallarını, normlarını ve değerlerini bireye aktararak sosyal yapının devamını sağlamaktadır.

Aile, çocuğun dış dünyaya açılmasını ve sosyalleşmesini sağlayan ilk gruptur. Sosyalleşme sürecinde çocuk, dış dünyayı, çevresini ve kendisini, bezer özelliklerini taşıdığı topluluğun sosyal katılımı aracılığı ile keşfedip, sosyal dünyada kendine bir yer edinerek diğerleriyle ortak bir yaşam oluşturur. Bu yaşam, bireyin ilk varoluş çevresi olan aile ile şekillenir. Aile toplumda var olan düzenin taşıyıcısı olup düzenin sürdürülmesi için ana amaç olan kontrolü sağlar. Kontrol, bireyin sosyalizasyon sürecinde, bireye toplumdaki kuralların öğretilmesi ve neyin toplumca onaylandığı neyin onaylanmadığının ailede başlayan ve gittikçe genişleyen halkalar şeklinde süreçsel olarak

anlaşılır kılınmasıyla mümkün olur. Sosyal yapıda var olan norm ve değerler bizlere yol gösterici oldukları gibi, bizleri yönlendirip, diğerleriyle bağlayıp, ilişkimizi kolaylaştırır. Birbirimizi anlamamızı kolaylaştıran bu yaşam örüntüleri ayrıca birbirimizi anlayıp nasıl tepki vereceğimiz konusunda ipucu sağlarlar. Bu norm ve değerler ayrıca bizim rollerimizi de belirleyen en önemli öğeler olup aile tarafından bize aktarılırlar (Oktik'ten akt. Oktik, 2018, s.3).

Ailelerin çocuk yetiştirme anlayışındaki farklılıklar çocukların kişilik ve kimlik biçimlenmesinde de farklılıklara neden olur. Çocukların davranış özelliklerinin anne-baba tutumları doğrultusunda nasıl biçimlendiği ilk kez Baumrind (1971, 1973) tarafından araştırılmıştır. Aileler iki boyutta değerlendirilmiştir: Ebeveynlerin çocuklarına uyguladıkları kontrol ve çocuklarına gösterdikleri tepkiselliğin niteliği. Ebeveyn ve çocuk etkileşimi arasındaki ilişkiyi bu boyutta inceleyen Baumrind, bazı ailelerin sınırlayıcı ve aşırı kontrolcü olduğunu görmüştür. Otoriter aile olarak adlandırılan bu aileler aynı zamanda çocuklarını itaate zorlayan ailelerdir. Otoriteriyen ise kontrolün ve beklentinin yüksek olduğu açıklama ve akıl yürütmeye yer veren ailelerdir (Çelen, 2018, s.34).

1.4.6. Aile yapısı

Yapı, sosyolojide toplumsal yapı tanımını anlamak için kullanılan bir terim olarak karşımıza çıkar. Aile, toplumun en küçük kurumu olduğuna göre aile yapısını da tartışmakta fayda olacaktır.

Toplumsal yapı, davranışlarla tekrarlanan, belirli kalıplar aracılığıyla oluşturulan, toplumsal sistemin içindeki ilişkileri temsil eder.

Aile yapısı ise yine aile içi kalıpları ve davranışları toplumun içindeki ilişkileri düzenlemek için kullanılan bir terim olarak alabiliriz. Aile içerisinde mikro düzeyde geliştirilen bir tutum ya da davranış makro düzeyde topluma taşınmaktadır.

Birey, içinde yaşadığı toplumun kültürünü, kurallarını, norm ve değerlerini aile kurumunun içinde öğrenir. Sosyalizasyon sürecinde birey bu kuralları, norm ve değerleri ailenin yapısal özellikleri ve onların aktarım biçimlerine göre öğrenir. Ebeveynler toplumun kabul gören ve görmeyen kültürel kalıplarını çocuklarına bebeklik ve çocukluk döneminde aktarır. Bu kurallar genelde aile rol paylaşımları, görevler, statü gibi

toplumsal yaşamın temelini oluşturan kavramlar üzerine olmaktadır.

Ailenin yapısını belirleyen birlikte yaşam ve evliliğdir. Aile birliğı iki insanın birbiriyle bir akit doğrutusunda yaşamı kurmasıyla başlayan bir süreçtir. Çekirdek ailenin temelini oluşturan bu bağlanma ya da kendi aralarında ya da dışarıdan evlat edinme yoluyla çocuk yaparak, görece olarak birlikte yaşamları veya bir topluluk içinde varlıklarını sürdürmeleri ailenin gelişimini sağlamaktadır. Genel olarak göçebe topluluklarda ya da geniş aile tiplerinde görülen ve kapalı coğrafi alanda topluluk içerisinde yaşama genel olarak o topluluktan evlenmeyi (içten evlenme/endogami) beraberinde getirmiştir. Bugün yaşadığımız değişme ve farklılaşma ile birlikte içten evlenme hızla azalırken daha çok dıştan evlenme (egzogami) hızla yaygınlaşmaktadır (Oktik, 2018, s.7).

Geleneksel çekirdek aile genel olarak anne baba ve çocuklardan oluşur diye tanımlarken babanın evin ekonomik desteğini sağlaması, annenin de ev ve çocukların yetiştirilmesiyle ilgilenmesinde, kadının çalışma yaşamına geçişiyle birlikte büyük değişimler yaşanmıştır. Aile hem süreçsel hem de mekansal olarak hızlı bir dönüşüm içindeyken son yıllarda bu değişimler daha da görünür olmuştur. Son dönemde boşanma oranlarındaki artışlar, tek ebevenyil aile yapıları, evlilik dışı birlikte yaşamlar, evlilik oranlarındaki hızlı düşüşler, yeni aile tipleri, yeniden evlenmeler, farklı evlilik ya da birlikte yaşamdan oluşan üvey aileler ailenin işlev ve özellikleri değişmese de yapısal değişimler göstermektedir (Oktik, 2018, s.7).

1.4.7. Türkiye'de aile yapısı

Türkiye'de aile yapısını açıklayabilmek oldukça karmaşıktır. Türkiye'deki aile yapısı incelemeleri, genel olarak İslamiyet öncesi, Osmanlı dönemi ve Cumhuriyet sonrası olmak üzere, geçmiş, üç tarihsel dönemde yoğunlaşır. Ancak tarihsel bir perspektiften Türkiye'de aileye bakan araştırmacılar Osmanlı'dan bugüne ailenin en az değişen kurumlardan biri olduğuna işaret etmektedir. Osmanlı dönemindeki bazı gelenekler bugün de devam etmektedir (Bozkurt'tan akt. Oktik ve Değer, 2018, s.54).

Türkiye'de aile yapısını anlamak yere göre ya da ailedeki sayıya göre ayrımla anlatılır. Yere göre bakıldığında kırsal, kentsel aile ve gecekondu ailesi olarak üç tip aile söz konusuyken; geniş ve çekirdek aile de sayıya ve ilişkilere göre aile yapısı betimlenebilir (Oktik ve Değer, 2018, s.58).

Ülkemizde geniş aile ve çekirdek aile oluşumu daha çok görülmektedir. Geniş aile terimi, birden çok kuşağın aynı yerde yaşadığı bir aile sistemidir. Daha çok kırsal bölgelerde görülen aile tipidir. Çekirdek aile ise, eşler ile onların çocuklarından oluşan bir aile birimini anlatmak üzere kullanılır. Daha çok kentte yaşayan ailelerdir.

Geçim kaynağı tarım ve hayvancılık olan kırsal kesimlerde yaşayan ailelerin çoğu geleneksel kırsal aile yapısını oluşturmaktadır. Bu aile yapıları geniş aile örnekleridir. Kırsal yerleşim alanlarında, toprak bölünmesi olmaması için aile ya da köy içinden evlenen, kız çocuklarının evlendiği erkeklerin ailelerinin yanına alındığı, birden fazla evli çift ile birlikte yaşayarak akrabalık ilişkilerinin yürütüldüğü kırsal ailelerdir. Evin en yaşlı erkek üyesi genelde otoriteyi ve mülkiyet hakkını elinde bulunduran kişi; diğer erkekler ise söz hakkına sahip olan üyelerdir. Bu yapıda kadın varlığını arka planda sürdürmektedir. Çocuğuna bakan, ev işleriyle ilgilenen, gerekli zamanlarda tarlada erkeğin gerisinde çalışarak ev ekonomisine katkıda bulunan statüye sahiptir. Ataerkil aile yapısında üretimi sağlayan ve ekonomiyi yönlendiren erkektir.

Kentsel aileler ise anne, baba ve çocukların bir arada yaşadığı çekirdek ailelere örnek oluşturmaktadır. Bu aileler sanayi devriminden -ülkemizde de 1950'lerden- sonra kırdan kente göçlerin ardından oluşmaya başlamış aile yapılarına örnektir. Her ne kadar ülkemizde çekirdek aile örnekleri çoğalmış olsa da hala geleneksel aile yapısının devam ettiğini görürüz. Ülkemizde farklı evlerde yaşayan ancak bir çok durumda birlikte hareket eden ailelerin örnekleri çoktur. Kentli ailelerde tıpkı kırsal ailelerde olduğu gibi otorite evin babasındadır. Ancak kadının kırsal ailelerdeki konumu değişmiştir. Erkeklerle eşit eğitim hakkına sahip olması, çalışma hayatına girmesi statüsünü artırsa da evin içindeki geleneksel roller, işbölümü üzerinden devam etmektedir. Kadın anne olarak çocuklara bakma, yemek yapma ve beslenmeyi sağlama görevinde; erkek ise evi geçindirmek için para kazanma görevindedir. Kadın çalışma hayatında olsa bile ev ekonomisini sürdürme ana görevi erkektedir.

Türkiye'de kentsel aile; anne baba ve çocuklardan oluşsa da kente göçle aileler akrabalık ve hemşehrlik ilişkilerini sürdürmektedir. Mekansal ve sayısal olarak çekirdek ailenin özelliğini sürdüren ailelerde kadının çalışıp çalışmaması ailenin yapısal özelliklerinin değişiminde önemli bir ipucu özelliği taşır. Ailenin çocukları evlendiğinde, eğer yeni evlenen çiftlerde kadın çalışıyorsa, ev tercihleri genel olarak aileye yakın

olmakta ve doğan çocukların bakımı genel olarak aile büyükleri tarafından yapılmaktadır. Kentlerde geleneksel ilişki ağları da varlığını sürdürürken, hala ataerkil aile ilişkileri ve aile bağları bir dayanışma grubu olarak güçlü bir şekilde devam etmektedir (Oktik ve Değer, 2018, s.60).

Ülkemizde geniş aile tipinin çoğunlukla çekirdek aile tipine dönüşmeye başlasa da, geleneksel aile anlayışından kaynaklı hala birçok yönden birlikte hareket ettikleri görülmektedir. Modern dönemin en önemli vurgusu çekirdek ailelerin yaygınlaşması olsa bile hala geleneksel aile tipinin devam ettiği görülebilir.

Kağıtçıbaşı, bu yapıyı duygusal karşılıklı bağımlılık modeli olarak ifade etmektedir. Aile bireyleri arasında mülkiyet paylaşımı sınırlı konumdayken, bireyler duygusal olarak birbirinin yanında yer alıp akrabalık kültürünü devam ettirmeye çalışır (Kağıtçıbaşı'ndan aktaran Oktik ve Değer, 2018, s.61)

1.5. Kısa Literatür Bilgisi

Engels, "Ailenin, Özel Mülkiyetin ve Devletin Kökleri" adlı çalışmasında üretim şekli değiştikçe ailenin de değişeceğini tarihsel süreçle açıklar. İlk dönemlerde üretim araçları ortak olduğundan aile kavramı söz konusu değildir. Engels bu döneme ilkel komünizm derken, bu dönemde rastgele cinsel ilişkinin var olduğunu aktarır. Engels, cinsel ilişkilere ve çocukların üretilmesine tarihsel süreç içerisinde kısıtlamalar getirildiğini, bunun da toplumsal üretim sisteminde yaşanan değişimlerle gerçekleştiğini anlatır. Bu süreçte çok erkekli bir yapıdan çok kadınlı birlikteliğe oradan da tek eşli evliliğe geçiş yaşanmıştır. Bu nedenle tek eşli çekirdek ailenin gelişimi özel mülkiyetin ve mülkiyetin özelleşmesi sonucu üretim ve devletin güçlenmesi ve yasallaşmasıyla oluşmuştur. Devlet hem özel mülkiyeti hem de tek eşli evliliği yasallaştırmıştır. Engels buradaki en önemli hareket noktasının ailelerin mirasın çözümünün ve kuşaktan kuşağa geçişinin kolaylığı nedeniyle sürdürüldüğünü kabul eder. Malların erkeklerin mülkiyetinde olması ve mirasın geçişinin de yine erkek mirasçıya iletilmesi önemliydi. Bu bağlamda tek eşli evlilikler ve erkek evlatlar bu sorunu en sağlıklı çözümleyecek araçlardı (Engels'den aktaran Oktik, 2018, s.15).

Parsons (1959), çocukların birincil olarak topluma kazandırılması ve toplumun yetişkin nüfusuna dengeli bir yaşam sağlamasını, başka bir deyişle yetişkin kişiliğinde denge ve istikrarın oluşturulmasını ailenin temel ve indirgenemez işlevi olarak görür.

Birincil sosyalizasyon işlevi çocuğun erken yaşlarda aile içindeki konumudur. Parsons kültürün içselleştirilmesi dediği bu süreç olmadan sosyal yaşamın mümkün olamayacağını savunur. Aileleri çocuk yetiştiren fabrikalara benzeten Parsons, “aile” denen bu fabrikaların “insan kişiliği” ürettiğini belirtir. Buradan hareketle ailenin yerini tartışılmayacağını ve burada temel ilkenin sıcaklık, samimiyet, güven ve karşılıklı dayanışma olduğunu kabul eder. Parsons, kadın ve erkeğin rolünü zorunlu ve gerekli olarak görür. Yetişkin bir erkek, diğerlerinin önünde saygınlığını korumak istiyorsa, uygun bir mesleki rolünün olması ve geçimini sağlaması gerekir. Kadınların en önemli statüsü çocuğunun annesi ve kocasının karısı olmasıdır. Kadınlar da erkeğin mesleki rolünü elde edip mesleki bir başarı sağlayabilir. Ancak kadının statüsü ve rolündeki değişim aile yapısında köklü değişikliklerle mümkün olabilir (Oktik, 2018, s.10-11).

Brigitte ve Peter Berger (1983) “Aile Üzerinde Savaş” (The War over the Family) adlı çalışmada, modern toplumda burjuvazinin oluşturduğu ailenin, geniş toplum tarafından model aile tipi olarak kabul edildiğini belirtir. Bu çekirdek aile modelinin hem birey hem de toplum için alternatif olduğundan söz eden Bergerlere göre modern aile mükemmel bir kurum değildir. Bu çekirdek aile tipi on dokuzuncu yüzyılda Almanya ve İngiltere'den bir orta sınıf aile tipi olarak çıkarak dünyaya yayılmıştır. Bu aile tipinin özelliği çocuk merkezli olması ve ailenin temelini çocuğun oluşturmasıdır. Ailede tüm kurallar çocuk yetiştirme üzerinden oluşturulmuştur. Aile çocuklara ahlaki değerlerin önemini, büyüklere ve konumlarına saygı öğretir. Bergerler aileyi çocuğu geliştiren bir “krallık” olarak kabul ederler. Bu krallıkta bireyler hem geniş toplumdan saklanır hem de bu toplumun kurallarını uyumlu bir şekilde öğrenebilir. Burjuva ailenin özel mülkiyete dayandığı göz önüne alındığında da özel mülkiyet duygusu bireyin kişiliğini geliştirip diğerlerinden bağımsız bir bireye dönüştürür. Ayrıca özel mülkiyetin paylaşımının ayrıcalığını da bireye aşılar (Berger ve Berger'den aktaran Oktik, 2018, s.12).

Giddens (1993), “Mahremiyetin Dönüşümü” (The Transformation of Intimacy) adlı çalışmasında, modern toplumda mahrem ilişkilerin değişimini inceler. Moderniteden önce evliliğin temelinde cinsel cazibenin ya da romantik aşkın olmadığını ve mirasın geçirilmesinin ana ekonomik ilişki olduğunu belirtir. Modernliğin son evresinde, mahrem ilişkilerin doğasındaki başka bir dönüşüme tanıklık ettiğini ileri süren ve bu cinselliğe plastik cinsellik adını veren Giddens, plastik cinsellikle birlikte, cinsellikle üremenin arasındaki bağın çözülebileceğini bununda kadının cinselliğini özgürleştireceğini iddia

eder. Plastik cinselliğin ortaya çıkışıyla birlikte, romantik aşk ideallerinin yerini birliktelik aşkı alır. Romantik aşkta bir kez evlenince, ilişkinin sürdürülmesi temel alınıyordu. Giddens'a göre insanların artık rahatça boşanma şansı olduğunu, bu nedenle de evlense bile “başka bir birlikteliğe kadar” ilişkilerini sürdürebileceğini kabul eder (Oktik, 2018, s.20).

Bauman, “Akışkan Aşk ve İnsan İlişkilerinin Kırılganlığına Dair” (Liquid Love - 2003) başlıklı kitabında çok hızlı değişen modern toplumu betimlemek için “akışkan” metaforunu kullanır. Hızla değişen kent ve dünya karşısında ilişkilerin “oyunmaya değer tek oyun olduğunu” iddia ederken arzu ve aşkı birbirinden ayırır. Bauman, bugün “insan bağlarının dayanıksızlığı” ve bunun neden olduğu “güvensizlik” duygusuyla zaten tüketimin merkeze alındığı dünyada arzunun bir tüketim nesnesi, aşkın ise özenle ve korunarak sürdürülebileceğini belirtir. Bugünkü insanın 'bağları olmayan adam' ya da 'koparılamaz bağları olmayan adam' olduğunu iddia eden Bauman, aşırı bireyselleşme' ile ilişkilerin karmaşıklaştığını ve bireyleri farklı yönlerle çeken, çatışan arzulara itelediğini belirtir (Oktik, 2018, s.22).

Turhan, 1940'lı yıllarda gözlemlediği Erzurum bölgelerinde tespit ettiği geniş aileler 0 ila 30 kişi arasında olup, ana, baba, oğullar (erkek çocuklar) ve bunların karıları ile çocuklarından meydana gelmekteydi. Mümtaz Turhan'a göre bu aileler pederşahi aileler özelliğine sahipti. Çünkü baba, ailenin maddi, manevi bütün meselelerinden sorumlu idi. Mümtaz Turhan daha 1940'larda geleneksel geniş ailenin, geçiş dönemi geniş aileye dönüşmeye başladığını da aynı çalışmasında belirtmiştir (Sezal, 2003, s.138-139).

Toğrol ve ekibi, 1986 yılında-ilk araştırmadan takriben 50 yıl sonra aynı yörede geniş ailede nasıl bir yapı değişikliği meydana geldiğini şöyle belirlemiş bulunuyor:...bu aile yapısının temeli korunmakla birlikte, bazı değişmelerin de mevcudiyeti göze çarpıyordu. Aile yapısında yine söz sahibi olan kişi, ailenin en yaşlı erkeği idi. Yetmişmiş genç erkeklerin, tahsilleri ile ilgili konularda dahi aile reisinin sözünden çıkmadıkları anlaşılıyordu. (...) Bu gibi örneklere rağmen genelde erkek evlatların tahsillerini tamamladıktan ve evlendikten sonra artık köyde kalmayıp Türkiye'nin çeşitli yörelerinde çekirdek aile tarzında öğretim üyesi, öğretmen, subay veya memur olarak hayatlarını sürdürdükleri görülmekteydi. Ancak, bu çekirdek ailelerin hepsinin, bilhassa yazın tatil aylarında köylerini çoluk çocuk ziyarete gelerek, baba ocağına döndükleri, hasret

gidererek bir süre beraber yaşadıkları bir gerçektir. O arada, çeşitli konularda aile reisine danışıldığı, onun fikri alınarak bir takım kararlara varıldığı da anlaşılıyordu. (...) (Toğrul'dan akt. Sezal, 2003, s.139).

Durkheim, eğitimde bilimsel yöntemlerin kullanılabilmesi üzerine çalışmalar yapmıştır. Fransa'nın toplumsal düzensizliğini okulların engelleyebileceği konusunu dile getirmiştir. Durkheim özellikle bir bireyin toplumsallaşması için okulun öneminin arttığını vurgulamıştır. Bireylerin yaşlılarıyla birlikte aynı yerde olmasını ve bu durumun grup dayanışmasını geliştirmesinden bahsetmiştir.

Weber, örgün eğitimi, farklılaşma kurumu olarak görmüştür. Ona göre eğitim bireylere özel bir yaşam şekline hazırlayan bir kurumdur. Bu kurumların toplum için öneminin üzerinde durmuştur. Çünkü onun için bu kurumlar gelecekte yüksek eğitimli insanların topluma karışmasını sağlayacaktır.

Mannheim, eğitimin dinamik yapı olduğunu kabullenir. Bu dinamiklik hem bireylerin gelişimi hem de toplumun gelişimi bakımından çift yönlü yararlanılır. Eğitimin sadece toplumsal kurumlar tarafından verilebileceğini düşünür. Ona göre eğitimin temel amaçlarından biri birlikte yaşayan insanların daha başarılı olmalarını sağlamak için onlara yardımcı olmaktır.

Türkiye'de eğitim üzerine *Ziya Gökalp*'in çalışmaları önemli bir yer tutar. Gökalp eğitimin milli olmasında ısrar etmiş, eğitimin faydacılık esasına dayandırılmasına karşı çıkmıştır. Ayrıca, ona göre modern eğitim, ancak modern bir devlet anlayışında geliştirilebilir.

Prens Sabahattin'e göre içinde bulunduğumuz toplum yapısında iki eğitimi ilgilendiren iki temel sorun vardır. Birincisi kişiliğe, bireysel gelişime önem vermeyen eğitim sistemi, ikincisi ise tek merkezden yönetilmeye çalışılan eğitim sistemidir.

1.6. Tezin Amacı

Bu araştırma en küçük toplumsal kurum olan ailelerin, çocuklarının meslek seçimlerindeki yaklaşımlarını ve rollerini ortaya çıkarmak üzere yapılmıştır. Tezin amacı; farklı sosyal yapıya, aile yapısına, ekonomik gelire ve duruma sahip ailelerin çocuklarının meslek seçimlerindeki rollerini ve bu rollerindeki farklılıkları Bourdieu'nun sermayeleriyle inceleyerek karşılaştırma yapmaktır. Toplumsallaşma denilen kavramın,

mikro düzeyden makro düzeye nasıl evrildiğini, küçük bir yapı olan ailenin meslekler üzerinden topluma bakış açısının ortaya çıkarılması amaçlanmıştır. Ayrıca, ailelerin sınav ve eğitim-öğretim sistemine bakış açılarını, mesleki yönelimlerini bu yönelimlerin nedenlerini ortaya çıkarmaktır. Ailelerle, eğitim-öğretim ve sınav sistemine dair bilgileri, çocuklarını yönlendirirken nelere dikkat ettikleri üzerinde çalışılmıştır. Özellikle bu konuda daha sonra yapılan çalışmalara katkı sağlaması hedeflenmektedir.

1.7. Tezin Önemi

Eğitim, ülkemizin en önemli sorunlarından biridir. Toplumun eğitimi nasıl anladığını, hangi amaçla eğitime önem verdiğini anlamak önemlidir.

Eğitim Türk Dil Kurumu'na (TDK) göre; çocukların ve gençlerin toplum yaşayışında yerlerini almaları için gerekli bilgi, beceri ve anlayışları elde etmelerine, kişiliklerini geliştirmelerine okul içinde veya dışında, doğrudan veya dolaylı yardım etme, terbiye olarak tanımlanır. Dil Derneği'nin sözlüğünde ise eğitimin ilk anlamı belli bir konuda, bir bilgi ve bilim dalında yetiştirme ve geliştirme, eğitime işi; ikinci anlamı olarak ise yeni kuşakların toplum yaşayışında yerlerini almaları için gerekli bilgi, beceri ve anlayışları elde etmelerine, kişiliklerini geliştirmelerine yardım etme, terbiye olarak tanımlanır.

Öğretim, TDK'ye ve Dil Derneği'ne göre ilk anlamı belli bir amaca göre gereken bilgileri verme işi, ikinci anlamı öğrenmeyi kolaylaştıracak etkinlikleri düzenleme, gereçleri sağlama ve kılavuzluk etme işi olarak verilir.

Eğitim aileden başlar ve ömür boyunca devam eden bir süreçtir. Birey hayatı boyunca öğrenmeye devam eden ve bu öğrendiklerini yeniden üreten bir varlıktır. Bu yüzden eğitim sadece okul duvarları içerisinde başlayan bir olgu değil, okul yapısının içerisinde devam eden bir süreçtir. Öğretim ise okul yapısının içerisinde eğitim ile birlikte devam eden bilimsel bilgi aktarımının yapıldığı bir eylemdir.

Türkiyede eğitime bir kurtarıcı, meslek edinilen bir yer, sosyal statü kazandıran bir kurum, hayat standartlarının değişmesine olanak sağlayan bir araç olarak bakıldığı açıktır. Bu durum ekonomik geliri ve aile yapısı birbirinden farklı olan aileler arasında da benzerlik gösterir. Ekonomik geliri iyi olan aileler çocuğunu iyi bir sosyal çevresi, iş yaşamı olsun ve bunların sonucunda başarılı olsun diye iyi okula göndermeye çalışırken;

ekonomik geliri kötü olan aileler ise çocuklarının zorluk çekmemesi, iyi bir mesleği olması için iyi bir okula gitmesini istiyorlar. Bu yüzden bu çalışma, toplumun eğitime bakış açısını ortaya çıkarmak, meslek seçiminde aile ve okullaşma sürecinin yansımalarını bir kez daha tartıştığı için önemlidir.

Emile Durkheim'a göre eğitim toplumsal bir olgudur. Bu yüzden sosyolojinin temel ögesidir. Her toplum, kendisi için bir insan ideali oluşturur. "Eğitimin odağı olan"da işte bu idealdir (Durkheim, çev., 2016, s.7-8).

Bourdieu eğitim sistemini toplumun içinde var olan sınıf eşitsizliğini yeniden üreten bir yapı olarak görür. Çünkü eğitim sistemi, üst sınıfın yani ekonomik geliri ve kültürel sermayesi yüksek olanların çıkarlarını korumak üzerine oluşturulmuştur. Ekonomik düzeyi düşük olanlar ise bu sistemde başarılı olmalarının şart olduğuna inandıkları için ve bunun için uğraştıkları için sistemi yeniden üretirler.

Bu çalışma dengesizleşen gelir durumlarının, sahip olunan sosyal ve kültürel sermayenin eğitime yansımalarını; ailelerin çocuklarına bilgi ve hayat aktarımı konusundaki farklılıklarını tartıştığı için bir kez daha önemlidir.

1.8. Araştırma soruları

- Ailelerin çocuklarının meslek seçimlerindeki rolü nedir?
- Ailelerin, aile içi ilişkileri nasıldır?
- Evlenmeden önceki aile içi ilişkilerinin yeni ailelere yansması nasıldır?
- Ailelerin çocuklarının ders çalışmalarına karışma durumları nasıldır?
- Çocukların kişisel yetenek, beceri ve ilgi alanlarını bilme durumları nasıldır?
- Çocuklarının üniversite okumalarına karşı geliştirdikleri durum nasıldır?
- Çocuklarının geleceklerine karşı geliştirmiş oldukları durum nedir?
- Çocuklarından meslek konusundaki beklentileri nelerdir?
- Çocukları mesleki yönlendirme konusunda herhangi bir destek alma durumları nasıldır?
- Meslek seçimlerinde cinsiyetin rolü nedir?

- Vakıf üniversitelerine bakış açıları nasıldır?
- Dini inanışların meslek seçimlerinde etkisine var mıdır?
- Aileler, ailelerini nasıl tanımlıyor?
- Ailelerin, çocuklarının üniversite mezuniyetlerinden sonraki süreçlerine bakış açıları nasıldır?
- Çocuklarının geleceklerini kimlerin etkilediğini düşünüyorlar?

BÖLÜM 2. YÖNTEM

2.1. Araştırma Evreni ve Örneklem

Araştırma İstanbul ilinde gerçekleştirilmiştir. Özellikle İstanbul'un seçilmesinin önemli iki nedeni vardır. Birinci neden, İstanbul ili farklı ekonomik gelire ve kültürel yapıya sahip olan ailelerin ve bu anlamda farklı görüşlerin birlikte yaşadığı kalabalık bir şehir olması; ikinci nedeni ise bu şehrin toplumun genelinin küçük bir yansıması olmasıdır.

Araştırmanın evreni 16-30 yaş arası -lise öğrencisi veya meslek seçimini tamamlamış- çocuklara sahip olan ailelerdir. Katılımcılar yaş, cinsiyet, kimlik gibi bilgilerine bakılmaksızın rastgele seçilmiştir. Seçimlerde eğitim durumları, gelir durumları ve çocuk sahibi olma durumları göz önünde bulundurulmuştur.

Araştırma evreninde olan kişilerin kişisel bilgileri alınmamış, ad ve soyadlarının baş harfleri kullanılmıştır. Bulgular kısmında ad soyadın baş harfi ve yaşlarına yer verilmiştir. Katılımcılar eğitim durumlarına göre ayrılmış araştırma evreninde ilköğretimden, ortaöğretim ve yükseköğretim mezunu olan kişilerin olmasına özen gösterilmiştir. Böylece aileler yükseköğretim mezunu, ortaöğretim mezunu ve ilköğretim mezunu olarak anılmıştır.

Tablo 1. Katılımcıların Eğitim Durumları

	EĞİTİM DURUMLARI				
EBEVEYN	İlkokul	Ortaokul	Lise	Ön lisans	Lisans-Lisans üstü
Baba	3	1	1	1	3
Anne	2	1	1	2	3
Toplam	5	2	2	3	6

Tablo 2. Katılımcıların Gelir Durumları

	GELİR DURUMLARI					
EBEVEYN	1500-2000	2001-3000	3001-4000	4001-5000	5001-6000	6001 ve üzeri
Baba		1	3	1		3
Anne	1	3	2		2	2
Toplam	1	4	5	1	2	5

2.2. Kullanılacak Veri Toplama Aracı

Tez araştırmasında veriler derinlemesine görüşme kullanılarak toplanmıştır. Derinlemesine görüşme uygulaması niteliksel araştırma tekniklerinin bir görüşme biçimidir. Bu bağlamda 18 aileyle yüz yüze görüşülmüş, verilen cevaplar karşılaştırılmalı olarak incelenmiştir.

2.2.1. Niteliksel araştırma teknikleri

Nitel yaklaşım, toplumsal gerçeklik, kültürel anlam inşa eder. Etkileşim içindeki süreçlere, olaylara odaklanır. Değerler vardır ve açıkça görülür. Kuram ve veriler kaynaşmıştır. (Neuman, 2013, s.21).

Nitel araştırmacılar, dar anlamda belirli bir soru üzerine yoğunlaşmaz, bir bakış açısı benimserken kuramsal-felsefi paradigma hakkında sorgulayıcı, açık uçlu bir yerine oturma süreci dahilinde enine boyuna düşünürler. Nitel araştırmacı bir çalışma tasarlar, veri toplar, veri analiz eder ve verimleri yorumlar. Nitel araştırmacı, büyük olasılıkla verileri aynı anda hem toplar hem analiz eder ve hem de yorumlar; bu adımlar arasında gidip gelir. Bu adımlar esnasında var olan kurama dayanmanın yanı sıra yeni kuramlar oluşturmakla uğraşır. Verileri yorumlama aşamasında nitel araştırmacılar yeni kavralar yaratma ve kuramsal yorumların inşasını vurgulamakla ilgilenir (Neuman, 2013, s.22-23).

Nitel araştırmacılar için veriler bazen sayılar biçimindedir; daha çok, yazılı veya sözlü kelimeleri, eylemleri, sesleri, sembolleri, fiziksel nesnelere veya görsel imgeleri (örn. haritalar, fotoğraflar, videolar, vb.) içerir. Nitel araştırmacı gözlemlerin tümünü sayılar gibi tek bir ortak aracıya çevirmez. Bunun yerine verileri farklı şekiller, büyüklükler ve biçimlerde bırakan pek çok esnek, devam eden süreç geliştirir. Nitel araştırmacılar herhangi bir veri toplamadan önce fikirler üzerine düşünür ama veri toplama sırasında pek çok kavram -belki de kavramların çoğunu- geliştirirler. Nitel araştırmacı verileri, kavramları eş zamanlı olarak etkileşim içinde yeniden inceler ve üzerinde düşünür (Neuman, 2013, çev. s.266-267).

Nitel araştırmada açık uçlu dediğimiz soru yapısından oluşan sorular kullanılır.

Açık soruların avantajları:

- Sayısız olası yanıtta izin verirler.

- Katılımcılar ayrıntılı biçimde yanıt verebilir, yanıtları nitelendirebilir ve netleştirebilir.
- Önceden tahmin edilmeyen bulgular keşfedilebilir.
- Yaratıcılık, kendini ifade etme ve ayrıntı zenginliğine olanak verirler.
- Bir katılımcının mantığını, düşünme sürecini ve gönderge çerçevesini açığa çıkarırlar (Neuman, 2013, çev. s.417)

2.2.1.1. Derinlemesine görüşme

Saha araştırmacıları yapılandırılmamış, yönlendirici olmayan, derinlemesine görüşmeler kullanır; bunlar çoğu yönden tarama araştırması görüşmelerinden farklıdır. Saha görüşmesi, sorular sorma, dinleme, ilgi gösterme ve söylenenleri kaydetmeyi gerektirir (Neuman, 2013, çev. s.585).

Saha görüşmesi bir “konuşma olayı”dır, tarama araştırması görüşmesinde bulunan etki/tepki modelinden çok, dostça bir sohbeta yakındır. Saha görüşmesi dostça bir sohbetten farklıdır. Açık bir amacı vardır. Saha görüşmesi daha az dengelidir. Soruların daha büyük bir kısmı, daha fazla bilgisizlik ve ilgi gösteren araştırmacıdan gelir. Ayrıca, yineleme içerir ve araştırmacı, üyeden net olmayan kısaltmaları açmasını ister (Neuman, 2013, çev. s.587).

Saha araştırmacıları bir saha görüşmesinde üç tür soru sorar: betimleyici, yapısal sorular ve zıtlık soruları. Hepsi aynı zamanda sorulur; ancak her bir tür, araştırma sürecinde farklı bir aşamada daha sık görülür (Neuman, 2013, çev. s.588).

Derinlemesine görüşme bir veri toplama tekniği olarak, açık uçlu soruların sorulması, dinlenmesi, cevapların kaydedilmesi ve ilişkili ilave sorularla araştırma konusunun detaylı bir şekilde incelenmesini mümkün kılar. Araştırmanın alan çalışmasında ayrıntılı ve derinlemesine bir biçimde konuyu kavramasına yarayacak bir araçtır. Derinlemesine görüşme, bir konuşma ve ilişki başlatma sürecini kapsar. Bu nedenle ilk bakışta nasıl konuşulacağı ve dinleneceği üzerine her araştırmacının bilgilerinin yeterli olacağı düşünülse de, herkesin bunu kendiliğinden yapabileceği açık gibi görünse de, bu teknik beceri; duyarlılık konsantrasyon, karşımızdakini anlama, içe bakış ve disiplin gerektirir (Kümbetoğlu, 2008, s.71-72).

2.2.1.2. Odak grup görüşmesi

Odak grubu, insanlarla bir grup tartışma ortamında gayriresmi olarak “görüşme yapılan” özel bir nitel araştırma tekniğidir. Odak grubu araştırması, geçtiğimiz 20 yılda hızla gelişmiştir. Prosedür, araştırmacının bir odaya bir toplantı başkanı eşliğinde birkaç meseleyi tartışmak üzere 6 ile 12 arası kişiyi toplaması şeklindedir. Çoğu odak grubu 90 dakika sürer. Toplantı başkanı, yönlendirici olmayacak ve bütün üyelerin serbest, açık tartışma yürütmesini kolaylaştıracak şekilde eğitilir (Neuman, 2013, çev. s.592).

Araştırmacının bu teknikteki rolü, oluşturacağı grubu ve grubun tartışmalarını yönetmektir. Araştırmacı kolaylaştırıcı olarak tartışmaları izler ve kaydeder. Odak grup görüşmelerinde araştırmacının yanı sıra bir gözlemci de bulunur. Gözlemci grup etkileşimi ve grup üyelerinin tartışmaya katılımını dikkatle gözler ve notlar alır (Kümbetoğlu, 2008, s.117).

2.3. İşlem

Çalışma bir plan dahilinde yapılmıştır. Tez danışmanı ile çalışılacak konuya ve araştırma yöntemine karar verilmiş ve tez öneri taslağı enstitüye teslim edilmiştir. Onaylanmasının ardından literatür taraması yapılmaya başlanmış, bu sırada da araştırma soruları belirlenmiştir.

Araştırma sorularının ortaya çıkmasıyla birlikte görüşmelere başlanmıştır. Araştırma verileri derinlemesine görüşme tekniğiyle toplanmıştır. Görüşmeler katılımcıların istedikleri yerde yüz yüze yapılmıştır. Katılımcıların izin verdikleri görüşmelerde ses kaydı alınmış, izin verilmeyenlerde ise görüşme not edilmiştir.

Aynı süreçte tez yazımı başlamıştır.

2.4. Verilerin Çözümlemesi

Araştırmacı tarafından oluşturulan sorular katılımcıya sorulmuş ses kaydı alınmış ya da cevaplar not edilmiştir. Ses kayıtları sonradan çözümlenmiş, senaryolaştırılmıştır. Not alınan dosyalar da bilgisayara geçirilmiştir.

Tüm görüşme formları teker teker incelenip bulguları tespit edilmiş ve karşılaştırılmalı olarak incelenmiştir.

Tablo 3. Katılımcıların, Ebeveyn, Yaş Durumları ve Çocuk Sayıları

EBEVEYN/YAŞ	1 Çocuk	2 Çocuk	3 Çocuk	4 Çocuk	Toplam
Anne/ 40-44	1	1			2
Anne/ 45-49		2	1		3
Anne/ 50-54		3			3
Anne/ 55-60	1	1			2
Baba/ 40-44	1	1			2
Baba/ 45-49		2			2
Baba/ 50-54					
Baba/ 55-60	1	2		1	4
Toplam	4	12	1	1	18

BÖLÜM 3. BULGULAR VE YORUMLAR

Araştırmanın verileri İstanbul ilinde ilçe ayrımı yapılmaksızın 18 aile ile derinlemesine görüşme yapılarak toplanmıştır. İstanbul'da yaşayan, farklı gelirlere ve farklı eğitim seviyelerine sahip ailelerle yapılan bu araştırmadan elde edilen bulgular, genelleme yapılmamakla birlikte İstanbul'da bu özelliklere sahip aileler hakkında önemli bilgiler vermektedir.

Araştırmanın sonunda katılımcılardan alınan cevaplar, alt başlıkların altında karşılaştırmalı olarak incelenmiştir. Katılımcılardan adı ve soyadı bilgisi alınmamış, sadece baş harfleri kullanılmıştır.

Araştırmada 10'u anne, 8'i baba olmak üzere toplam 18 aile ile görüşülmüştür. Görüşülen kişilerden özellikle aile ilişkilerini de göz önünde bulundurarak cevap vermeleri istenmiştir. Böylece 18 aile görüşülmüş 36 anne ve baba ilişkisine ulaşılmıştır. Çünkü aileler genelde eşleri üzerinden de cevaplar vermişlerdir.

Eğitim durumları, ilkokul, ortaokul ve lise düzeyinde toplam 9 kişi, üniversite düzeyinde 9 kişi ile görüşme yapılmıştır. Ayrıca, dağılımlarda 10 kişinin düşük gelir sahibi diğer 8 kişinin daha yüksek gelire sahip oldukları görülmektedir.

Görüşülen kişilerden 6'sı üniversite mezunu, 3'ü ön lisans mezunu, 2'si lise mezunu, 2'si ortaokul mezunu, 5'i ilkokul mezunudur. Bu kişilerin; 6'sı üniversite düzeyinde, 5'i ortaöğretim düzeyinde, 7'si ise ilköğretim düzeyinde eğitim seviyelerine sahiplerdir (bk. Ek-2). Bu görüşmeciler tez bulgularında; eğitim seviyeleri, üniversite mezunlarına yükseköğretim düzeyine sahip olanlar; lise ve dengi okul mezunlarına ortaöğretim düzeyine sahip olanlar; ilk ve ortaokul mezunlarına ise ilköğretim düzeyine sahip olanlar olarak anılmıştır.

Ayrıca; 2001-4000 liralık gelire sahip olan 10 kişi, 4001- 6000 lira gelire sahip olanlar 4 kişi, 6001 ve üzeri olanlar 4 kişi olduğu görülmektedir (bk. Ek-2). Katılımcıların eğitim seviyeleri ile gelir durumları arasındaki fark göz önünde bulundurularak inceleme yapılmıştır. Eğitim seviyesi yüksek olan ailelerin gelir seviyelerinin de yüksek olduğu görülmektedir.

Görüşme yapılan kişilerden ilkokul mezunu olan iki kadın çalışmamaktadır. Ayrıca görüşme yapılan 4 katılımcının da eşlerinin çalışmadığı görülmektedir. 5 katılımcı mesleğini işçi olarak tanımlamıştır. Bu kişilerin eğitim seviyeleri ilköğretim ve ortaöğretim düzeyinde olan katılımcılardan olduğu gözlemlenmektedir (bk. Ek-2).

Bu görüşmelerin bulguları aşağıda ayrıntılandırılmıştır.

3.1. Aile İlişkileri

Aile ilişkileri bireyi birey yapan özellikleri kazandırdığı gibi aile içindeki her bireyin yaşamlarını, ilişkilerini etkilemeye devam eden özelliklerin de kazanıldığı bir kurumdur. Bu yüzden katılımcıların hepsine ilk olarak aile ilişkileriyle ilgili sorular sorulmuştur. Böylece kendi aileleri ilişkilerini nasıl tanımladıklarını ve bu tanımların bir sonraki sorulara verecekleri cevaplara yansımaları önemlidir.

Görüşmeye katılanların tamamı evlenmeden önceki ailesi ile ilgili bilgi vermiş ardından da evlendikten sonraki ailelerinin iletişimleri hakkında yorumlar yapmışlardır. İlk sorular olduğu için katılımcılar genellikle bu sorulara olumlu cevaplar vermeye çalıştıkları gözlemlenmiştir. Aile ilişkilerinin olumsuz olduğunu söyleyen aile bireyi olmamıştır. Ancak kendi içinde bazı dinamiklerin farklılığını söyleseler bile sonunda olumluya çevirmişlerdir.

Eğitim seviyeleri üniversite düzeyinde olan katılımcılarına aile ilişkilerini "iyi" olduğunu vurgulamışlardır.

"Sevgili, saygılı ve anlayışlı" (G.K./ 58/ Erkek)

"Gayet iyi ve saygılı." (E.Y./ 46/ Erkek)

Bunların yanında bir de aile iletişimlerini ailelerinin yaşam dinamiklerini yansıtarak cevap veren, eğitim seviyesi yükseköğretim düzeyinde olan aileler de olmuştur.

"Oğlum daha çok dışarıdadır. Akşamları bir iki saat görürüz. Eşimle biz genellikle birlikteyiz." (M.Ö./ 56/ Erkek)

"Açık iletişimli diyebiliriz. Çocuklarını anlamaya, dinlemeye çalışan bir anne aynı zamanda otoritesini kaybetmeden anlayışlı bir baba." (T.O./ 46/ Kadın)

"Olabilirdiğince birbirimizle iletişim halindeyiz. Çocuklarım hem babalarıyla hem de benimle bir problem olsun olmasın rahatça konuşabilirler." (S.Ö/ 45/ Kadın)

Katılımcıların eğitim seviyeleri aynı olsa da sorulara farklı cevaplar vermişlerdir. Özellikle "iyi", "saygılı" gibi daha kısa cevap veren katılımcılar genel olarak ailelerinde her şeyin düzende olduğunu vurgulamak istemişlerdir. Diğer katılımcılar ise ailelerinin iç dinamiklerinde nasıl bir paylaşıma sahip olduklarının işaretini vermişlerdir. Özellikle anne ve baba rollerinin öne çıktığı cevaplar ve erkek çocuklarının kazandıkları kimliğe vurgu yapıldığı görülmektedir. Erkek çocuğunun dışarıda olması sebebiyle anne ve babanın daha çok birlikte zaman geçirdiğini ancak bunun normal bir ilişki olduğu vurgulanmaktadır. T.O. kadın katılımcı ise anne rolünün daha anlayışlı açık bir iletişime sahip olduğunu, babanın ise otoriteyi sağlayan bir güç olduğunu yansıtır. Bunun bir aile dinamiğinin olduğunu ancak bu dinamiğin baskıcı bir şekilde değil dengeli olduğunu düşündüğü görülür.

Genelde lise düzeyinde eğitim seviyesi, ortaöğretim düzeyi olarak adlandırılabilir ailelerin cevapları ise daha açıklayıcıdır. Eğitim seviyeleri ortaöğretim düzeyinde olan ailelerin çocuklarının bir üst sınıfa geçmeleri için uğraşan ve bir çok ailenin sosyal ilişkilerini de bu düzeyde kurmaya çalıştığı gözlemlenmiştir. Bu grupta yükseköğretim eğitim düzeyine sahip ailelere göre iş bölümü daha çok belirgindir. Baba çocukları için çalışan, annenin ise babaya destek olduğu ve ailenin birleşmesini sağlayan kişidir. Babaya bu görev ile destek olduğu vurgulanır.

"Eşim yoğun çalışıyor, sabah gidiyor akşam geliyor zaten. E akşamda yorgun geliyor, o yüzden daha çok ben ilgilenirim evle ilgili her şeyle. Çocuklarda benimle konuşurlar daha çok. Babalarına saygı gösterirler tabi." (H.B./ 45/ Kadın)

"İyiyiz. Çocuklarla benim aram daha iyidir. Genelde babayla arada ben köprü görevi kurarım. O da iyidir ama çocuklar benimle daha iyi anlaşır." (H.D./ 50/ Kadın)

Ayrıca, bu grupta anne ve babanın çocuklarının daha iyi şartla okumasını, yaşamasını sağlamak için çalışmak, onlara tüm olanaklarını sunmak gibi bir görevi vardır. Bu yüzden arada kalmış bir aile yapısı gözlemlenebilir. Özellikle kültürel seviye olarak yüksek olmak için uğraşsalar bile eğitim düzeylerinden kaynaklı orta sınıf olarak yaşamlarına devam etmekte. Çünkü eğitim düzeyleri profesyonel çalışma alanlarında belirli bir yere kadar yükselmelerini sağlamaktadır. Bu durum gelir durumlarının belirli bir orana kadar artmasını sağlamaktadır. Burada kendilerinin çıkamadıkları üst sınıfa çocuklarının çıkması için uğraşan ve bu yüzden eğitime önem veren aile yapısı karşımıza çıkmaktadır. Bu yüzden fazlasıyla çabaladıkları gözlemlenir. Katılımcı tüm olanaklarını

çocukları için harcayan bu yüzden de ailelerini alan veren olmak üzere iki gruba ayırdığı gözlemlenir. Çocukları için çalışmanın bir görev olduğunu ve buna alıştıklarını dile getirmiştir.

“Alan veren olmak üzere iki grup olarak. Çalışmaya alışmış olan ebeveyn olarak çocuklara her şeyimizi vermeye çalışıyoruz.” (Z.P./ 45/ Erkek)

Eğitim seviyesi ilkokul düzeyinde olan katılımcılar ise özellikle aile ilişkilerini çatışma ve kavga olsa bile iyi olduğunu vurgulamışlardır. Özellikle bu grupta daha çok çatışmaların yaşandığını ya da eğitim seviyeleri yüksek olan ailelere göre çatışmaların daha az kontrol edildiği ailelerin olduğu söylenebilir. Özellikle annenin varlığında aile ilişkilerinin daha iyi anlaşıldığını söyleyen bir katılımcı, bu grupta ataerkil sistemin iş bölümünün devam ettiği gözlemlenmiştir. Geleneksel aileler de evi bir araya toplama görevi annededir.

"İyi sayılır. Kavga etsekte yine de iyi anlaşıyoruz." (M.K./ 44/ Erkek)

“Normal. Bazen kavga etsekte anlaşıyoruz.” (E.A./ 52/ Kadın)

“İyi. Herkes birbirini dinler, sever. Kavga tabi ki ederiz ama genelde iyi bir aileyiz diyebiliriz.” (E.O./ 54/ Kadın)

“Kuşak çatışmasını saymazsak gayet iyi.” (C.G./ 56/ Kadın)

“Anneleri varken daha iyidi. Şimdi de iyi ama hem eşim vefat edince hem de çocuklar büyüyünce artık herkes kendi işlerine bakıyor.” (N.Ş./ 60/ Erkek)

Eğitim seviyesi yükseköğretim düzeyinde olan aileler genelde ilişkilerinin iyi olduğuna, orta seviyeli eğitim durumuna sahip olan aileler daha çok yapıcı aile tipi olduklarına, eğitim seviyesi ilkokul düzeyinde olan aileler ise çatışmalar olsa bile iyi geçindikleri üzerine yorumlar yapmışlardır.

3.2. Anne veya Babanın Evlenmeden Önceki Aile İlişkileri

Katılımcılara "Evlenmeden önceki ailenizi düşündüğünüzde önemli kararlar alırken ve mesleğinizle ilgili karar verirken en çok kime danıştınız?" sorusu yöneltilmiştir. Bu soru bir önceki ailelerindeki dinamiklerini öğrenerek kendi oluşturdukları aile yapısına katkısının nasıl olduğunu anlamak amacıyla sorulmuştur.

Eğitim seviyesi yükseköğretim düzeyinde olan ailelerin cevapları ikiye ayrılmıştır. Ailesinden büyüklere danışanlar ile kimseye danışmazdım diyenler olmuştur.

Ailerinden destek alan bireyler ya anne ve babası ya da abla ya da ağabey olmak üzere yakın aile bireylerinden yönlendirme aldıklarını söylemişlerdir.

"Anneme ve babama danıştım." (E.Y./ 46/ Erkek)

"Abime ve ablama danıştım. Tecrübelerdi iş konusunda." (M.Ö./ 56/ Erkek)

"Ailemdeki herkes fikri verirdi birlikte konuşurduk. Annemle babamın özellikle fikirlerini almak benim için çok önemliydi." (S.Ö./ 45/ Kadın)

Bu grupta özellikle ailelerinden mesleki yönlendirme almadığını söyleyen katılımcılar da olmuştur. Daha çok kendi tecrübelerine ya da kendi güvendikleri insanların desteklerinden bahsetmişlerdir.

"Pek kimseye danışmadım. Daha çok kendi tecrübelerim ve öğretmenlerimle karar verdim." (N.G./ 58/ Kadın)

"Yani, ben kendim seçtim desem yeridir. Çünkü annem ve babam bu konuda çok bilgili değildi. Elim kumaşlara, kesmeye, tasarlamaya çok yatkındı. Kuzenim bu konuda beni çok destekledi. Onun yönlendirmesi ve desteklemesiyle seçtim diyebilirim." (T.O/ 46/ Kadın)

Yine bu grupta kendi doğrularının sıkıntı yarattığını ancak en sonunda bunları kabul ettirdiğini söyleyen birey de olmuştur. Özellikle geleneksel aile yapısına sahip olmanın verdiği sıkıntıyı yaşadığını belirten katılımcı, kendi oluşturduğu ailenin ilişkilerini tanımlarken anlayışlı olduklarını vurgulaması önemlidir.

"Kimseye danışmazdım, kendi doğrularım vardı. Bu biraz sıkıntı yaşattırdı aile içinde ama yine de ben kendi istediğimi kabul ettirdim." (G.K./ 58/ Erkek)

Eğitim seviyesi ortaöğretim düzeyinde olan ailerin cevapları yine daha açıklayıcı olmuştur. Bu soruya farklı cevapların verildiği gözlemlenmiştir. Öncelikle aile içindeki tüm kararların ve mesleğe yönlendirmede babalarının etkisinin büyük olduğunu söyleyen katılımcılar vardır. Bu katılımcıların geleneksel aile yapısıyla yetiştirildiklerinin bir işaretidir.

"Babamla konuşulurdu tabi onun fikrine göre karar verilirdi. Sadece meslekle ilgili değil her şeyle ilgili babam karar verirdi. Ortaokuldan sonra hemen fabrikaya verdiler beni. İtiraz edemezdik." (H.B./ 45/ Kadın)

"Babamla karar verirdik. Okumamı çok istediler. Liseyi bitirdikten kısa bir süre sonra evlendim. Ama evlendikten sonra üniversiteyi bitirdim ben." (Z.K./ 43/ Kadın)

Bir katılımcı ise ailesinde annesinin baskın bir karakter olduğunu, kararları genelde annesinin verdiğini söylemiştir. Ancak en önemlisi "...babam gibi görünse de..." ifadesi ailenin toplumda kabul gören ailenin reisi baba rolüne sadık kalmaları önemli bir ayrıntıdır.

"Kalabalık bir aileydik. Annem daha baskın bir karakterdi. Ne kadar babam gibi görünse de annemin etkisi çok vardır kararlarda." (H.D./ 50/ Kadın)

Yine bu grupta da kendi kararını kendi veren katılımcıların olduğu da gözlemlenmiştir.

"Hiç kimseye sormazdım. Ne bu bağlamda donanımlı birini tanıyorduk ne de ailemin böyle bir birikimi vardı. (Z.P./ 45/ Erkek)

Eğitim seviyesi ilköğretim düzeyinde olan ailelerde ise ağırlıklı olarak babaya danışıldığına ilişkin bilgiler alınmıştır. Farklı cümleler kurulsa bile bu grup en çok aile reisi imajı çizilen baba, aile ve meslek seçimi ile ilgili en büyük karar mekanizması olarak gözlemlenmiştir.

"Babam daha çok karar verirdi. Annemle ikisi konuşurdu ama en çok babam karar verirdi." (E.O./ 54/ Kadın)

Baba dışında aile büyüklerinin etkisi olan katılımcılar da gözlemlenmiştir. Geleneksel aile yapısına sahip olan bir çok aile çekirdek ailenin dışında yakın akrabalar ile birlikte yaşarlar. Bu büyük aile kararları hep birlikte verirler. Özellikle eğitim seviyesi ilköğretim düzeyinde olan aileler güven duygusu içinde birlikte hareket ederler.

"Aile büyüklerine. Memleketten geldikten sonra amcamlar başlamışlar. Ben de onların yanında muavinlik yaptım. Onların sayesinde işte." (E.K./ 60/ Erkek)

M.K. isimli katılımcıda da geleneksel aile yapısının farklı bir şekli görülmektedir. Baba uzakta çalışıyorsa eğer bir erkek, baba rolüyle aile büyüklerinden birinin desteğine ihtiyaç duyulduğu görülmüştür.

"Annem ve dedemin çok etkisi vardı. Babam hep dışarıda çalışıyordu bu yüzden annem ve dedem ilgilenirdi bizimle." (M.K./ 44/ Erkek)

3.3. Çocukların Lisede Okuduğu Bölüm ve Bu Bölüme Yönlendirilmesi

Bu soru, ailelerin çocuklarının okul ve meslek tercihleriyle alakalı ne düşündüklerini, özellikle seçimlerini yaparken çocuklarının nelerden etkilendiklerini öğrenmek için sorulmuştur. Aileler bu soruya bazı yorumlar yapmışlardır. Hepsi çocuklarının okudukları bölümü bildiklerinden bahsetmişlerdir.

Eğitim seviyesi yükseköğretim düzeyinde olan aileler bu soruya çocuklarının seçtikleri bölümle alakalı destek olduklarını, kendi başarılarına uygun bölümleri seçtiklerini belirtmişlerdir.

"Lise 3. sınıfta. Bu yıl seçti bölümünü. Hangi derse yatkın olduğuna, hangi derse ilgisi olduğuna baktık. Öğretmenleriyle konuştuk. Onun fikri çok önemli bu konuda çünkü başarılı olabilmesi için yapacağını hissedeceği bir bölümde olmalı. Bölümüne kendisi karar verdi. Biz sadece destekledik." (T.O./ 46/ Kadın)

"Eşit ağırlıkta okudu. Sayısal dersleri çok iyi olmadığı için eşit ağırlığa geçmek istedi. Hepimiz yardımcı olduk. Ben, amcası, halası, annesi ve ablası." (M.Ö./ 56/ Erkek)

Katılımcılardan birinin çocuğu ise daha bölümünü seçmemesine rağmen kendisi çocuğunun sayısalı seçmesi gerektiğini belirtmiştir. Verdiği cevaptan bu konuda çocuğunu yönlendirdiği gözlemlenmiştir.

"Lise 1 öğrencisi daha bölüm seçmedi. Sayısal okumasını terih ederim. Fen bilimlerinin dünyayı daha iyi anlamasını sağlayacağını düşünüyorum. Bunu ona da söylüyorum. Bazen farklı bölümler de söylüyor ama bence bölüm seçerken sayısalı seçecektir." (E.Y./ 46/ Erkek)

Eğitim seviyesi ortaöğretim düzeyinde olan aileler, çocuklarının bölümlerini kendilerinin seçtiklerini ve genelde de kendilerinin onları desteklediklerini söylemişlerdir.

"Sayısal okudu. Kendisi seçti. Daha çok tercih edebileceği bölümün olduğunu düşündü ve ona yöneldi. Doğru bir karar verdiği için destekledik biz de." (H.D./ 50/ Kadın)

Bu grupta yer alan bazı katılımcılar ise ifadelerinden çocuklarını yönlendirdikleri gözlemlenmiştir. Çünkü onlar için önemli olan çocuklarının bir üst sınıfa geçmeleridir. Bu da okuyarak ve bir meslek sahibi olarak mümkün olabilecektir. Ancak bu yolla daha iyi bir hayat yaşayabilirler. Bu bağlamda da en çok meslek tercihlerinin de sayısalda olduğu düşüncesiyle yönlendirme yaptıkları açıktır.

"Sayısal okuyor. Daha çok tercih yapacağı alan olması için sayısal seçmesini ben de önermişim. O da sayısal istiyormuş. İkimizin istediği de oldu. Bu yıl üniversite sınavına girecek. Çalışıyor bakalım." (Z.K./ 43/ Kadın)

"Matematik okuyor. Eğitim sisteminde matematik okuyanlar için seçenek daha fazla. En azından herşeyin mühendislik bölümü var. Yapabilirliklerine bakınca, içinde bir sanatçı da yoksa en çok ihtimal sunabilen bölümün sayısal yani matematik olduğunu gördük." (Z.P./ 45/ Erkek)

Eğitim seviyesi ilkököl düzeyinde olan ailelerde ise farklı cevaplar verildiği gözlemlenmiştir. Kendi isteği ile bölümünü seçti diyen aileler aynı zamanda çocuklarını desteklediklerini de söylemişlerdir.

"Kendi tercihiydi. İngilizce okumak istedi. Oraya yönledi." (C.G./ 56/ Kadın)

"Eşit ağırlıkta. Öğretmenleriyle konuşarak karar verdi. Biz hep destek olmaya çalıştık. Önemli olan onun ne istediği bizim için." (E.O./ 54/ Kadın)

Ayrıca, çocuğu liseye yeni başlayan M.K. çocuğunu bölüm seçiminde yönlendireceğini söylemiştir. Konuşma sırasında kendisinin neden yönlendireceğinden bahsetmiş, ancak çocuğunun isteğinden bahsetmemiştir.

M.K. kendisinin evlenmeden önceki ailesinde önemli kararlar için kime danıştığınız sorusuna annem ve dedem olarak cevap vermiştir. Babası il dışında çalışan M.K.'nın bir erkek figürü, otorite olarak dedenin yer alması ve bu gelenekselci yapıyı kendi ailesine de taşıdığı bilgisine varılmıştır. Ataerkil sistemin erkek figürü güçlü ve otorite sahibidir. Çekirdek ailede de ataerkil sistemin özelliği olarak evin erkeği bir otorite sahibi, kararları veren kişi olarak konumlanır. M.K.'nın bu bir önceki ailesinden aldığı bu özelliği evlendikten sonra kurduğu ailesinde de devam ettiği görülmektedir.

"Annem ve dedemin çok etkisi vardı. Babam hep dışarıda çalışıyordu bu yüzden annem ve dedem ilgilenirdi bizimle." (M.K./ 44/ Erkek)

"Liseye yeni başladı. Yapabileceği bölümü seçmesini istiyoruz. Sayısalı çok iyi değil bu yüzden sözel alana yönlendireceğiz. Çok sevmediği için zorla sayısalı seçerse başarılı olamayacağını düşünüyorum ben." (M.K./ 44/ Erkek)

Katılımcılardan E.K. ise kız çocuğuna sahip olduğu için masa başı iş olan muhasebeyi seçmesini onayladığını söylemiştir. Özellikle geleneksel aile yapısına sahip bazı ailelerin kız çocuklarına karşı geliştirdikleri farklı tutum bu ailede de açıkça görülmektedir. Kırsal kesimde yaşayan aile yapılarının ataerkil sistemden kaynaklı kadınlara yaklaşımları hizmet etme, çocuklara bakma üzerinden olmuştur. Kadın ev işlerini yapan gerekli zamanlarda erkeğin arkasında tarlada çalışarak ekonomik gelire katkı bulunan bir rol üstlenir. Bu ailelerin kentlere göçleriyle birlikte geçim sıkıntısından kaynaklı kadınların da iş yaşamına erkeklerle birlikte girmiş olmalarına rağmen ev işi hala kadının görevi olarak görülmeye devam etmiştir. Bu da bu ailelerin kadına bakış açılarının değiştiği anlamına gelmemektedir. Kız çocuklarını kendilerini geçindirecek kadar eğitim almalarını sağlamalarının da sebebi ekonomik olarak zorlanmadan kaynaklandığı gözlemlenmektedir. Kadınlara uygun olan işler için okumaları yeterli olacaktır. Çünkü ekonomik olarak yaşamlarını devam ettirmeleri gereklidir.

"Meslek lisesinde okuyor. Muhasebe okuyor. Masa başı işi olsun dedik. Kız çocuğu çünkü." (E.K./ 60/ Erkek)

Eğitim seviyesinin farklılığı katılımcılar arasında bölümlere karşı ve çocuklarını ynelendirme konusunda farklılıklar göstermiştir. Özellikle eğitim seviyesi yükseköğretim düzeyinde olan aileler çocuklarının tercihlerine önem vermeye çalışırken eğitim seviyesi ilköğretim düzeyine sahip aileler daha fazla ynelendirmeye çalışmışlardır. Aşağıdaki katılımcılar eğitim seviyesi yükseköğretim ve eğitim seviyesi ilköğretim düzeyinde olan katılımcıların arasındaki farkı göstermektedir.

"Lise 3. sınıfta. Bu yıl seçti bölümünü. Hangi derse yatkın olduğuna, hangi derse ilgisi olduğuna baktık. ğretmenleriyle konuştuk. Onun fikri çok önemli bu konuda çünkü başarılı olabilmesi için yapacağını hissedeceği bir bölümde olmalı. Bölümüne kendisi karar verdi. Biz sadece destekledik." (T.O./ 46/ Kadın)

"Meslek lisesinde okuyor. Muhasebe okuyor. Masa başı işi olsun dedik. Kız çocuğu çünkü." (E.K./ 60/ Erkek)

3.4. Çocuğun Ders alışmasına Karışma Durumu

Bu soruya özellikle "karışma" kelimesi üzerinden ailelerin çocuklarını etkileyip etkilemediklerini öğrenmek için sorulmuştur.

Eğitim seviyesi yükseköğretim düzeyinde olan ailelerin hepsi çocuklarının ders çalışmalarını kontrol altında tutmak istedikleri gözlemlenmiştir. Farklı cevap verseler bile hepsinin ders çalışma ile ilgilendikleri açıktır. Bir kısmı karıştığını söylemiş bir kısmı ise zaman zaman uyarılarda bulunduğunu belirtmiştir.

"Evet. Benim profesyonel olduğum bir alanda eğitim aldığı için nasıl çalışması gerektiği konsundan karışırım ve tavsiyelerde bulunurum." (G.K./ 58/ Erkek)

"Yani karışmak değil ama boşladığını düşündüğümüzde ona hatırlatma yapıyorum, evet. Çünkü dikkatlerini dağıtacak çok fazla olanak var ellerinde. Bu yüzden arada hatırlatma yapmak çok önemli." (T.O./ 46/ Kadın)

"Gittiği okulda zaten sistemli bir program veriyorlar, çok bunaltmayan bir program ona isteyerek uyguluyor biz de sadece takip ediyoruz uzaktan. İhtiyacı olduğu zamanlarda devreye giriyoruz." (S../ 45/ Kadın)

Eğitim seviyesi ortaöğretim düzeyinde olan ailelerde de çocukların ders çalışma durumlarıyla ilgili oldukları gözlemlenmiştir. Karışma konusunda kendilerince bazı cevaplar vermişlerdir. Bu ailelerin özellikle çocuklarını ders çalışmalarını gözetim altında tuttıkları görülmektedir.

"alışıyorsa karışmam ama çalışmıyorsa uyarırım. Kendi başına halledip halledemediğine bakarım." (Z.P./ 45/ Erkek)

"Uyarılarda bulunurdum ama zaten kendisi de yapardı. şimdi niversite okuyor

hala yapar." (H.D./ 50/ Kadın)

Eğitim seviyesi ilköğretim düzeyinde olan ailelerde de karışmak konusuna yaklaşımın aynı olduğu görölmektedir. Ailelerin bir çoğu çocuklarının ders çalışmalarını gözetim altında tutmaktadır. Katılımcılar arasında çocuğunun ders çalışmasına "evet karışım" cevabını veren bir aile olmuş diğerleri ise farklı cevaplar vermişlerdir. Çocuklarının derslerini boşladıklarını düşündüklerinde onları uyarmayı ya da dersiniz var mı diye sormayı bir karışma olarak görmemişlerdir.

"Genelde dersiniz var mı diye sorarım. Yapmalarını söylerim. Küçükken yanlarında otururdum ama büyüdükçe herkes kendi işini yapmalı diye sadece çalışmalarını söylerim." (E.O./ 54/ Kadın)

"Karışmazdım ama bazen çalışmasını söylerdim. Tabi o yine bildiğini okurdu. Çalışırdı ama çokta çalışkan bir çocuk değildi." (C.G./ 56/ Kadın)

"Dersi boşverdiği zamanlarda ders çalışmasını söylerdim hala da söylerim. Bu karışmak değil uyarmak. Ama hep başında durup onu zorlamam. Zaten kendisi de bilir yapacağı işi." (E.A/ 52/ Kadın)

Eğitim seviyesi ilköğretim düzeyinde olan ailelerde iş bölümü daha belirgindir. Özellikle çocuklara bakma işinin kadının annenin işi olduğu için ders çalışma konusuyla da annenin daha çok ilgilendiğini belirten katılımcılar olmuştur.

"Ben çok karışmazdım. Annesi daha çok ilgilenirdi. O da çok sıkıntı çıkarmazdı zaten annesini dinlerdi." (N.Ş./ 60/ Erkek)

"Çalış deriz tabi. Daha çok annesi ilgilenir okul işleriyle." (E.K./ 60/ Erkek)

Eğitim seviyesi yükseköğretim düzeyinde olan ve eğitim seviyesi ilköğretim düzeyinde olan aileler ders çalışmaya karışma konusunda çocuklarına uyarılarda buldukları bu konuyla alakalı çocuklarıyla konuştukları gözlemlenmiştir. Eğitim seviyesi ilköğretim düzeyinde olan ailelerde mutlaka anne babanın görevleri ayrılmıştır. E.K.'nın çocuğunun kız olduğu için masa başı işte çalışmasını istemesi, aile büyüklerinin önemli kararlara etkisinin olduğunu düşündüğümüzde geleneksel aile yapısını hala sürdürdüğu görölmektedir. Bu ailede babanın görevi çalışmak, para getirmek annenin göreviyse çocuklara bakmak, yemek yapmak olduğu gözlemlenmiştir. Ancak eğitim seviyesi yükseköğretim düzeyinde olan ailelerde iş bölümü bu kadar keskin değildir.

3.5. Çocukların Kişisel Yetenek, Beceri ve İlgi Alanlarını Bilme

Bu soru katılımcıların çocuklarını tanıyıp tanımadıklarını anlamak ve bu konuya karşı yaklaşımlarını gözlemlemek amacıyla sorulmuştur.

Eğitim seviyesi yükseköğretim düzeyinde olan aileler genel olarak çocuklarını tanıdıklarını bu yüzden de yeteneklerini de bildiklerini söylemişlerdir. Bazıları bunları gözlemle bazıları iletişimle öğrendiklerini eklemişlerdir. M.. Çocuğuyla iş, meslek konusunda sürekli iletişimde olduğunu ancak bir hobi, özel ilgi alanı konusunda çocuğunun bir talebi olmadığını belirtmiştir. Bir kısmı da bu yetenekleri onların teşvik etmesiyle edindiklerini vurgulamışlar. Bu vurgu ailelerin çocuklarının sosyal yaşamlarına katkı sağlamak için yaptıkları görevler arasında görülmektedir. Özellikle eğitim seviyesi yükseköğretim düzeyinde olan aileler, çocuklarının bir hobisi olması ya da ilgilendiği bir spor dalının olması için teşvik ediyorlar. Çünkü bu bir etiketi temsil etmektedir.

"Evet biliyorum. Mutlaka kaçırdığımız şeyler vardır ama çocuklarımı tanıyorum. Onları büyütürken gözlem yapacak çok vaktiniz oluyor. Sessiz mi, atılgan mı, duygusal mı, neşeli mi gözlemleyerek öğreniyorsunuz. Yeni dönem çocukları çok şanslı. Çünkü durmadan onlarla ilgilenen aileleri var. Küçüklüğünden beri kurslar, etkinlikler derken bir çok yere yönlendirdik. Hangisini sevdi, sevmedi, yaptı, yapamadı birlikte keşfettik. Okullarındaki ğretmen, rehber ğretmen gibi uzmanlarla paylaştık. Bu yüzden ilgi alanlarının bir çocuğunu biliyorum." (T.O./ 46/ Kadın)

"Evet biliyorum. Oğlumla iletişimimiz çok iyidir. Bu yüzden sürekli konuşuruz ve düşüncelerimizi paylaşırız. Onu çok iyi tanıyorum." (N.G./ 58/ Kadın)

"Biliyorum. İlgi alanlarına ben ön ayak oldum." (G.K./ 58/ Erkek)

Eğitim seviyesi ortaöğretim düzeyinde olan ailelerde tıpkı eğitim seviyesi yükseköğretim düzeyinde olan aileler gibi çocuklarını tanıdıklarını söylemişlerdir. Bu gruptaki aileler de çocuklarının istekleri, aile içi iletişim ve yönlendirmelerle çocuklarının ilgi alanlarını öğrendiklerini belirtmişlerdir.

"Yzmeyi çok seviyor. Çocukluğundan beri yüzüyor, annesi çok istemişti biz de gönderdik. Kızımda sevdi hala devam ediyor yüzmeye." (Z.K./ 41/ Erkek)

"Bir ara gitar öğrenmek istedi biz de gönderdik ama kursa devam etmedi sonra. Zor geldi hafta içi okul hafta sonu kurs. Kendisi söyler bize." (H.B./ 45/ Kadın)

Bu grupta çocuklarını küçük yaşta sosyal faaliyetlere yönlendirdiklerini ancak şimdi daha çok niversite sınavının önemli olduğunu belirten katılımcı da mevcuttur.

"Tabi ğrenmeye çalıştık. Küçük sınıftayken daha çok sosyal faaliyetlere ynlendiriyorduk ama şimdi daha zor oluyor. Çünkü önemli olan niversite sınavı. Dersleri daha zor. Yine de onu tanıyorum. Mesela sağlık alanını seçmesini istiyorum. Tıp okuyamaz ama hemşire ya da daha farklı sağlık alanında bölümlerden birini tercih edebilir." (Z.K./ 43/ Kadın)

Ayrıca bir katılımcı da çocuğunu tanıdığını ancak ellerinden geleni yapsalar bile hem eğitim sisteminin hem de ekonomik durumlarının daha fazlasını karşıladığını inanmadığını belirtmiştir.

"Becerilerini ortaya koyacak eğitim ortamı olmadığını düşünüyorum. Biz elimizden geldiği kadar keşfedip, geliştirmeye çalıştık. Bir çoğunu biliyorum ama yine de sanat ve spor için yaşamımız gerekli olan ekonomik desteği sağlamıyor maalesef." (Z.P./ 45/ Erkek)

Eğitim seviyesi ilköğretim düzeyinde olan ailelerin bu soruya çocuklarının yeteneklerini bildikleri üzerinedir. Nereden öğrendiniz sorusuna ise genellikle öğretmenlerinden olmuştur. Bu grup için en büyük bilgi kaynağı çocukların okulları olduğu gözlemlenmiştir.

"Öğretmenlerinin sayesinde öğrendik. Az çok biliyoruz." (C.G./ 56/ Kadın)

"Evet biliyorum. Öğretmenleriyle sürekli konuşuyoruz. Kendisi de belirtiyor." (M.K./ 44/ Erkek)

Yine bu soruya öğretmenlerinin dışında çocuklarını da kendi gözlemleriyle de tanıdığını söyleyen katılımcı aileler olmuştur.

"Yani çocuklarımı tanıyorum tabi. Hem yanımda oldukları için hem de öğretmenleriyle irtibatta kalarak onları tanımakla uğraşırdım hep. Mesela ikiside halk oyunları oynadılar, biz hep destekledik. Bu konuda ikisi de yetenekli ama büyüdükçe dersleri yoğunlaştıkça daha çok ders çalıştılar." (E.O./ 54/ Kadın)

"Biliyorum. Kendisi söyler zaten. Sürekli birlikte olduğumuz için ben kızlarımı tanırım. Öğretmenleriyle de sürekli konuşurum. Bu yüzden de onları tanıyorum. Yeteneklerini de bilirim." (E.A./ 52/ Kadın)

İlköğretim eğitim düzeyine sahip ve iş bölümü belirgin olan ailelerin bu sorulara verdikleri cevaplarda da annelerin çocuklarla ilgili bilgi aktaran bir kaynak olduğu görülmektedir.

"Biliyorum. Annesi ve teyzeleri söyledi." (E.K./ 60/ Erkek)

"Ben annesinden öğrenirdim. O da öğretmenlerine sorardı kendisi de yönlendirirdi." (N.Ş./ 60/ Erkek)

Yükseköğretim ya da ilköğretim eğitim düzeyine sahip olan katılımcı ailelerin tamamı çocuklarını tanıdıklarını ve yeteneklerini bildiklerini söylemişlerdir. Ancak hepsi yine sahip oldukları sosyal bilgi ve aile bilgi birikimlerine göre cevap vermişlerdir. Eğitim seviyesi yükseköğretim düzeyinde olan aileler iletişime, eğitim seviyesi ilköğretim düzeyinde olan aileler ise bilgi aktarım konusunda bir aracıya ihtiyaç duymuşlardır.

3.6. Üniversite Eğitimi Konusuna Bakış

Eğitim seviyesi yükseköğretim düzeyinde olan aileler çocuklarının üniversite okumalarını istediklerini söylemişlerdir. Bu aileler çocuklarının üniversite okumalarını sadece meslek sahibi olmaları için değil kişisel gelişimleri açısından önemli olduğunu savunmuşlardır.

"Evet istiyorum. Hem kişisel hem de mesleki eğitim açısından büyük fayda sağlayacaktır." (E.Y./ 46/ Erkek)

"Evet istiyorum. Kişisel gelişiminin devam etmesi için gerekli olduğunu düşünüyorum." (G.K./ 58/ Erkek)

"Evet istiyorum. Özellikle çok iyi yerlerde olacağına inanıyorum. Çok akıllı bir çocuktü ve mutlaka okuması gerekiyordu. O da aynısını düşünmesine çok seviyor. Eğitimine hep önem verdi. Çünkü eğitim insani gelişime ve hayata kalitesine olumlu etkisi var." (N.G./ 58/ Kadın)

Bu grupta yer alan M.Ö. çocuğunun ailede herkesin üniversite mezunu olduğu ve ancak üniversite mezunu olursa nitelikli işlerde çalışarak para kazanabileceğini düşündüğü için üniversite okumasını istediğini söylemiştir.

"İstedim tabi ki. Ailemizde herkes üniversite okudu, bir yerlere geldi. Üniversite okumazsa az maaşla niteliksiz işlerde çalışacak, mutsuz olacak. Üniversite okursa yükselir. (M.Ö./ 56/ Erkek)

Eğitim seviyesi ortaöğretim düzeyinde olan aileler de çocuklarının üniversite okumasını istediklerini söylemişlerdir. Bu grupta daha çok çocuklarının iyi ve saygınlık kazandıracak işlerde çalışması için üniversite okumanın önemli olduğunu düşünenler yer almaktadır. Ayrıca bu grupta üniversitenin daha garanti bir iş kazandıracığını düşünenler ağırlıklıdır. Orta sınıfı oluşturanlar olarak adlandırabileceğimiz bu grubun cevaplarında saygınlık ve daha iyi şartlarda yaşama vurgusu öne çıkmaktadır.

"Çok istiyorum tabi. Saygın olsun, iyi para kazansın, bir mesleği olsun elinde. Erkek çocuğu neticede ev geçindirecek garanti bir mesleğinin olması lazım." (H.B./ 45/ Kadın)

"Temel nedeni daha insani şartlarda çalışması ve mutluluk endeksi yüksek bir hayat yaşaması. Bunun için de en garantili yol üniversite eğitimi gibi duruyor. Örneğin, futbolcu olmak için yola çıkıp eğitime önem vermeden sadece spor yaparak vasıfsız bir eleman olarak yola devam etmek benim bakış açımı çok riskli." (Z.P./ 45/ Erkek)

"Tabi istiyorum. Daha iyi şartlarda yaşaması için üniversite mezunu olması şart." (Z.K./ 43/ Kadın)

Eğitim seviyesi ortaöğretim düzeyinde olan aileler çocuklarının üniversite mezunu olmalarını kendi ayakları üzerinde durmaları için de istediklerini belirtmişlerdir. Çocuklarının kimseye ihtiyaç duymadan kendi yaşamlarına devam etmeleri onlar için çok önemlidir. Çünkü bu grubu bir önceki ailelerinden kendini koparamamış hala bir şekilde onlara bağlı olarak hayatlarını devam ettiren aileler oluşmaktadır. Çocukları için üniversitenin saygın meslek ve garanti iş kazandıracasını düşünen aileler çocuklarının kendi ayakları üzerinde durmalarını istemektedirler.

"İstiyordum tabi şurada okuyor. Kendi ayakları üzerinde durması için." (H.D./ 50/ Kadın)

"İstiyorum tabi. Sevdiği bir mesleği yapması önemli. Kendi ayakları üzerinde durmalı." (Z.K./ 41/ Erkek)

Eğitim seviyesi ilköğretim düzeyinde olan ailelerde C.G. haricindekiler çocuklarının üniversite okumasını istediklerini söylemişlerdir.

"İleride kendi hayatlarını yönlendirebilmeleri için diploma şart değil ama yine de yardımcı olur." (C.G./ 56/ Kadın)

Bu gruba ait aileler, üniversite mezunu olmayı çocuklarının para kazanmalarını sağlayacak bir yol olarak görmekteler.

"İsteriz. Para kazansın, kendi ayakları üzerinde dursun. Artık okumayana iş yok." (E.K./ 60/ Erkek)

"İyi bir iş sahibi olmaları, iyi para kazanmaları için. Kimseye muhtaç olmadan kendi paralarını kazansınlar, iyi geçinsinler istiyoruz. İkisi de kız çocuğu, biz olmadan ayaklarının üzerlerinde dursunlar. Babası ikisinde saygın bir meslekte olmalarını çok istiyor. Kendisi okuyamamış ama kendini yetiştirmiş birisidir. İki kızınında arkasında durur." (E.O./ 54/ Kadın)

"İstiyorum evet. Büyük kızım okudu, bitirdi. Sıra diğerinde. O da okumalı. En azından birinin eline bakmasın, kendi parasını kendi kazansın. Bu yüzden okumalı. En azından bizim gibi çok ezilmeden parasını kazansın." (E.A./ 52/ Kadın)

Eğitim seviyesi yükseköğretim ve eğitim seviyesi ilköğretim düzeyinde olan ailelerin çocuklarının üniversite okumaları konusunda evet olsa da sebeplerinin farklılık gösterdiği görülmektedir. Eğitim seviyesi yükseköğretim düzeyinde olan aileler kişisel ve mesleki gelişimin sağlanacağı yer olarak görürken; eğitim seviyesi ortaöğretim düzeyinde olan aileler iyi bir meslek ve bu mesleğin iyi bir yaşam tarzının getireceğine inandıkları sonucu çıkmaktadır. Eğitim seviyesi ilköğretim düzeyinde olan aileler ise üniversitenin iş bulma ve para kazandırma aracı olarak gördükleri açıktır.

3.7. Gelecek Hakkında Kaygı Duyma

Bu soru ailelerin çocuklarının gelecekleri ve meslek seçimleri hakkında kaygı duyup duymadıkları öğrenmek için sorulmuştur. Ailelerin çocuklarının geleceklerini ve bu geleceklerini meslek seçimleriyle ne kadar ilişkili olduğunu ayırmasına varmak çok önemlidir.

Eğitim seviyesi yükseköğretim düzeyinde olan ailelerin tamamı çocuklarının gelecekleri hakkında kaygı duyduklarını belirtmişlerdir. Bu kaygı çocuklarının meslek seçimlerine dayalı olduğunu da olmadığını da belirtenler olmuştur.

"Kaygı duyuyorum, iyi yerlerde çalışsın istiyorum. Ancak meslek seçimine bağlamıyorum, kendi istediği mesleği yapsın başarılı olsun. Zaten bizlerde meslek seçiminde hep destek olduk ya da hala olmaya devam edeceğiz." (M.Ö./ 56 /Erkek)

"Evet duyuyorum. Aslında onun seçtiği meslekle ilgili değil kaygım. Ülkemizde okuduğu mesleği yapan insan var tabi ama okuduğu bölümle ilgili iş bulamayanlarda var. Ben sadece mutsuz olduğu işi yapmasını istemiyorum. Bunun için kaygı duyuyorum." (N.G./ 58/ Kadın)

Gelecek kaygısını çocuğunun meslek seçimleri konusunda yaşayan aileler de olmuştur.

"Kaygı duyuyorum. Meslek seçimiyle olarak da kaygı duyuyorum. Çünkü hem iyi gelirli olmasını hem de mutlu olabileceği bir iş yapmasını isterim." (E.Y./ 46/ Erkek)

Ayrıca kaygı konusunu meslek seçimine bağlamayıp, iyi bir iş bulup bulamayacağı ve mutlu olup olamayacağı konusunda kaygılanan aileler de olmuştur.

"Onlar için endişeleniyorum tabi. Çünkü artık herkes üniversite mezunu. İyi bir iş bulabilecek mi? Mutlu olabilecek mi? gibi bir çok soru var aklımızda." (T.O./ 46/ Kadın)

Eğitim seviyesi ortaöğretim düzeyinde olan ailelerde çocuklarının gelecekleri hakkında kaygılı olduklarını söylemişlerdir. Bu gruba ait ailelerin kaygı sebepleri farklılık göstermiştir.

Kaygı sebeplerini sadece meslek seçimlerine bağlamayan ve çocuklarının gelecekleri konusunda genel bir kaygı taşıyan aileler olmuştur.

"Yani gelecek hepimiz için belirsiz. Bu yüzen kaygılanıyorum. Bu bir tek meslek seçimi ile ilgili değil." (Z.K./ 43/ Kadın)

Sadece meslek seçimiyle ilgili olmadığını dünya sisteminin bireylerin geleceklere hakkında kaygılanma yarattığını düşündüğü için kaygılı olduğunu söyleyen aileler olmuştur. Z.P. çocuklarının bu düzenin içinde iyi yaşamalarını istediği için geleceğin meslekleri konusunda uyardığını da eklemiştir.

"Her zaman duyuyorum. Dünyanın (bana göre) sürüklendiği bencillik çağı beni kaygılandırıyor. Sürüden ayrılmazsanız yani yaptığınız ile fark yaratmazsanız sürüden olur ve sistem tarafından sömürülürsünüz. Yapabilirliklerini düşünerek ve gelecekte daha fazla ihtiyaç duyulan meslekleri öngörmeye çalışarak yönlendirme yaptığımı düşünüyorum." (Z.P./ 45/ Erkek)

Bu grupta okumak istediği bölüme karar vermiş çocukları olan ve bu kararlarla ilgili tereddüt yaşayan aileler de olduğu gözlemlenmiştir.

"Ne okumak istediğini çoktan seçti zaten ama daha iyi bir bölüm okuyabilir diye kaygılanıyorum zaman zaman tabii." (Z.K./ 41/ Erkek)

Ayrıca, okul ve sınav stresi yaşayan aileler de olmuştur. Bu kaygı yine çocuklarının iyi bir yaşam sürmesini isteyen ailelerde gözlenen durumlardan biridir.

"Kaygı duyuyorum tabii. Kazanabilecek mi, üniversite mezunu olabilecek mi diye kaygılanıyorum." (H.B./ 45/ Kadın)

Eğitim seviyesi ilköğretim düzeyinde olan ailelerin ortak cevapları ise çocuklarının iş bulma konusunda geleceklere ile ilgili kaygı duyuyor olmalarıdır. Bu cevaplar arasında farklı düşünceye sahip olan E.K. çocuğunun mesleği ile ilgili bir kaygı duymadığını, çocuğunun doğru meslekte olduğunu düşündüğünü belirtmiştir. E.K.'nin diğer sorulara verdiği cevaplar düşünüldüğünde iş bölümü belirgin bir aile yapısına sahip olmaları, kız çocuklarına karşı geliştirdikleri tutumu da ortaya çıkarmaktadır. Kız çocuğu için masa başı iş olarak gördüğü mesleğin uygun ve kaygılandırıcı bir durum olmadığını düşündüğü görülmektedir.

"Pek kaygı duymuyoruz. Mesleği gayet güzel, muhasebe okuyor, gayet iyi onun için." (E.K./ 60/ Erkek)

Eğitim seviyesi ilköğretim düzeyinde olan aileler çocuklarının iş bulma konusunda kaygı duyduklarını söylemişlerdir. Çünkü bu grup için iş bulabilmek ve para kazanmak çok önemli olmaktadır.

"Duyuyorum tabii. Biz onlara bir şey bırakamadık. Tek yapabildiğimiz okula göndermek. Okuyabilecek mi ya da iş bulabilecek mi diye hep düşünüp duruyoruz." (E.A./ 52/ Kadın)

"Duyuyorum ileride ne yapacak diye düşünüp duruyorum. Bu sadece meslek

seçimi ile ilgili değil. İş bulabilecek mi diye korkuyorum.” (M.K./ 44/ Erkek)

Eğitim seviyeleri yükseköğretim ya da ilköğretim düzeyinde olan ailelerin ortak özellikleri çocuklarının gelecekları hakkında kaygı duymalarıdır. Her ailenin kaygı duydukları konular farklı olsa bile geleceğin her şekilde kaygılandırıcı olduğu sonucu çıktığı gözlemlenmiştir.

3.8. Mesleki Beklenti

Ailelerin çocuklarından meslek tercihleri konusunda neler bekledikleri sorulmuştur. Bu soruyla ailelerden çocukları için geliştirdikleri mesleki beklentiler öğrenilmek istenmiştir.

Eğitim seviyesi yükseköğretim düzeyinde olan aileler çocuklarından sevecekleri, mutlu ve başarılı olacakları meslekleri seçmelerini beklediklerini söylemişlerdir. Bu grup için önemli olan bir mesleğini severek seçilmesidir. Çünkü ailelere göre severek yapılan işin mutluluk sağlayacağını düşündükleri gözlemlenmiştir.

"Yapabileceği, sevebileceği bir mesleği olsun. Saygın bir yerde yerde olsun. Kendi ayakları üzerinde durabilsin bunlar yeterli.” (T.O./ 46/ Kadın)

“Mutlu olmasından başka beklentim yok. İyi hissedebileceği bir bölüm okuması onun daha istekli çalışmasına neden olacaktır zaten.” (S.Ö./ 45/ Kadın)

"Mutlu olabileceği, statülü ve iyi gelirli olmasını beklerim.” (E.Y/46)

Eğitim seviyesi ortaöğretim düzeyinde olan ailelerinde çocuklarının seçecekleri mesleklerden beklentileri daha çok hızlı iş bulabilmeleri ve iyi para kazanmaları olmuştur. Böylece daha mutlu olabilecekleri vurgusu yapılmıştır.

“Hemen iş bulabileceği bir meslek seçmesini isterim. Öğretmen olsun mesela, genelde memurluk alanları olsun ki zorlanmadan iş bulsun.” (H.B./ 45/ Kadın)

“O mutlu olsun, severek yapsın işini ve işsiz kalmasın.” (Z.K./ 41/ Erkek)

Eğitim seviyesi ilköğretim düzeyinde olan ailelerin ise bu soruya verdikleri cevap kazanç durumuyla ilgili olmuştur. Aileler çocuklarının mesleklerinden iyi para kazandırmasını ve geçimlerini sağlayabilmelerini beklediklerini belirtmişlerdir. Bu grubun alt sınıf olarak ekonomik gelirlerinde düşük olması yaşam standartları olarak zorlandıklarını ve çocuklarının zorlanmamalarını istedikleri görülmektedir.

"İyi para kazanması." (M.K./ 44/ Erkek)

"İş bulabilmesi, kendisini geçindirsin yeter." (N.Ş./ 60/ Erkek)

Eğitim seviyesi yükseköğretim düzeyinde olanlar daha çok saygılık, orta seviyede olanlar hızlı iş bulma eğitim seviyesi ilköğretim düzeyinde olanlar ise ekonomik olarak iyi para kazandırması cevaplarını vermiştir. Çünkü eğitim seviyesi yükseköğretim düzeyinde olan aileler sosyal olarak bu durumlarının devam etmesini isterken ortaöğretim düzeyine sahip olan aileler ise hızlıca iş bularak hayat standartlarını artırma peşinde oldukları açıktır. Eğitim seviyesi ilköğretim düzeyinde olan aileler ise daha çok geçim sıkıntısı yaşamadan çocuklarının hayatlarına devam etmelerini istedikleri gözlemlenmiştir.

3.9. Üniversite Planları Konuşma

Ailelere çocuklarıyla niversite planları hakkında konuşup konuşmama durumu sorulmuştur. Bu soru ailerin bu konudaki yönelimleriyle birlikte çocuklarıyla konu hakkındaki iletişimleri öğrenilmek istenmiştir.

Eğitim seviyesi yükseköğretim düzeyinde olan aileler çocuklarıyla niversite planları hakkında konuştularını söylemişlerdir

"Evet konuşuyoruz. Babası da ben de bu konuda her zaman fikirlerimizi söylüyoruz." (T.O./ 46/ Kadın)

"Konuşuyoruz. Sanırım bu yüzden benzer bir alan seçti. Bunda benim etkimin çok olduğunu biliyorum." (G.K./ 58/ Erkek)

Bu aileler arasında çocuklarını niversite seçimleri konusunda yönlendirilmesinin gerekli olduğunu syleyenlerde olmuştur. Bu yüzden niversite planları hakkında zaman zaman konuştuklarını dile getirmişlerdir. Ancak burada çocuğun bu konuyu kendisinin de konuşmak istemesi önemlidir.

"Zaman zaman konuştuk, evet. Kendisi konuşmak istediği zaman ben de fikirlerimi söyledim. Çocuklarımızı yönlendirmemiz gerekiyor çünkü." (M../ 56/ Erkek)

"O istediği zaman ya da bunalmış olduğu zamanlarda konuşuyoruz."(K.Y./ 44/ Kadın)

Ayrıca niversite planları hakkında iletişimin ailenin elinde şekillendiğini söyleyen ailelerde olmuştur. Çünkü bu aileler genelde üniversiteyi bir sosyal ağ kurma alanı olarak görürler. Böylece bu ailelere göre niversite sadece kişisel, mesleki gelişim değil bir sonraki hayatında yanında olabilecek insanların da seçilebileceği yer olmaktadır.

"Konuşuyoruz. Daha çok biz anlatmaya çalışıyoruz. Mutlaka iyi bir üniversitede iyi bir bölüm seçmesi gerektiğini anlatmaya bu yüzden de çok iyi, disiplinli çalışması gerektiğini anlatıyoruz. Üniversite bir ağ kurma alanı çünkü bunu öğremeli." (E.Y./ 46/ Erkek)

Eğitim seviyesi ortaöğretim düzeyinde olan aileler, çocuklarının üniversite planları hakkında onlarla konuştuklarını söylemişlerdir. Özellikle bu dönem çocuklarının özgürlük peşinde olmaları ya da aileleri çok dinlemediklerinden hatta kendileri istedikleri süre zarfında bile olsa çocuklarıyla konuştuklarını söylemişlerdir. Çünkü üniversite ortaöğretim eğitim düzeyine sahip aileler için bir etiket görevi gören, çocuklarının sınıf atlamasını sağlayacak bir yerdir.

"Bazen konuşurum. Ne istediğini sorarım, akıl veririm. Şimdiki gençler çok dinlemiyor ama biz ana baba olarak elimizden geleni yapmaya çalışıyoruz işte." (H.B./ 45/ Kadın)

"Evet konuşuyoruz. Şimdilik özgürlük yani kendine ait bir yaşam hevesinde. Ancak ekonomik olarak rahat edebileceği bir meslek peşinde olduğunun farkındayım." (Z.P./ 45/ Erkek)

"O istediği zaman konuşuyoruz tabi. Çok sık olmuyor." (Z.K./ 41/ Erkek)

Eğitim seviyesi ilköğretim düzeyinde olan aileler de çocuklarının üniversite planları hakkında konuştuklarını söylemişlerdir. Özellikle okumaları gerektiğine vurgu yaptıklarını ve çocukları kızsalar bile onlarla konuştuklarını bildirmişlerdir.

"Konuştuk hep konuşuyoruz. Biz elimizden geldiği kadar hep yanında olacağız." (E.A./ 52/ Kadın)

"Konuşuyoruz. Ne yapmak istediğini hep soruyoruz. Biz de ne düşündüğümüzü söylüyoruz. Bize kızsalar bile." (E.O./ 54/ Kadın)

Eğitim seviyesi ilköğretim düzeyinde olan bazı aileler ise çocuklarıyla üniversite planlanları hakkında konuşulduğunu ancak bunu annelerinin yaptığını bildirmişlerdir. İş bölümünün belirgin olduğu aile yapısında annenin görevinin çocuklara bakmak olduğu açıkça görülmektedir.

"Ben konuşmam. Genelde annesi konuşur." (E.K./ 60/ Erkek)

"Ben çok konuşmazdım. Ben okumalarını söyledim. Annesi daha çok ilgilenirdi. Hep konuşurdu onlara." (N.Ş./ 60/ Erkek)

Eğitim seviyeleri farklı olan aileler arasındaki ortak nokta ailelerin çocuklarıyla üniversite planları hakkında konuştuklarını söylemeleri olmuştur. Her aile içinde çocukların üniversite planları hakkında mutlaka konuşulsa bile bunu görev olarak annelerin yaptığı aileler de olduğu gözlemlenmiştir. Eğitim seviyesi ilköğretim düzeyinde

olan ailelerde baba eve para getiren anne ise evin içindeki görevleri yerine getiren rol olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu yüzden anne çocuklara bakan ve onların her türlü işleriyle ilgilenen konumundadır Bu soruyla beraber yine farklı eğitim seviyelerine sahip insanların farklı düşünceler ürettikleri görülmektedir.

3.10. Rehberlik, Seminer Gibi Yönlendirmeleri Dikkate Alma

Bu soru ailelere özellikle uzmanlık gerektiren konularla alakalı konulara yaklaşımları ve meslek seçiminde yönlendirme konusuna verdikleri önemi anlamak için sorulmuştur.

Eğitim seviyesi yükseköğretim düzeyinde olan aileler genelde yönlendirme konularına mesafeli durmuşlardır. Buna ihtiyaç duymadıklarını ya da dolaylı yoldan bu tür yönlendirmelerde neler konuşulduğunu öğrendiklerini söylemişlerdir. Bu ailelerin kendi bilgilerinin yeterli olduklarını düşünmeleri buna göre davrandıkları fikri çok önemlidir. Aileler çocuklarını doğru yönlendirdikleri için başka uzmanlara gerek duymadıkları ortadadır.

"Almadım. Dediğim gibi biz de herkes ilgilidir bu konularla, dışarıdan çok bir ihtiyaç duymadım." (M.Ö./ 56/ Erkek)

"Direkt değil ama dolaylı yoldan alıyoruz. Tanıdıklar, eş dost vasıtasıyla." (E.Y./ 46/ Erkek)

"Almadık. Çünkü yeteri kadar bilgiye sahip olduğumuzu düşünüyorum. Annesi de ben de hep yanında olduk. Birlikte araştırdık, öğrendik ve seçtik." (G.K./ 58/ Erkek)

Bu ailelerin içerisinde özellikle farklı fikirlere önem veren ve bu fikirlerle birlikte kendi doğrularını bulmaya çalışan ailelerinde olduğu gözlemlenmiştir.

"Evet her zaman alıyoruz. Farklı fikirler önemli bizim için. Onları dinleyip kendi doğrularımızı bulmaya çalışıyoruz." (T.O./ 46/ Kadın)

Eğitim seviyesi ortaöğretim düzeyinde olan aileler yapılan rehberlik çalışma ve seminerlere katıldıklarını söylemişlerdir.

"Okulunda toplantılar olduğunda hocalarıyla konuşuyorum. Bir de dersaneye gidiyor oradaki rehber öğretmeniyle konuşuyorum." (H.B./ 45/ Kadın)

"Okulunda olan seminerlere katıldık. Bazen annesi bazen ben gittim." (Z.K./ 41/ Erkek)

"Evet aldım. Okulda yapılan toplantılara katıldım. Öğretmenleriyle konuştum. Bunlar benim için çok önemliydi. Öğretmenleri ya da ablamın abimin kızları ona hep yardımcı oldular." (H.D./ 50/ Kadın)

Eğitim düzeyi ilköğretim olan aileler de çocukları için yönlendirme çalışmalarından yararladıklarını söylemişlerdir. Yine bu tür toplantılara annenin katıldığını söyleyen bir baba olsa bile bu tür bilgiler aldıklarını söylemişlerdir.

"Ben çalışıyordum vaktim olmuyordu ama annesi hep gitti toplantılara. Benim için de önemliydi ama annesi o işleri hallediyor ben de çalışıyordum." (N.Ş./ 60/ Erkek)

"Okuldan da aldık, çevredeki toplantılara da gittik. Öğretmenleriyle konuştuk. Ondan büyük ablaları var, kuzenleri falan. Onlardan da destek aldık. Sonuçta onların hepsi okudu daha iyi bilirler. Bize hep yardımcı oldular." (E.A./ 52/ Kadın)

Bu eğitim düzeyine sahip iki aile ise bu soruya çocuklarının durumları üzerinden cevap vermişlerdir. C.G. onlar bir rehberlik ya da seminer gibi bir çalışma dinleseler bile çocuklarının kararlarının değişmediğini söylemiştir. E.K. ise çocuğunun kendisinin rehberlik servisine gittiğini genelde de annesinin bu işlerle ilgilendiğinden bahsetmiştir. Babanın bu tür toplantılara katılmadığı açıktır.

"Tercih ettiği bölümde ısrarcı olduğu için ekstra bir yönlendirme istemedi. Biz ne kadar dinlesek de onun kararı kesindi. " (C.G./ 56/ Kadın)

"Yok ama kendisi dersanenin rehberliğine gidiyordu. Genelde annesi ilgilenir bu tür işlerle." (E.K./ 60/ Erkek)

3.11. Çocuğun Alan ya da Meslek Tercihleri

Katılımcı ailelere çocuklarının alan ya da meslek seçimleriyle alakalı kararsızlık yaşayıp yaşamadıkları sorulmuştur. Aileler bu konuya kendi içlerinde farklı cevaplar vermişlerdir. Bu soru ailelerin çocuklarıyla olan ilişkilerinin yanında kendi düşüncelerini de anlamak için sorulmuştur.

Eğitimli ailelerin bir kısmı çocuklarının alan ya da meslek seçimi konusunda kararsızlık yaşamadıklarını dile getirmiştir. Bu grupta yer alan iki ebeveynin de benceyle başlayan cümleleri dikkat çekmiştir. Kendi düşüncelerine önem veren doğru olduğuna kesinlikle inanan ebeveynler oldukları gözlemlenmiştir. Çocuklarının alan ya da meslek seçimleri konusunda da bir kararsızlık yaşadıklarını düşünmedikleri emin bir şekilde dile getirmişlerdir.

"Yaşamıyor. Hep bir hedefi oldu, üniversite içinde hedefleri var." (T.O./ 46/ Kadın)

"Bence yaşamıyor." (G.K./ 58/ Erkek)

"Bence yaşamıyor. Bölüm seçerkende üniversite tercihinde de hem biz destek

olacağız hem de hedefine uygun bir puan alacaktır sınavdan." (E.Y./ 46/ Erkek)

Ayrıca, yükseköğretim eğitim düzeyine sahip olan ailerin bir kısmı da çocuklarının kararsızlık yaşadıklarını söylemişlerdir. Okullarda eksik bilgilendirme ve çok fazla benzer bölümün olmasından kaynaklı kararsızlık yaşadıklarını eklemişlerdir.

"Yaşadı. Meslekler hakkında yeterli bilgilendirme yapılmıyor çünkü. Biz elimizden geldiği kadar yaptık ama okullarda da bu konuya ağırlık verilmeli." (M.Ö./ 56/ Erkek)

"Yaşadığı oldu tabi. Çünkü çok bölüm var ve benzer bölümler de var. Hangisinin doğru olduğu konusunda kararsız kaldığı zamanlar oldu. Birlikte çözmeye çalıştık." (N.G./ 58/ Kadın)

"Kararsızlık yaşıyor her mesleğin içeriğini bilmediği için, ama araştırıyor, birlikte araştırıyoruz kafasında oturdu gibi okumak istediği bölüm." (S.Ö./ 45/ Kadın)

Eğitim seviyesi ortaöğretim düzeyinde olan aileler çocuklarının kararsızlık yaşadıklarını söylemişlerdir. Özellikle alacağı puana göre karar vermeye çalışan çocuklar ve ekonomik durumu göz önünde bulundurarak meslek tercih etmeye çalışan çocuklar olduklarını söylemişlerdir. Bu grupta kararsızlık ya da ekonomik duruma göre meslekleri değerlendiren çocukların olması ailelerin sahip oldukları yapının bir yansıması olarak düşünülebilir. Çünkü aileler daha fazla para kazanma, daha iyi şartlara sahip olma ve sınıf atlama olarak gördükleri okul ilişkilerini sahip oldukları aile yapısı düşüncesinin bir yansıması olarak görülebilir.

"Tam olarak hangi mesleği seçeceğini bilmiyorum. Kararsızlık yaşıyor tabi, puanlarına göre karar verecekmiş." (H.B./ 45/ Kadın)

"Evet. Ekonomik sebepler (kazanç kaygısı) arkeoloji veya tıp arasında kaldığımı biliyorum ama ekonomik kaygılar sebebi ile şimdilik tıp tarafında." (Z.P./ 45/ Erkek)

"Tabiki yaşıyor. Mesleklerin hepsini incelemeye çalışıyor. Ne kadar seçim yapsa bile puan alıp alamayacağı konusunda da endişeleniyor." (Z.K./ 43/ Kadın)

Eğitim seviyesi ilköğretim düzeyinde olan aileler çocuklarının kararsızlık yaşasalar bile en sonunda danışarak bir bölüm seçtiklerini söylemişlerdir.

"Evet yaşadı ama hep öğretmenleri ve dayısıyla birlikte karar verdiler." (N.Ş./ 60/ Erkek)

"Yaşıyordu. Ne yapacağını bilemiyordu. İyi bir puan alabilecek mi onu da bilmiyor. Bu yüzden kararsızlık yaşadı. Ama sonra danışarak bir karar verdi." (E.A./ 52/ Kadın)

Bu eğitim seviyesine sahip olan aile yapısında özellikle bu soruya farklı cevaplar veren aileler olmuştur. E.O. çocuğunun kararsızlık yaşadığını özellikle sınavdan kaç puan

alacağını ve doğru tercih yapıp yapamayacağı konusunda endişe duyarken; C.G.'nin çocuğu ise hiç bir şekilde kararsızlık yaşamadan alanını seçtiğini bildirmiştir. Ayrıca, E.K ise çocuğunun kendisinin karar verdiğini istemediği bir bölüm olsaydı seçmeyeceğini eklemiştir.

“Yaşıyor tabi. Hangisinde mutlu olacaklarını düşünüyorlar, puan korkusu yaşıyorlar. Sınavım kötü geçerse, istediğim puanı alamazsam ne okuyacağım ya da aldığım puanla hangi bölümü seçebileceğim. İstedğim bölümü yazabilecek miyim diye bir çok sorular oluyor akıllarında.” (E.O./ 54/ Kadın)

“Kararsızlık yaşamadı, kafasına koymuştu. Oyuncu olmak istiyordu, bunun üzerine eğitim almak için kendince uğraştı.” (C.G./ 56/ Kadın)

“Valla öğretmenleriyle seçti. Kendisi seçti. Yani istemese seçmezdi.” (E.K./ 60/ Erkek)

Eğitim seviyesi farklı olan tüm ailelerin cevapları da farklılık göstermiştir. Eğitim seviyesi yükseköğretim düzeyinde olan ailelerde de eğitim seviyesi ilköğretim düzeyinde olan ailelerde de kararsızlık yaşayan ya da yaşamayan çocukların olduğu gözlemlenmiştir.

3.12. Meslek Seçiminde Cinsiyetin Rolü

Bu soru kız ya da erkek çocuğuna sahip olan ailelerin mesleklere verdikleri anlamı ve cinsiyetin meslek seçimlerini etkileme konusundaki tutumlarını öğrenmek amacıyla sorulmuştur.

Eğitim seviyesi yükseköğretim düzeyinde olan ailelerin bir kısmı bu soruya cinsiyetin meslek seçimlerinde rolünün olmadığını herkes istediği mesleği yapabildiğini söylemişlerdir.

"Eskisi gibi yok. Herkes istediği mesleği yapabiliyor." (M.Ö./ 56/ Erkek)

"Yok, olduğunu düşünmüyorum." (G.K./ 58/ Erkek)

"Yoktur." (S.Ö./ 45/ Kadın)

Bu grupta yer alan bazı aileler ise, cinsiyet ve meslek seçimi konusunda bazı açıklamalar yapmıştır. E.Y., cinsiyet ayrımcılığı olmaması gerektiğini ancak cinsiyetçi yaklaşımın hala devam ettiğini söylemiştir. T.O ise cevabının cinsiyetçi yaklaşımın olmadığı yönünde olsa bile toplumun genelinde bu yaklaşımın olduğunu da söylemiştir. Ayrıca, kendilerinin mesleklere cinsiyetçi bakmadıklarını ama kız çocuklarının bu dönemde daha çok okuması ve bir meslek sahibi olmaları gerektiğini de söylemiştir. Bu

konuda hassas davrandıklarını eklemiştir.

"Olmaması gerekir ama bence vardır." (E.Y./ 46/ Erkek)

"Ne kadar yok desekte toplumun genelinde var. Biz genelde cinsiyetçi bir yaklaşım yapmadan mesleklere bakmaya çalışıyoruz. Ama kız çocuğu olduğu için özellikle bu dönemde daha çok okuması gerektiğini düşünüyoruz. Bu cinsiyetçilik değil ama hassasiyet olabilir." (T.O./ 46/ Kadın)

Eğitim seviyesi ortaöğretim düzeyinde olan ailelerde bu soruya cinsiyetin rolü var ya da yok diyenlerde olmuştur. Ancak yok diyenlerin sorunun üzerinde çok düşünmeden hızlıca "yok" olarak kısa cevaplar verdikleri gözlemlenmiştir. Cinsiyetin rolünün olduğunu söyleyenler ise kendilerince açıklama yapmışlardır. Daha çok bir mesleğin uygulama kısmında farklılık göstereceğini yine burada kadın ve erkeğin rollerinin belirlenmesindeki davranışların etkili olduğu gözlemlenmiştir. Örneğin öğretmenlik mesleğinde sevgi ve bakım ön planda tutulmuş bu yüzden de kadınlara daha uygun olduğu söylenmiştir.

"Hayır yok." (Z.K./ 43/ Kadın)

"Vardır tabiki. Şimdi bir erkek çocuğuna anaokul öğretmeni olmasını isteyemeyiz. O kadar küçük çocuklarla nasıl ilgilensin erkek çocuğu. Daha çok anne gibi ilgilenmek gerekir o kadar küçük çocuklarla." (H.B./ 45/ Kadın)

"Ben olduğunu düşünüyorum. Kadınlar için öğretmenlik bence çok güzel bir meslek." (Z.K./ 41/ Erkek)

"Tabiki olmamalı ama oluyor. Hatta düşününce biz de hep bir kadına daha uygun olduğunu düşündüğümüz için ebe ve hemşireliğe yönlendirmişiz." (H.D./ 50/ Kadın)

Eğitim seviyesi ilköğretim düzeyinde olan aileler de bu soruya hem cinsiyetin rolünün olduğunu hem de olmadığını söyleyenler olduğu gözlemlenmiştir. Ayrıca bazı aileler ise bu soruya kafaları karışık olarak cevap vermişlerdir. Bununda sebebi olması gerekenle olan arasındaki farktan ve kendi davranışlarından yola çıkmaları olmuştur. Olmadığını söyleyenler erkek ve kızın hiç bir farkı olmadığını dile getirmişlerdir. Cinsiyetin rolünün olduğunu söyleyen E.K. ise kendi mesleğinden yola çıkarak bir kadının şoför olamayacağından bahsetmiştir. Bu aile belirgin bir iş bölümünün olduğu daha önceki cevaplarından da anlaşılmaktadır. Bu yüzden kadın ve erkek işi olmak üzere ayrımların olduğu gözlemlenmektedir.

"Hayır. Erkek kız hep aynı. Ne farkı olacak." (C.G./ 56/ Kadın)

"Vardır tabi. Bir kız çocuğu nasıl şoför olsun." (E.K./ 60/ Erkek)

Bu gruba ait ailelerin bazıları ise olmaması gerektiğini ama olabileceğini; olmadığını söylese bile kendilerinin kız çocuklarına uygun mesleklere baktıklarını; hatta bu konunun üzerinde düşünmese bile yoktur herhalde diye cevap veren aile bireylerinden net cevap alınamamıştır. Çünkü olması gerekenle aile içinde olan arasında fark olacağı gözlemlenmektedir.

"Olmaması gerekir. Herkes istediğini seçmeli ama bence olduğu oluyordur." (E.O./ 54/ Kadın)

"Yani yok tabi ama kız çocukları için daha uygun olan meslekler ne olur diye biz de düşünmüştük." (E.A./ 52/ Kadın)

"Yoktur herhalde, hiç öyle düşünmedim." (M.K./ 44/ Erkek)

3.13. Ailelerin Vakıf Üniversitelerine Bakış Açısı

Bu soru ailelerin vakıf üniversitelerine bakış açılarını anlamak için sorulmuştur.

Eğitim seviyesi yükseköğretim düzeyinde olan ailelerin bir çoğu çocuklarını vakıf üniversitelerinde okutabileceğini söylemiştir. Bu aileler için okulların iyi ve önce gelen okullar olması önemli olduğu gözlemlenmektedir. Bir aile bireyi çocuğunu vakıf üniversitesinde okutmayacağını sebebinin ise eğitim açısından yeterli olmadıklarını ve ticarethane olarak gördüğünü söylemiştir.

"Hayır. Vakıf ünivesitelerin bir çoğunu yeterli bulmuyorum ticarethane olarak görüyorum." (G.K./ 58/ Erkek)

"Maddi açıdan bizi zorlamayacak yer olursa okutabiliriz. Şuan da özel bir lisede burslu okuyor. Üniversite de burslu yerleşeceğine inanıyorum ben. Tercihlerimiz arasında iyi bir vakıf üniversitesi de olacaktır." (T.O./ 46/ Kadın)

"Önde gelen vakıf üniversitelerine okutmak isterim." (E.Y./ 46/ Erkek)

"İyi bir vakıf üniversitesi olursa okuturum." (S.Ö./ 45/ Kadın)

Eğitim seviyesi ortaöğretim düzeyinde olan ailelerin cevapları okuturum olsa bile, en çok dikkat çeken kelimeleri ise imkanım olursa, burslu kazanırsa ya da bizi zorlamazsa okuturum gibi cümleler olduğu gözlemlenmiştir. Çünkü bu grup arada kalmış orta sınıftır ve kendilerini güvende hissetmeyen ailelerin olduğu gruptur. Bu yüzden çocuklarının okuması ve sınıf atlamaları çok önemlidir.

"Zorlamayacağı yerlerde okutmaya çalışırım." (Z.K./ 43/ Kadın)

"Burslu kazanırsa okutabilirim." (Z.K./ 41/ Erkek)

"İmkanım olursa okuturum." (H.B./ 45/ Kadın)

Eğitim seviyesi ilköğretim düzeyinde olan ailelerin cevapları tıpkı eğitim seviyesi ortaöğretim düzeyinde olan ailelerin cevaplarına benzerlik gösterdikleri görölmüştür. Aileler maddi durumları yeterli olursa çocuklarını okutabilecekleri gibi cevaplar vermişlerdir.

"Paramız yeterse okuturuz inşallah." (E.K./ 60/ Erkek)

"Karşılabilirsek okutabiliriz tabi. Önemli olan iyi bir bölüm olması. Burslu bölümleri değerlendireceğiz." (E.O./ 54/ Kadın)

Eğitim seviyesi yükseköğretim düzeyine ya da ilköğretim düzeyinde olan ailelerin bir çoğu çocuklarını vakıf üniversitelerinde okutabileceklerini söylemişlerdir. Eğitim seviyesi yükseköğretim düzeyinde olan aileler okulların saygınlıklarına önem vereceklerini eğitim seviyeleri ilk ve ortaöğretim olan aileler ise daha çok maddi açıdan onları zorlamayacak okullarda okutabileceklerini söylemişlerdir.

3.14. Mesleklerin En Önemli Özellikleri

Bu soru ailelere meslek seçerken önemli olabilecek özellikleri, nelere dikkat edilmesi gerektiğini düşündüklerini öğrenmek amacıyla sorulmuştur.

Eğitim seviyesi yükseköğretim düzeyinde olan ailelerin tamamı bu soruya farklı cevaplar vermişlerdir. Mesleki tatmin, mutlu olmak gibi özellikler bu aileler için önemli olduğu gözlemlenmiştir. Ayrıca, bir mesleğin kişiliğın yansıması olduğunu düşünen kendini gözlemledikten sonra seçim yapılmasına inanların olduğu gibi Türkiye'de iş bulma şartlarını da değerlendirmek gerektiğini ekleyenler olmuştur.

"Mesleği sevmek, mutlu olmak." (G.K./ 58/ Erkek)

"Meslek seçimi bireyin kişiliğının yansımasıdır. Bu nedenle herkes kendini gözden geçirdikten sonra mesleğini seçmeli ve onu motive etmelidir." (N.G./ 58/ Kadın)

"Maddi ve manevi açıdan beklentilerin karşılanması. Mesleki tatmin çok önemli." (T.O./ 46/ Kadın)

"Gelir, saygınlık, çalışma şartları." (E.Y./ 46/ Erkek)

"Türkiye'de iş bulabilmesi ilk olarak. Önünün açık olması." (M.Ö./ 56/ Erkek)

Eğitim seviyesi ortaöğretim düzeyinde olan aileler ise genelde mutlu olmanın ve iyi para kazanmanın önemli olduğunu söylemişlerdir.

"İşin garanti olması, mutlu olunması." (H.D./ 50/ Kadın)

"İş bulunabilir olması, kazancının iyi olması." (Z.K./ 43/ Kadın)

"İş bulabilmesi önemli. Başka tehlikeli işlerde az paraya çalışmaz böylelikle. Üniversite mezunu olduğu için düşük maaşla da çalışmayacaktır." (H.B./ 45/ Kadın)

Eğitim seviyesi ilköğretim düzeyinde olan aileler ise bir mesleğin rahat iş bulunabilir ve kazancının iyi olması önemli olduğunu düşündükleri gözlemlenmiştir.

"Kazancı iyi olsun, güvenli olsun." (E.K./ 60/ Erkek)

"İş bulunabilir olması." (E.O./ 54/ Kadın)

"İyi para kazandırması." (M.K./ 44/ Erkek)

"İyi para kazansınlar, zorlanmasınlar yeter." (N.Ş./ 60/ Erkek)

Eğitim seviyesi farklı olan ailelerin mesleklerin en önemli özelliklerini saymaları konusunda fark gözlemlenmiştir. Eğitim seviyesi yüksek olanlarda mutluluk, mesleki tatmin önemli olurken, eğitim seviyesi ilköğretim düzeyinde olan ailelerde ise iş bulunabilir olması, para kazandırması gibi cevaplar öne çıkmaktadır.

3.15. Dini İnançların Etkisi

Bu soru ailelerin dini inançları doğrultusunda ya da inançların meslek seçimlerindeki etkisine yaklaşımlarını öğrenmek amacıyla sorulmuştur.

Eğitim seviyesi yükseköğretim düzeyinde olan ailelerin tamamı dini inançların kendi ailelerinde bir etkisi olmadığını ve olmaması gerektiğini söylemişlerdir. Bu ailelerin bizim ailemizde yok, başkalarında olabilir, olmamalı gibi cevapları bunun önemli olduğunu savunan ailelerin olabileceğini düşündükleri gözlemlenmiştir.

"Bizim çocuğumuzun yok." (E.Y./ 46/ Erkek)

"Ailemiz için yok." (T.O./ 46/ Kadın)

"Biz de yok başkalarında olabilir." (G.K./ 58/ Erkek)

"Hayır yoktur. Olmamalı." (N.G./ 58/ Kadın)

"Çok yoktur diye düşünüyorum, meslek hayatına atıldığında erdemli çalışırsa dini inançların problem olacağını sanmıyorum." (S.Ö./ 45/ Kadın)

Eğitim seviyesi ortaöğretim düzeyinde olan ailelerinde dini inançların meslek seçiminde bir etkisinin olmadığını söylemişlerdir. H.B. ise inançlarına ters düşen bir mesleğin aklına gelmediğini bu yüzden olmayacağını eklemiştir. İnançlarına ters düşen bir mesleğe yaklaşımının farklı olacağı gözlemlenmiştir. Z.P. ise onların için olmadığını ama genel olarak toplumda böyle bir etkisinin olabileceğini söylemiştir.

"İnancımıza ters düşen bir meslek aklıma gelmiyor. Ne seçebilir ki yok sanki." (H.B./ 45/ Kadın)

"Bizim için yok ancak genelde etkisi olabilir." (Z.P./ 45/ Erkek)

"Hayır." (H.D./ 50/ Kadın)

"Bence yok." (Z.K./ 41/ Erkek)

Eğitim seviyesi ilköğretim düzeyinde olan ailelerin de bir çoğu dini inançların meslek seçimlerinde bir etkisinin olmadığını söylemiştir. E.K. ise dini inançların etkisinin olduğunu söylemiştir. Uygunsuz olarak tanımladığı alkolün bulunduğu ortamlardan çocuklarını uzak tutmak istediğini bildirmiştir.

"Yani vardır. Uygunsuz meslekler kızımıza okutmayız. Mesela içkili yerlerden uzak olsun." (E.K./ 60/ Erkek)

"Yani olmamalı." (E.O./ 54/ Kadın)

"Yok herhalde. Herkes insan, okuyan herkes iş bulsun. Başka dinde diye aç mı kalsın insanlar." (E.A./ 52/ Kadın)

"Hayır." (M.K./ 44/ Erkek)

Eğitim seviyesi farklı olan insanların dine bakış açıları da farklılık göstermektedir. Ancak dini inanışın meslek seçimleri üzerindeki etkisine tüm gruptaki aileler bir kaç aile dışında olmaması gerektiğini söylemiştir. Dini inanışların insanlar üzerindeki etkisi eğitim durumlarına göre farklılık gösterse de mesleki seçimlere bu farkın çok yansımadağı gözlemlenmiştir.

3.16. Aile Tanımlaması

Bu soru ailelere kendi ailelerinde dışarıdan bir göz olarak bakmalarını sağlamaları ve buna göre cevap vermeleri için sorulmuştur.

Eğitim seviyesi yükseköğretim düzeyinde olan aileler genelde ailelerini modern ve demokratik olarak tanımladıkları görülmüştür. Farklı özelliklerinden de söz etseler bile eğitim seviyesi yükseköğretim düzeyinde olan ailelere modernlik anlayışının önemli olduğu gözlemlenmiştir.

"Demokratik, modern bir aileyiz." (T.O./ 46/ Kadın)

"Ailemizi demokratik ve sevgi dolu." (G.K./ 58/ Erkek)

"Demokratik aileyiz. Çünkü seçimlerimize, düşüncelerimize saygılıyız." (N.G./ 58/ Kadın)

"Hem geleneksel hem de modern. Çocuklarımızı özgür bırakırken bir yere kadar yapabiliyoruz. Çünkü biz de böyle yetiştik ailenin bir arada olması önemli

tamamen bağımsız bırakmak olmaz. Kırmızı çizgilerimiz vardır, biz de bu şekilde yetiştirildik." (M.Ö./ 56/ Erkek)

"Bir takım geleneklerimiz var tabi ama bağlı değiliz özgür ama kontrollü diyebilirim." (S.Ö./ 45/ Kadın)

Eğitim seviyesi ortaöğretim düzeyinde olan ailelerin cevaplarında da modernlik ön plana çıkmıştır. Ayrıca geleneklerine bağlı yaşadıklarını da ekleyen aileler olmuştur.

"Modern bir aileyiz." (Z.K./ 43/ Kadın)

"Modern görüşlü bir aileyiz." (H.D./ 50/ Kadın)

"Özgürlükçü." (Z.P./ 45/ Erkek)

"Geleneklerimize bağlı kalmaya çalışırız, baskıcı anne baba değiliz." (Z.K./ 41/ Erkek)

"Geleneklerimizi yaşarız." (H.B./ 45/ Kadın)

Eğitim seviyesi ilköğretim düzeyinde olan ailelerin cevapları birbirinden farklılık göstermektedir. Bir kısmı modern, bir kısmı ise gelenekselci olarak tanımlama yapmıştır.

"Biz beraber olmaya önem veren bir aileyiz." (E.A./ 52/ Kadın)

"Örf, adetlerine bağlı, müslüman bir aile." (E.K./ 60/ Erkek)

"Gelenekselci yanlarımız çok var. Kız çocuklarına sahibiz diye hiç yalnız bırakmadık onları ama yine de bir çok aileye göre daha moderniz. Kendi ayakları üzerinde durmaları için elimizden geleni yapıyoruz." (E.O./ 54/ Kadın)

"Modern bir aileyiz." (M.K./ 44/ Erkek)

"Yerine göre özgür, yerine göre geleneksel." (C.G./ 56/ Kadın)

"Özgürlükçü. Herkes istediği yere gidebilir, özgürdür." (N.Ş./ 60/ Erkek)

Eğitim seviyesi yükseköğretim düzeyinde olan aileler genelde modern ve demokratik bir yapıdan bahsederken eğitim seviyesi ilköğretim düzeyinde olan aileler arasında daha çok geleneklerine bağlı katılımcının olduğu gözlemlenmiştir.

3.17. Meslek Seçimiyle İlgili Programlara Bakış Açısı

Bu soru ailelerin bilgilendirici programlara bakış açılarını ölçmek amacıyla sorulmuştur. Eğitim seviyesi yükseköğretim düzeyide olan aileler televizyon programlarına uzak durdukları gözlemlenmiştir. Genelde internet araştırması ya da iletişikle bilgi aldıklarını söylemişlerdir.

"Hayır televizyonun çok gerçekçi olduğunu düşünmüyorum. Genelde uzman kişilerle sohbet ederiz. Bunlar öğretmenleri ve daha çok etrafımızdaki arkadaşlarımız olur." (E.Y./ 46/ Erkek)

"Genelde okullarından bilgi almaya çalışırım. Aklıma takılan bir şey olursa internet araştırması yaparım." (T.O./ 46/ Kadın)

"Hayır. Çok bilgilendirici bulmuyorum genelde reklam kokuyorlar." (G.K./ 58/ Erkek)

Eğitim seviyesi yükseköğretim düzeyinde olan ailelerin içerisinde bu programları fikir edinmek için izleyen ve buna göre araştırma yapan ailelerin olduğu gözlemlenmiştir.

"Evet, en doğrusuna karar vermek için genelde dinlemeye çalışırım. İnternette araştırma çok yaptım" (N.G./ 58/ Kadın)

"Bazen denk geliyorum. Ama araştırma yapmaya çalışırım." (S.Ö./ 45/ Kadın)

Eğitim seviyesi ortaöğretim düzeyinde olan aileler bu programları denk geldikçe izlediklerini söylemişlerdir. Özellikle bu grubun bu programlara karşı duruşları daha olumludur.

"Gördükçe izledim hala izlerim." (Z.K./ 43/ Kadın)

"Evet. Gelecek için bir seçim yapıyorsunuz ve birçok değişkeni değerlendirmek gerekiyor. Daha profesyonel bakış açısı her zaman değerlidir." (Z.P./ 45/ Erkek)

"Gündüzleri denk gelince izliyorum." (H.B./ 45/ Kadın)

Eğitim seviyesi ilköğretim düzeyinde olan ailelerin bir kısmı bu programları izlemediklerini söylemişlerdir. Rehber öğretmenlerinden ve okuldan bilgi almanın daha yararlı olduğunu söyleyenlerin yanında çalıştığı için izlemediğini söyleyen aile üyeleri de olmuştur.

"Hayır. Rehber öğretmenlerinin daha yönlendirici olduğunu düşünüyorum. Genelde öğretmenleriyle irtibat kurduk." (C.G./ 56/ Kadın)

"Yani ben pek izlemezdim. Daha çok okuldan bilgi alırdık. Annesi bana anlatırdı." (N.Ş./ 60/ Erkek)

"Yok, ben bütün gün çalışıyorum öyle şeyler izleyemem ama kız kendisi izliyor." (E.K./ 60/ Erkek)

Bu ailelerin arasında bu programları denk geldikçe izlediklerini söyleyen ailelerde olmuştur. Bu aileler için okullar daha çok bilgi sağlayıcı bir görevde olduğu gözlemlenmiştir.

"Gördükçe izliyoruz tabii." (E.O./ 54/ Kadın)

"Bazen izleriz ama okulla daha çok irtibat kurarız." (M.K./ 44/ Erkek)

"Televizyonda denk gelmek lazım. Denk gelirim dinlerim, bakarım. Ama okullara hep gittim." (E.A./ 52/ Kadın)

Eğitim seviyeleri farklı olan aileler de televizyon programlarına karşı duruşları farklılık göstermektedir. Eğitim seviyesi yükseköğretim düzeyinde olan ailelerin arasında kesin bir biçimde izlemeyenlerin ve denk gelirse izleyenler olduğu görölmüştür. Eğitim düzeyi ilköğretim seviyesinde olan ailelerin izlememe sebeplerinin farklı olduğu gözlemlenmektedir. Yükseköğretim düzeyinde olanlar bilgilerine güvenmediklerini vurgularken eğitim seviyesi ilköğretim düzeyinde olanlar ise bilginin okuldan alındığını söylemişlerdir. Eğitim seviyesi ortaöğretim düzeyinde olan aileler ise bu programları denk geldikçe izlediklerini söylemişlerdir.

3.18. Üniversiteyi Bitirdikten Sonraki Süreç

Bu soru ailelerin üniversite eğitiminden sonra çocuklarını bekleyen durumun nasıl olabileceğinin düşüncesini öğrenmek amacıyla sorulmuştur.

Eğitim seviyesi yükseköğretim düzeyinde olan aileler biraz beklentilerini, hayallerini biraz olanaklarını biraz da ülke durumunu göz önünde bulundurarak cevap vermişlerdir. Ancak bu ailelerin ortak vurgusu ise çocuklarının zamanla yükseleceğı üzerine olduğu görölmüştür.

"Seçmeyi düşündüğü meslekten dolayı zorlu bir süreç olacağını düşünüyorum. Sanat işin içine girince biraz zorlu oluyor ülkemizde tahmin edersiniz." (G.K./ 58/ Erkek)

"En alt kademedен çalışmaya başlayacak ve yükselerek ilerleyecek." (N.G./ 58/ Kadın)

"O nasıl isterse öyle olacak. Tabi iş aramaya başlayacaktır. Ben eğitimine devam etmesi taraftarıyım. Hem çalışıp hem de yüksek lisan yapmasını çok isterim." (T.O./ 46/ Kadın)

"Normalde zorlu bir süreç fakat çocuğumuz için bizim sağlayacağımız imkanlardan dolayı zorlu olmayacağını düşünüyorum. Bir çok insana göre daha hızlı iş bulma imkanına sahip olacaktır. Annesinin de benim de çevrem çok geniş. O da başarılı bir çocuk bu süreç bir çok kişiye göre daha hızlı olacaktır." (E.Y./ 46/ Erkek)

Eğitim seviyesi ortaöğretim düzeyinde olan aileler için ise iş bulma durumunun öne çıktığı gözlemlenmiştir. Özellikle cevaplarda eğitiminin devam etmesi ya da askerlik gibi durumlardan bahsedilse bile iş bulma her cevapta yer aldığı gözlemlenmiştir.

"İş bulma süreci başlayacak. Ailenin sosyal çevresinin genişliği iş konusunda çok etkili." (Z.P./ 45/ Erkek)

"Belki hemen iş bulamayabilir. Belki eğitimine devam eder. İstedığı bölümü

okursa başarılı olur." (Z.K./ 41/ Erkek)

"İş aramaya başlayacak. Bu süreç çok önemli olacak bizim için." (H.D./ 50/ Kadın)

"İş bulmak için uğraşacak." (Z.K./ 43/ Kadın)

Eğitim düzeyi ilköğretim düzeyinde olan ailelerin de tıpkı orta düzey eğitim seviyesine sahip olan aileler gibi iş bulma sürecinin başlayacağını söylemişlerdir. Bu ailelerin özellikle cevaplarına iş bulmanın kolay olmadığını ekledikleri de gözlemlenmiştir. E.K. iş bulup çalışacağını ve sonrasında evlenebileceğini de eklemiştir.

"İş arama süreci başlayacak." (E.O./ 54/ Kadın)

"Zorlu bir süreç başlayacak. İş aramaya başlayacak. Bu devirde de iş bulmak hiç kolay değil." (M.K./ 44/ Erkek)

"İş bulma telaşı olacaktır. İş bulmakta öyle kolay değil." (E.A./ 52/ Kadın)

"Güzel bir iş bulur, parasını kazanır Allah izin verirse evlenir. Geçinip giderler." (E.K./ 60/ Erkek)

3.19. Çocukların Geleceklerinin Şekillenmesi

Bu soruya özellikle ailelerin çocukları üzerinde kimin etkili olduğunu düşündüklerini öğrenmek amacıyla sorulmuştur.

Eğitim seviyesi yükseköğretim düzeyinde olan aileler bu soruya ikiye ayrılarak cevap vermişlerdir. Bir küçük ölçekli düşünerek cevaplandıranlar bir de daha büyük ölçekle düşünerek cevaplandıranlar olmuştur. Küçük ölçekli düşünenler genelde aile ve yakın ilişkiler, büyük ölçekli düşünenler ise ülke şartlarını söyledikleri gözlemlenmiştir. Ayrıca internet cevabının verildiği görülmüştür.

"Mesleklerin gelişimi, piyasa ve ekonomi daha çok belirliyor." (M.Ö./ 56/ Erkek)

"Ülke yönetimi, ekonomik koşullar, toplum çok etkiliyor." (N.G./ 58/ Kadın)

"Ailesi diyebiliriz. Özellikle babası. Ailemiz çok kalabalık, bir çok kuzeni var onları gözlemliyor. İnternet çağındayız, etrafta olup bitenlerle çok ilgileniyor. Yani yakın çevre, arkadaşları, okul ve iletişimde oldukları her şey diyebiliriz." (T.O./ 46/ Kadın)

"Ailesi, yakın çevresi ve internet etkiliyor. Bu kişilerden örnek adığı insanlar gibi olmak istediğini düşünüyorum." (E.Y./ 46/ Erkek)

Eğitim seviyesi yükseköğretim düzeyinde olan ailelerin bazılarıyla özellikle çocuklarının geleceğini sistemin belirlediğini söyleyen aileler de olmuştur.

"Şuan maalesef kendisi ve çabasından çok sistem belirliyor. Sistemin belirlediği tercihlerin çerçevesinde yaptığı seçimler belirliyor." (S.Ö./ 45/ Kadın)

“Değişen sınav sistemleri ve eğitim politikaları olumsuz etkiliyor. Biz seçimlerinde de desteklemeye çalışıyoruz ancak çok istediği bölümün yanında kendine alternatif meslekler de seçebiliyor, tercih yaparken açıkta kalmamak için. Sistem buna mecbur ediyor maalesef.” (K.Y./ 44/ Kadın)

Eğitim seviyesi ortaöğretim düzeyinde olan aileler bu soruya farklı cevaplar vermişlerdir. Herkes diyerek genel cevaplar verenlerin yanında yakın çevresinin etkilediğine kadar farklı cevaplar verildiği gözlenmiştir. Ayrıca siyasetçiler ve değişen sınav sisteminin de etkili olduğunu düşünenler de vardır.

“İşi etkiler. Biz etkileyebiliriz. Destekleriz onu hep iyi şeyler yapsın diye.” (H.B./ 45/ Kadın)

“Hepimiz etkiliyoruz.” (Z.K./ 43/ Kadın)

“Ailesi olarak bizler ve çevresi etkiliyor.” (H.D./ 50/ Kadın)

"Değişen sınav sistemleri etkiliyor. Biz de desteklemeye çalışıyoruz iyi bir gelecek kurabilmesi için." (Z.K./ 41/ Erkek)

"Siyasetçiler." (Z.P./ 45/ Erkek)

Eğitim seviyesi ilköğretim düzeyinde olan ailelerin ise cevapları genelde yakın çevre üzerinden olmuştur. Genelde aile, arkadaşları ve öğretmenlerinin etkilediğinden bahsetmişlerdir.

"Bir kere dönem çok önemli. Tabiki çevresi de çok etkiliyordur." (E.O./ 54/ Kadın)

"Biz örnek oluyoruz. Öğretmenleri arkadaşları etkiliyor." (M.K./ 44/ Erkek)

"Hepimiz belirliyoruz. Ben, babası, ablası, kuzenleri, arkadaşları. Hepimizden etkileniyor." (E.A./ 52/ Kadın)

"Bir kere bizler etkiliyoruz. Sonra arkadaşları, öğretmenleri herkes etkiliyor." (N.Ş./ 60/ Erkek)

"Biz okuyamadık, okutalım dedik. Öğretmenleri sağolsun yönlendirdi." (E.K./ 60/ Erkek)

“Herkes etkiliyor. Biz, öğretmenleri, sınav sistemi, sınav puanı her şey etkiliyor.” (C.G./ 56/ Kadın)

3.20. Bulguların Literatür Doğrultusunda Tartışılması

Engels, aile kavranın değişen üretim sisteminden sonra geçildiğini bununda özel mülkiyeti doğurduğunu söylemiştir. Özel mülkiyet ve mülkiyetin özelleşmesi devletin elini güçlendirmiş ve yasallaşmasını sağlamıştır. Bununla birlikte tek eşlilik de yasallaşmıştır. Engels'e göre aileler mülkiyeti miras yoluyla erkek çocukların üzerinden toprak devamı sağlamaktadır. Bu da ataerkil sistemin devamını sağlayan en büyük

özelliğidir. Bu tez araştırmasında, Engels'in bahsettiği tarihsel süreç içerisinde değişikliğe uğrayan aile yapılarında değişmeyen özelliğin ataerkil sistemin olduğu sonucuna varılmıştır. Modern dönemin kadını ve erkeği evlilik ilişkilerinde -özellikle eğitim olarak ilk ve ortaöğretim düzeyde olan insanların- hala bir iş bölümü; ekonomik ilişkiyi erkeğin, ev işlerinin ise kadının görevi olma özelliklerini sürdürmektedir.

Parsons, ailenin birinci görevinin çocuk yetiştirmek olduğunu ve ilk sosyalizasyon sürecinin gerçekleştirildiği kurum olarak görür. Çocuklar, bu sosyalizasyon sürecinin ardından sosyal hayata uyum sağlayabilir. Parsons buna kültürün içselleştirilmesi adını vermektedir. Araştırmada evlemeden önceki aile yapılarındaki özellikleri, evlendikten sonraki aileleri içerisinde de devam ettiren bireylerin Parsons'ın kültürün içselleştirilmesine vurgudur. Parsons aile içinde kadın ve erkek rollerinin olmasını gerekli görür. Kadının en önemli statüsü anne olması ve bir eş olmasıdır. Erkek bir meslek aracılığı ile saygınlık kazanabilir; bunu kadın da yapabilir ancak yine de bu durum kadının anne ve ev içindeki rolünü değiştirmez. Yine tez araştırmasında, ailelerin kentli ve çekirdek aile olma özelliğini göz önünde bulundurduğumuzda katılımcıların bazı söylemleri kadın ve erkek rollerinin kırsal dönemde yaşayan geleneksel ailede bulunan özelliklerin devam ettiği görülmektedir. Kadın çalışma hayatında yer alsa bile çocuk bakımı hala kadının görevidir. Bu durum en çok eğitimi ilk ve ortaöğretim düzeyinde olan ailelerde öne çıkmaktadır.

Bergerlerin vurguladığı on dokuzuncu yüzyılda Almanya ve İngiltere'den orta sınıf aile tipi olarak yayılan çekirdek aile tipi günümüzün en önemli aile tipini temsil etmektedir. Tez araştırmasında eğitim seviyesi olarak ortaöğretim düzeyine sahip olan aileler bu orta sınıfı temsil etmektedir. Kültürel sermaye olarak yükseköğretim düzeyine çıkmak için uğraşsalar bile eğitim düzeylerinden kaynaklı yüksek gelire sahip olamayan; sahip oldukları eğitim seviyesine uygun ara kadroda profesyonel çalışma hayatına devam eden ailelerdir. Bergerler bu ailenin çocuk merkezli bir özelliğe sahip olduklarını, tüm kuralların çocuk yetiştirme üzerinden oluşturulduğunu vurgulamışlardır. Araştırmaya katılan ortaöğretim düzeyinde eğitim seviyesi olan ve orta sınıfı temsil eden ailelerin en büyük uğraşları çocuklarını iyi yetiştirmek ve iyi bir meslek edinmelerini sağlamaktır. İyi bir ekonomik gelire sahip olmaları ve sınıf atlamaları eğitim yoluyla olacağı için tüm olanaklarını eğitim uğruna kullanan ailelerdir. Bu da çocuk merkezli yapıya sahip olduklarını doğrulamaktadır.

Türkiye'de ailelerle ilgili çalışmalardan birini yapan Turhan, kırsal kesimlerden biri olan Erzurum'da 1940'lı yıllarda geleneksel geniş aile yapısını gözlemlemiştir. Geleneksel geniş ailenin en büyük özelliği anne, baba, çocuklar ve evlenmiş çocukların eşleri ve onların çocukları ile birlikte yaşayan ailelerdir. Bu ailelerde otorite en yaşlı erkektedir. Araştırmaya katılanların evlenmeden önceki ailelerinde önemli kararlarda babanın etkisinin olduğunu söyleyen ailelerde bu özelliğin devam ettiği görülür. En yaşlı erkek otoritesinin -geleneksel geniş ailelerin çözülmeye başlamış olsa bile- devam ettiği hatta evlendikten sonraki ailelerine bile bu özelliğin yansıdığı gözlemlenebilir. Çünkü katılımcılardan bazıları -eğitim farkı gözetmeksizin- çocuklarını yönlendirmede bulduklarını söylemişlerdir.

Toğrol ve ekibi 1986 yılında Erzurum bölgesinde yaptığı araştırmada ise geleneksel geniş aile yapısının değiştiğini ancak temelinin korunduğunu dile getirmişlerdir. Çünkü yeni dönemlerde eğitilmiş insanlar kentlere çekirdek aile tipine dönüşerek göç etseler bile tatillerde yine köylere gittiklerini ve önemli kararları yine aile büyükleriyle aldıklarını gözlemiştir. Tez araştırmasına katılanların da çekirdek aile yapısında olsalar bile birçok durumda eski ailelerine bağlı bir şekilde hayatlarını devam ettirdiklerini bu da çekirdek görünümüne geniş aileleri meydana getirdiği sonucuna ulaşılmasını sağlamaktadır.

Durkheim, eğitimin bilimsel yöntemlerle çocuğun toplumsallaşmasını sağlayacak kurum olduğunu belirtmiştir. Okul çocukların toplumsallaşmasını sağlayan en önemli yapıdır. Ancak Bourdieu'nun dediği gibi eğitim üst sınıfın kurallarını yansıtan ve üst sınıfın kurallarıyla bireylerin toplumsallaşmasını sağlayan bir yapıdır. Durkheim okulun çocukların yaşlılarıyla birlikte bir dayanışma duygusuna sahip olabileceğinin üzerinde durmuştur. Günümüzde okula sadece eğitim veren değil; çocuklarının kendi yaşlılarıyla birlikte ilerideki iletişim ağını da oluşturduğu bir yer olarak bakılıyor. Bu yüzden Durkheim dediği dayanışma duygusunun gelişmesinin yanında; bir iletişim ağı, referans kurma gibi süreçlerin de yer aldığı görülmektedir. Özellikle üst gelir grubunu temsil eden yüksek eğitim düzeyine sahip olan aileler okul yapısını çocuklarını iyi eğitimin yanında sosyal hayatlarında yanında olacak ilişkilerinin de sağlanacağı yer olarak bakmaktalar. Bu da bulunmuş oldukları sınıf yapısının içinde kalmalarını ve bu sınıfı yeniden üretmelerini sağlamaktadır. Bourdieu'nun eğitimin toplumsal yapının sınıflı yapısını yeniden üreten bir özelliğine vurgu yapması, Durkheim'in sınıflı yapı içerisindeki

dayanışma duygusunun gelişimine vurgu yapmasına benzerdir.

Weber eğitimin bireyleri özel bir yaşama hazırladığını ve bunun bir farklılaşma olanağı olarak görmüştür. Weber'de eğitimin topluma yüksek derecede eğitilmiş uzmanların kazanılacağı için önemlidir. Weber'de bir toplum vurgusu vardır. Manheim, yine eğitimin toplumsal kurumlar tarafından yapılabileceğini ve bu eğitimin yine bireyler üzerinden topluma döneceğini vurgular.

Türkiye'de ise Ziya Gökalp eğitimin milli olması konusunda ısrar etmiştir. Modern bir eğitimin modern bir devlette olabileceğini savunmuştur. Prens Sabahattin ise eğitimi sisteminin kişilik gelişimine önem vermediğini söylemiştir. Prens Sabahattin'de Ziya Gökalp gibi modern eğitim olmadığını eklemiştir.

BÖLÜM 4. SONUÇ VE ÖNERİLER

4.1. Sonuç

Aile; cinsel ilişki ya da yasalarla oluşmuş, akrabalık ve hısımlıkla birbirlerine bağlanmış, aşk, sevgi, anne sefkati, ekonomik ilişkilerin yürütüldüğü ve mahrem ilişkilerin yer aldığı kendi içinde sistemi olan bir gruptur. Aile yapısal olarak değişiklik geçirse bile varlığını devam ettirmeyi başarmış bir kurumdur. Ailenin çözüldüğünü dile getiren kuramcılar olsa bile günümüzde aile toplumun en küçük birimi olarak kabul edilir. Özellikle toplumumuzda, toplum yaşamında aile önemli bir yer tutmaktadır. Aile ilişkileri değişiklik gösterse de bu yapı nesilden nesile aktarılmaya devam etmektedir. Bu yüzden aile ilişkilerinin, bireylerin kişiliklerinin oluşmasında ve bu özelliklerin kendi yaşam ilişkilerine yansımada büyük etkisi vardır. Birey; bir aile içinde doğar, o ailenin dinamikleri içinde büyür, bu dinamiklerini kendi üretimiyle benimser ve yeni deneyimler elde eder. Onun da kuracağı aile bu deneyimlerle geliştireceği davranışlar sonucunda gelişmektedir. Bu yüzden her yeni aile aslında aile ilişkilerinin “yeniden üretilmesi” anlamına gelir. İki kişinin bir önceki aile ilişkileri sentezinden geliştirdikleri davranışlar sonucunda çocuk yetiştirirler ve bu böyle devam eder.

Ülkemizde aile ilişkilerinin güçlü olması birbirlerine bağımlı ve kalabalık aile ilişkilerinin devam etmesini sağlamıştır. Değişen dünya ilişkileri içerisinde geniş ailelerin bir arada yaşadığı aileler kalmamış gibi görünse de aslında geniş aile yapısının devam ettiği söylenebilir. Yeni kuşak aileler farklı evlerde yaşasalar bile birçok anlamda aile büyükleriyle bir arada oldukları görülür. Bu da geniş ailelerin özelliklerini taşıyan çekirdek aileleri meydana getirir. Aynı evde yaşamasa da birbirinden kopamayan aile ilişki örnekleri çoktur. Araştırmada ailelerin cevapları üzerinden bu yorumu yapmak mümkündür.

Bourdieu'nun sermaye kavramları üzerinden şekillenen araştırma ailelerin eğitim düzeyleriyle kültürel sermayeleri; sahip oldukları mesleklerin gelir durumlarına göre ekonomik sermayeleri üzerinde çalışılmıştır. Katılımcılardan kültürel sermayesi yüksek olan ailelerin ekonomik sermayelerinin de yüksek olduğu gözlemlenmiştir. Eğitim seviyeleri lise ve dengi okullar mezunu olan aileler ortaöğretim eğitim seviyesine sahip aileler olarak değerlendirilmiştir. Çünkü bu grup arada kalan orta sınıflı temsil edenlerden

oluşmaktadır. Özellikle çocuklarının eğitimle sınıf atlaması için çabalayan aile üyelerinden oluşmaktadır. Bergerlerin vurgu yaptığı, Almanya ve İngiltere’de on dokuncu yüzyılda meydana gelen ve dünyaya yayılan orta sınıfın çekirdek ailelerine - çocuk merkezli yaşamlarından dolayı- benzerlik göstermektedir.

Bourdieu sınıflar arası çatışmayı ekonomik ve ideolojik olarak ele almaz, ancak sınıflar arası çatışmaları çatışma alanları belirleyerek anlamaya çalışır. Bu alanlardaki hakimiyeti ise güç ile ilişkilendirir. Çatışma alanlarını ise kültürel, ekonomik, toplumsal ve simgesel sermayeler üzerinden inceler. Çünkü bu sermayelerin yüksek olması alan içerisindeki gücün artmasını sağlar. Bu güç “sembolik şiddet”le birlikte meşrulaştırıcı bir güç haline gelir. Çatışma alanları içerisinde gücü elinde bulunduran kişi bu gücünü hakim olduğu sermayenin gücüne bağlı olarak meşrulaştırır. Bourdieu bu gücün resmi eğitim dahil olmak üzere, dinin, toplum içindeki davranışların, aile yaşamının, çocuk yetiştirmenin de içini düzenlediğini savunur. Bu yüzden bu çalışma hem aile içi dinamiklerin hem de eğitimin dinamiklerinin iç içe geçtiği bir araştırma olmuştur.

Katılımcılara hem içinde buldukları aile ilişkileri hem de evlenmeden önceki ailelerinde önemli kararları kimlerin aldığına ilişkin sorulara verdikleri cevaplardan bir önceki aile yaşamlarından aldıkları deneyimleri aktardıkları gözlemlenir. Bu da Bourdieu'nun habitus kavramını açıklamaktadır. Bireyler, habituslarında taşıdıkları bilgilerle evlendikten sonraki ailelerini şekillendirdikleri görülür. Özellikle kültürel sermayesi düşük olan -eğitim seviyesi ilköğretim düzeyinde olan- ailelerde bu durum daha açıktır. Bir önceki aile yaşamlarının yansıması açıkça gözlemlenir. Kültürel sermayesi yüksek olan -eğitim seviyesi yükseköğretim düzeyinde olan- aileler habituslarındaki taşıdıkları bilgileri kendi deneyimleriyle daha çok birleştirdikleri gözlemlenir. Böylece bir önceki aile ilişkileri yansımaları davranışların içinde gözlemlenir.

Katılımcıların tamamı aile ilişkisinin iyi olduğunu söylemişlerdir. Ayrıca, evlenmeden önceki ailelerinde önemli kararları anne, baba, ağabey, abla ya da aile büyükleriyle aldıklarını söyleyenlerin yanında; mesleğinin kendi seçiminin oluşunu, ailesine bu seçimini kabul ettirdiğini söyleyen katılımcılar olmuştur. Bir kararı danışma, birlikte karar verme, verilen kararı destekleme ya da aileye onların fikrinden farklı bir fikri kabul ettirme önemlidir. Çünkü aile desteği almak aile dinamiklerinden biridir. Bu

dinamik ataerkil aile sisteminin bir özelliğidir. Ataerkillik tarihsel süreç içerisinde geleneksel kırsal aile yapısından, kentsel çekirdek aile yapısına kadar devam eden bir özelliktir. Otoritenin ve mülkiyet hakkının ailenin en yaşlı erkek üyesinde olan ve evlenen kadınların erkeğin evinde yaşamına devam etme sürecinin, günümüz modern toplumlarda da -kentli çekirdek ailede de- erkek egemen özelliğinin devam ettiği görülmektedir. Aileye kendi fikrini kabul ettirerek ilerleme de aile faktörünün ne kadar önemli olduğunu anlatan durumlardan biridir. Özellikle baba faktörü önemli olmaktadır. Bu deneyimi evlenmeden önceki ailelerinde yaşamış bireyler, kendi habituslarındaki bilgilerle çocuklarını destekleyici bir tutum sergilemeye çalıştıkları sonucuna varılmıştır.

Bourdieu'ya göre eğitim bir kültürel sermayenin ürünüdür. Eğitim, kültürel sermayesi yüksek olan egemen sınıfın çıkarlarını gözetten bir kurumdur. Özellikle egemen sınıfın kültürünün yeniden üretilmesi anlamına gelir. Hatta Bourdieu, eğitim sistemi yansız olsa bile egemen sınıfın gücüne pozitif anlamda bir etkisinin olduğunu savunur. Tez araştırmasına katılan ailelerden eğitim seviyesi ortaöğretim düzeyinde olan ailelerin bu eğitim sistemini tekrar üretimine destek olduğu sonucuna varılmıştır. Çünkü kültürel sermayeleri yüksek olmayan, gelirleri de orta düzey olan bu aileler üst sınıfın standartlarında yaşamak istedikleri için çabaladıkları gözlemlenmiştir. Bu şartlara kendileri ulaşamadıkları ve çocuklarının bu seviyeye çıkabilmeleri için onların eğitimlerine yatırım yaptıkları ve bu yüzden çalıştıkları sonucu ortaya çıkmaktadır. Bir üst sınıfa geçmenin eğitim yoluyla olacağını düşünen aileler, çocuklarının daha iyi şartlarda yaşamaları, daha iyi paralar kazanmaları için eğitime önem verdikleri görülür. Eğitim seviyesi yükseköğretim düzeyinde olan çocuklara göre dezavantajlı olan çocuklar egemen sınıfın belirlediği kurallarla oluşan eğitim sisteminin içinde ancak belirli bir düzeyde başarılı olabilirler. Kurallarını egemen sınıfın belirlediği eğitim sisteminin içinde çabalayan ailelerin bu sistemi yeniden üretilmesini sağlar.

Modern toplumlarda toplumsal sınıflar arasındaki kültürel sermayenin dağıtımını eğitim üstlenir. Eğitim sisteminden geçen her yeni nesil eğitimin ve bu sınıflar arası çatışma alanlarının meşrulaştırma yapısını yeniden düzenler ve üretir. Egemen sınıfa dahil olan bir bireyin aldığı eğitim ile diğer sınıflara dahil olan ailelerin çocuklarının aldıkları eğitim arasında fark vardır. Egemen sınıfa dahil olan ailelerin çocukları benzer bir kültürde yetiştikleri için başarı oranları daha yüksek, alt sınıf ailelerin çocuklarının ise başarı oranları düşüktür. Bourdieu kültürel sermayeyi üçe ayırır. Öğrendikleri dil,

öğrendikleri ikinci dil, yazışma diline hakim olma kültürel sermayenin bedenselleşmiş hali; okunan kitaplar, hoşlanılan resim sergisi, sahip olunan müzik kültürü kültürel sermayenin nesnelleşmiş hali; üst sınıf içerisinde var olma, kabullenme süreci ise kültürel sermayenin kurumsallaşmış halidir. Bu üç hal içerisinde yetişen üst sınıfa ait çocukların bu kurallar çerçevesinde oluşturulan eğitim seviyesi içerisinde diğer sınıflara ait olan çocuklardan bir kaç adım önde başladığı açıktır. Tez araştırmasına katılan ailelerin cevaplarından da ailelerin çocuklarına sundukları olanaklar açısından farklılık gösterdiği sonucu çıkmaktadır. Kültürel sermayesi yüksek olan aileler yaşam sisteminin içerisinde çocuklarının üst tabakada kalmaları için nelere ihtiyaçları olduklarını bildikleri için eğitimlerini buna göre almalarını sağladıkları açıktır. Eğitim seviyesi ortaöğretim düzeyinde olan aileler ise bu grubun olanaklarına sahip olmasalar bile kendi yaşam şartlarından daha iyi şartlarda yaşamaları için çocuklarına imkanları ölçüsünde eğitimlerini sağladıkları açıktır. Eğitim seviyesi ilköğretim düzeyinde olan aileler ise kültürel sermayeleri ve ekonomik sermayelerinin düşük olmasından kaynaklı sadece yaşamlarını sağlayacakları ölçüde bir iş bulmaları için bir okula gönderdikleri sonuçları çıkmaktadır. Bu da eğitim sisteminin sınıfsal toplum yapısını ve sınıfların da kendi içindeki sistemi yeniden üretmesini sağladığının bir göstergesidir.

Ayrıca eğitim sistemi, sınıf yapılarını sahip olunan kültürel sermayeleri ve ekonomik sermayeler açısından yeniden üretmektedir. Katılımcılardan alt sınıfın sahip oldukları kültürel sermayeden gelen bir aile içerisinde yetiştiyse o alt sınıfın kültürel sermayesiyle yeni bir aile oluşturduğu ve yine alt sınıfın üyesi olmaya devam ettiği görülmektedir. Özellikle eğitim seviyesi ilköğretim düzeyinde olan ailelerle eğitim seviyesi ortaöğretim düzeyinde olan aileler arasında fark olduğu görülmektedir. Eğitim seviyesi ilköğretim düzeyinde olan aileler bu sınıfın yapısını yeniden üreterek devam ettirmişlerdir. Bu grupta ev içindeki anne ve baba rollerinin keskin bir biçimde ayrıldığı görülür. Bunun devam edeceğini "kız çocuğu olduğu" için gibi söylemlerle belirtmişlerdir.

Bourdieu eğitim sistemini ekonomik sermaye ve kültürel sermayenin paylaşımına dayalı bir sınıf yapısı olarak incelemiştir. Özellikle araştırmaya katılanlarda kültürel sermayesi yüksek olan ailelerin ekonomik sermayelerinin de yüksek olduğu görülmüştür. Bu yüzden eğitim sistemi kültürel sermayenin yüksek olan bu anlamda ekonomik sermayesinin de yüksek olduğu egemen sınıf tarafından yönetilmektedir. Bu günümüz

toplumlarında egemen sınıfın tamamının kültürel sermayesinin yüksek olduğu genellemesi doğru olmayacaktır. Özellikle yönetme gücünü elinde bulunduranların daha farklı bileşenleri de değerlendirmenin doğru olacağını eklemekte fayda olacaktır.

Son olarak; ailelerin çocuklarının meslek seçimlerinde doğrudan ve dolaylı yoldan etkilerinin ve yönlendirmelerinin olduğu sonucu ortadadır. Ülkemizde aile ilişkilerinin güçlü olmasından kaynaklı bir çok kararda çocuklarını etkileyen ailelerin meslek seçimlerinde de çocuklarını etkiledikleri açıktır. Kültürel sermayesi yüksek olan aileler çocuklarının bu aidiyetlerinin devam etmesi için, eğitim seviyesi ortaöğretim düzeyinde olan orta sınıfı oluşturan ailelerin çocuklarının sınıf atlamaları için, kültürel sermayeleri ve ekonomik sermayeleri düşük -eğitim seviyeleri ilköğretim düzeyinde- olan ailelerin ise çocuklarının yaşamlarını devam ettirebilecek parayı kazanmaları için çocuklarını yönlendirdikleri sonucu ortaya çıkmaktadır. Aileler bu yönlendirmeleri habituslarında taşıdıkları bilgiler ve sahip oldukları kültürel sermayenin sonucunda sahip oldukları ekonomik sermayeyle birleştirerek yapmaktadırlar.

4.2. Öneriler

Toplumun dinamiklerini inceleyen araştırmanın sonucunda öneri verilmesi zor olsa bile, toplum yaşamının ilerlemesi için bu tür araştırmaların sonunda da öneri yazılarının bulunmasında fayda olacaktır. Dinamikleri değişen dünyaya, değişmeyi kabul eden toplumlarla ayak uydurulur. Bu yüzden toplumun değişime açık olması için bazı adımların atılmasında fayda olacaktır.

Aile içi dinamiklerin ve eğitim sisteminin amacı hizmet etmesi için bazı öneriler aşağıda verilmiştir.

1. Aile içi yaşam eğitimleri çoğaltılmalı; ailenin amacını ve bu kurumun dinamiklerinin doğru anlatıldığı eğitimler yapılmalıdır. Bu eğitimleri alanında uzman, bilim insanları tarafından yapılmalıdır.
2. Cinsiyetin farklılığını, bu cinsiyetlerin keskin rollere sahip olmadıklarını, aile içi roller gibi bir çok konuda bilgilendirici eğitimler olmalıdır.
3. Dünya'nın gelişimi, kültürlerin oluşumu ve değişen dünya sistemleri eğitim müfredatının içine koyulmalıdır.
4. Eğitim sistemi her türlü bilimsel verinin konuşulduğu bir kurum olmalıdır.

5. Eğitim sistemi gündelik politikaların gölgesinde kalan bir yapı olarak değil; gündeminde eğitim olan, eğitimin farklı konuları üzerinde çalışmalar yapmış ve yapmaya devam eden bilim insanlarının çalışmaları sonucunda şekillenmelidir.
6. Paralı eğitime son vermek çok zor olsa da devletin eğitim olanakları ülkede yaşayan her çocuğa eşit olarak dağıtılmalıdır.
7. Okul öncesi eğitimin gerekliliği araştırılmalı, 3-7 yaş arası çocukların çoklu öğrenme, çoklu yeteneklerinin geliştirilmesi yönünde eğitim sistemi geliştirilmelidir.
8. Ortaöğretim düzeyindeki okulların eğitim sistemi sadece sınav odaklı değil, aynı zamanda bireysel ve sosyal gelişmelere de önem veren çalışmaların artmalıdır.
9. Bilimsel eğitime daha fazla önem verilmelidir.

EKLER

EK-1

T.C. MALTEPE ÜNİVERSİTESİ SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ SOSYOLOJİ ANABİLİM DALI SOSYOLOJİ YÜKSEK LİSANS PROGRAMI

EĞİTİM-ÖĞRETİM SİSTEMİNE BOURDIEU'CU BAKIŞ: LİSE ÖĞRENCİLERİNİN SINAVA HAZIRLIK SÜRECİNDE AİLELERİN MESLEK SEÇİMLERİNDEKİ ROLÜ, İSTANBUL ÖRNEĞİ

Derinlemesine Görüşme Yapılan Katılımcı Listesi

SIRA NO	GÖRÜŞÜLEN KİŞİ								GÖRÜŞME		
	İSMİ/ EBEVEYN	CİNSİYET	YAŞ	EĞİTİM DURUMU	MESLEĞİ	GELİR DURUMU	EŞ GELİR DURUMU	YAŞADAĞI YER	ŞEKLİ	YERİ	AÇIKLAMASI
1	M.Ö./ Baba	E	56	Üniversite	Öğretim görevlisi	6001 ve üzeri		Ümraniye	D.G.	Ev	Görüşme güvenilir.
2	E.O./ Anne	K	54	İlkokul	Ev hanımı		3001-4000	Esenler	D.G.	Ev	Görüşme güvenilir.
3	E.Y./ Baba	E	46	Üniversite	Otel Müdürü	6001 ve üzeri	6001 ve üzeri	Bahçelievler	D.G.	Ev	Görüşme güvenilir.
4	G.K./ Baba	E	58	Üniversite	Müziisyen	6001 ve üzeri	6001 ve üzeri	Beşiktaş	D.G.	Ev	Görüşme güvenilir.
5	E.K./ Baba	E	60	İlkokul	Şoför	2001-3000		Gaziosmanpaşa	D.G.	Ev	Görüşme güvenilir.
6	T.O./ Anne	K	46	Ön Lisans	Moda Tasarımcısı	4001-5000	4001-5000	Bayrampaşa	D.G.	Ev	Görüşme güvenilir.
7	N.G./ Anne	K	58	Üniversite	Mali Müşavir	6001 ve üzeri	6001 ve üzeri	Şişli	D.G.	Ev	Görüşme güvenilir.
8	E.A./ Anne	K	52	İlkokul	İşçi	2001-3000	2001-3000	Gaziosmanpaşa	D.G.	Ev	Görüşme güvenilir.
9	Z.P./ Baba	E	45	Ön Lisans	Bilgisayar Teknisyeni	4001-5000		Zeytinburnu	D.G.	Ev	Görüşme güvenilir.
10	C.G./ Anne	K	56	İlkokul	Ev hanımı		2001-3000	Bayrampaşa	D.G.	Ev	Görüşme güvenilir.
11	Z.K./ Anne	K	43	Ön Lisans	Halkla İlişkiler	2001-3000	2001-3000	Bayrampaşa	D.G.	Ev	Görüşme güvenilir.
12	N.Ş./ Baba	E	60	İlkokul	İşçi/Emekli	3001-4000		Fatih	D.G.	Ev	Görüşme güvenilir.
13	H.D./ Anne	K	50	Lise	İşçi/Emekli	3001-4000	3001-4000	Gaziosmanpaşa	D.G.	Ev	Görüşme güvenilir.
14	M.K./ Baba	E	44	Ortaokul	İşçi	3001-4000		Esenyurt	D.G.	Ev	Görüşme güvenilir.
15	H.B./ Anne	K	45	Ortaokul	İşçi	2001-3000	2001-3000	Esenler	D.G.	Ev	Görüşme güvenilir.
16	Z.K./ Baba	E	41	Lise	Esnaf	3001-4000	2001-3000	Bayrampaşa	D.G.	Ev	Görüşme güvenilir.
17	S.Ö./ Anne	K	45	Üniversite	Mühendis	4001-5000	4001-5000	Üsküdar	D.G.	Ev	Görüşme güvenilir.
18	K.Y./ Anne	K	44	Üniversite	Öğretmen	5001-6000	5001-6000	Üsküdar	D.G.	Ev	Görüşme güvenilir.

EK-2

Görüşme Yapılan Kişilerin Bilgileri

Görüşme 1: M.Ö. (Baba/Üniversite mezunu)

M.Ö. 56 yaşında İstanbul Ümraniye'de yaşamaktadır. En son özel bir üniversitede öğretim görevliliği yapmış olan M.Ö. şuanda kendi eğitim danışmanlık şirketini kurmuş eğitimler vermeye devam etmektedir. Eşi 50 yaşında ve çalışmamaktadır. Bir kızı ve bir oğlu vardır. Kızı 30 yaşında evlidir. Oğlu ise 26 yaşında yeni işe başlamıştır. İki çocuğuda üniversite mezunudur. Görüşme oğlu üzerinden yapılmıştır.

Görüşme 2: E.O. (Anne/İlkokul mezunu)

E.O. 54 yaşında İstanbul Esenler'de yaşamaktadır. E.O. profesyonel anlamda hiç çalışmamış, ev hanımıdır. Eşi 57 yaşında işçi emeklisidir. E.O. iki kızı ve eşiyle birlikte yaşamaktadır. Büyük kızı 27 yaşında öğretmen, küçük kızı lise son sınıf öğrencisidir. Görüşme küçük kızı üzerinden yapılmıştır. Görüşmecisi genelde sorulara iki kızını düşünerek cevap vermiştir.

Görüşme 3: E.Y. (Baba/Üniversite mezunu)

E.Y. 46 yaşında İstanbul Bahçelievler'de yaşamaktadır. E.Y. İstanbul'un büyük otellerinden birinin otel müdürü olarak görev yapmaktadır. Eşi 45 yaşında hostes- kabin amiri olarak çalışmaktadır. Büyük oğlu 16 yaşında küçük oğlu ise 4 yaşındadır. Görüşme büyük oğlu üzerinden yapılmıştır.

Görüşme 4: G.K. (Baba/Üniversite mezunu)

G.K. 58 yaşında İstanbul Beşiktaş'da yaşamaktadır. G.K. müzisyen ve gitar eğitmeni olarak görev yapmaktadır. Eşi bir firmada eğitmen olarak çalışmaktadır. Görüşme 18 yaşında lise son sınıf öğrencisi olan oğlu üzerinden yapılmıştır.

Görüşme 5: E.K. (Baba/İlkokul mezunu)

E.K. 60 yaşında İstanbul Gaziosmanpaşa'da yaşamaktadır. E.K. minibüs şoförü olarak görev yapmaktadır. Eşi 55 yaşında ve profesyonel olarak hiç çalışmamıştır. Dört çocuk sahibi olan E.K. ile görüşme liseye giden üçüncü kızı üzerinden yapılmıştır.

Görüşme 6: T.O. (Anne/Ön lisans mezunu)

T.O. 46 yaşında İstanbul Bayrampaşa'da yaşamaktadır. T.O. moda tasarımcısı olarak serbest çalışmaktadır. Eşi 48 yaşında özel bir şirkette bilgi teknolojileri uzmanı görev yapmaktadır. İki kız çocuğu olan T.O. ile görüşme 17 yaşında olan büyük kızı üzerinden yapılmıştır.

Görüşme 7: N.G. (Anne/Üniversite mezunu)

N.G. 58 yaşında İstanbul Şişli'de yaşamaktadır. N.G. serbest muhasebeci olarak dışarıdan çalışmaktadır. Eşi 65 yaşında, kendi iş yeri sahibidir. Görüşme 25 yaşında olan oğlu üzerinden yapılmıştır.

Görüşme 8: E.A. (Anne/İlkokul mezunu)

E.A. 52 yaşında İstanbul Gaziosmanpaşa'da yaşamaktadır. Bir konfeksiyonda işçi olarak çalışmaktadır. Eşi 59 yaşında bir fabrikada işçi olarak çalışmaktadır. E.A.'nın büyük kızı üniversite mezunu olmak üzere iki kızı vardır. Küçük kızı 19 yaşında üniversiteye hazırlanmaktadır.

Görüşme 9: Z.P. (Baba/ Ön lisans mezunu)

Z.P. 45 yaşında İstanbul Zeytinburnu'da yaşamaktadır. Özel bir firmada bilgisayar teknisyeni olarak görev yapmaktadır. Eşi 44 yaşında tekstil modelisti şuan çalışmamaktadır. İki kızı vardır. Görüşme 16 yaşında olan büyük kızı üzerinden yapılmıştır.

Görüşme 10: C.G. (Anne/İlkokul mezunu)

C.G. 56 yaşında, İstanbul Bayrampaşa'da yaşamaktadır. Ev hanımı olan C.G.'nin eşi 60 yaşında işçi emeklisidir. Bir kızı ve bir oğlu vardır. Görüşme 25 yaşında olan oğlu üzerinden yapılmıştır.

Görüşme 11: Z.K. (Anne/Ön lisans mezunu)

Z.K. 43 yaşında, İstanbul Bayrampaşa'da yaşamaktadır. Halkla ilişkiler mezunu olan Z.K. özel bir firmada çalışmaktadır. Eşi 46 yaşında özel bir firmada işçi olarak çalışmaktadır. Görüşme 18 yaşında olan büyük kızı üzerinden yapılmıştır.

Görüşme 12: N.Ş. (Baba/İlkokul mezunu)

N.Ş. 60 yaşında, İstanbul Fatih'de yaşamaktadır. N.Ş. işçi olarak emekli olmuştur. Eşini beş yıl önce kaybetmiştir. Bir oğlu ve bir kızı vardır. Görüşme 24 yaşında olan kızı üzerinden yapılmıştır.

Görüşme 13: H.D. (Anne/Lise mezunu)

H.D. 50 yaşında, İstanbul Gaziosmanpaşa'da yaşamaktadır. Eşi 53 yaşındadır. Eşi de o da emekli ve çalışmaya devam etmektedir. Oğlu 26 yaşında İstanbul dışında bir ilde hem çalışıp hem de eğitimine devam etmektedir. Görüşme 20 yaşında olan kızı üzerinden yapılmıştır.

Görüşme 14: M.K. (Baba/Ortaokul mezunu)

M.K. 44 yaşında, İstanbul Esenyurt'da yaşamaktadır. İşçi olarak çalışmaktadır. Eşi 42 yaşında ev hanımıdır. Görüşme 16 yaşında olan oğlu üzerinden yapılmıştır.

Görüşme 15: H.B. (Anne/Ortaokul)

H.B. 45 yaşında, İstanbul Esenler'de yaşamaktadır. H.B. çalışmamaktadır. Eşi 47 yaşında işçi olarak çalışmaktadır. Görüşme 18 yaşında olan büyük oğlu üzerinden yapılmıştır.

Görüşme 16: Z.K. (Baba/Lise)

Z.K. 41 yaşında, İstanbul Bayrampaşa'da yaşamaktadır. Esnaf olarak çalışmaya devam etmektedir. Eşi 43 yaşında işçi olarak çalışmaktadır. Bir oğlu ve bir kızı vardır. Görüşme 17 yaşında olan küçük kızı üzerinden yapılmıştır.

Görüşme 17: S.Ö. (Anne/Üniversite mezunu)

S.Ö. 45 yaşında, İstanbul Üsküdar'da yaşamaktadır. Eşi 47 yaşındadır. Eşi ve

kendisinde mühendis olarak görev yapmaktadır. İki oğlu vardır. 17 yaşında olan büyük oğlu üzerinden yapılmıştır.

Görüşme 18: K.Y. (Anne/Ünivesite mezunu)

K.Y. 44 yaşında, İstanbul Üşküdar'da yaşamaktadır. Öğretmen olarak çalışmaktadır. Eşi 44 yaşında, avukat olarak görev yapmaktadır. Görüşme 17 yaşında olan kızı üzerinden yapılmıştır.

EK-3

Görüşme Formu

T.C.

MALTEPE ÜNİVERSİTESİ
Sosyal Bilimler Enstitüsü
Sosyoloji Anabilim Dalı
Sosyoloji Yüksek Lisans Programı

Eğitim-Öğretim Sistemine Bourdieu'cu Bakış: Ailelerin Meslek Seçimlerindeki Rolü:
İstanbul Örneği Derinlemesine Görüşme Soru Formu

Araştırmacı: “Merhaba, ben Maltepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü’nden Gamze Omurtak. İstanbul’da 16-30 yaş arası çocuğu olan ailelerle çocuklarının meslek seçimlerindeki rollerini anlamak için bir araştırma yapıyorum. Bu konuyla ilgili size bazı sorular yönelteceğim. Bu soruların herhangi bir doğru cevabı yok, sizin anlatacaklarınız benim için çok önemli. Siz de beni kabul ettiniz, teşekkür ediyorum. Soruları genel olarak ailenizi ve aile anlayışınızı düşünerek cevap verirseniz çok sevinirim.”

GÖRÜŞME FORMU

ANNE

Yaş:

Meslek:

Eğitim Durumu:

Çalışma Durumu:

Gelir Durumu:

1500-2000 ( )

2001-3000 ( )

3001-4000 ( )

4001-5000 ( )

5001-6000 ( )

6001 ve üzeri ( )

BABA

Yaş:

Meslek:

Eğitim Durumu:

Çalışma Durumu:

Gelir Durumu:

1500-2000 ( )

2001-3000 ( )

3001-4000 ( )

4001-5000 ( )

5001-6000 ( )

6001 ve üzeri ( )

BİRİNCİ BÖLÜM

1. Kimlerle yaşıyorsunuz? Aileniz kaç kişiden oluşuyor?
2. Sizce aile bireylerinizin birbirleriyle ilişkileri nasıldır?
3. Evlenmeden önceki ailenizi düşündüğünüzde önemli kararlar alırken ve mesleğinizle ilgili karar verirken en çok kime danışırdınız?

İKİNCİ BÖLÜM

4. Çocuğunuz lisede hangi bölümde okuyor/okudu? Bu bölüme nasıl yönlendirildi?
5. Çocuğunuzun ders çalışmasına karışır mısınız/karışır mıydınız?
6. Çocuğunuzun kişisel yetenek, beceri ve ilgi alanlarını biliyor musunuz? Bunları nasıl öğrendiniz?
7. Çocuğunuzun üniversite okumasını istiyor musunuz/istediniz mi? Neden?
8. Çocuğunuzun geleceğiyle ilgili kaygı duyuyor musunuz/duydunuz mu? Bu kaygının çocuğunuzun meslek seçimiyle bir ilgisi var mı?
9. Çocuğunuzdan meslek konusundaki beklentileriniz nelerdir?
10. Çocuğunuzla üniversite planları hakkında konuşur musunuz/konuştunuz mu?
11. Üniversite bölümü veya meslekler konusunda çocuğunuzun doğru yönlendirmek için rehberlik, seminer gibi yardımları ya da konularla ilgili yönlendirmeleri dikkate alır mısınız? / aldınız mı?
12. Çocuğunuzun üniversite alan ya da meslek tercihleri konusunda kaygı duyuyor musunuz? / duydunuz mu?
13. Çocuğunuz alan ve meslek seçimi konusunda kararsızlık yaşıyor mu/yaşadı mı? Sizce neden?
14. Meslek seçiminde cinsiyetin rolü var mıdır?
15. Çocuğunuzun vakıf üniversitelerinde okutur musunuz?
16. Bir mesleğin en önemli özelliklerini sayabilir misiniz?
17. Dini inançların meslek seçimlerinde etkisi var mıdır?
18. Ailenizi nasıl tanımlarsınız? (Örneğin; özgürlükçü, demokratik, geleneksel, modern vb.) Neden?
19. Televizyonda, internette meslek seçimiyle ilgili programları izler misiniz/izlediniz mi? Araştırma yapar mısınız?
20. Çocuğunuz üniversiteyi kazanıp bitirdikten sonraki süreç size göre nasıl olacak/oldu?
21. Çocuğunuzun geleceğini sizce kimler ve nasıl etkiliyor?

KAYNAKÇA

- Akgün, Asiye. *Mekansal Ayrışmanın Sembolik Sermaye Üzerinden Okunması*
http://www.academia.edu/10576149/Mekansal_Ayr%C4%B1%C5%9Fman%C4%B1n_Sembolik_Sermaye_%C3%9Czerinden_Okunmas%C4%B1
- Arun, Özgür. “Yaşlı Bireyin Türkiye Serüveni: Türkiye’de Yaşlı Bireyler Arasında Kültürel Sermaye Dağılımı,” **Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, 8(1), 2009.
- Başkal, Serdar. *Anadolu, Fen ve Genel Liselerde Eğitim Alan Son Sınıf Öğrencilerinin Bir Üst Öğrenime Geçişte Meslek Seçimi İle İlgili Yaşadıkları Kaygıların Çeşitli Değişkenler Açısından İncelenmesi (Muğla İli Örneği)*. Yüksek Lisans Tezi. İstanbul: Yeditepe Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2009.
- Berdan, İsmail Ergin. *Ortaöğretim Kurumlarındaki Öğretmen ve Öğrencilerin Yeteneklerinin Alan ve Meslek Seçimine Etkileri*. Yüksek Lisans Tezi. İstanbul: Beykent Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü. 2008.
- Beyaz, Orhan. *Özel Dershanelerde Üniversite Giriş Sınavına Hazırlanan Lise Son Sınıf Öğrencilerinin Profili (Ankara Örneği)*. Yüksek Lisans Tezi. Ankara: Gazi Üniversitesi/Eğitim Bilimleri Enstitüsü, 2014.
- Bourdieu, Pierre. Fırat, Derya., Berkkurt, Günce., (Çev.) **Ayrım Beğeni Yargısının Toplumsal Eleştirisi**, Ankara: HERETİK Yayınları, 2015.
- Bourdieu, Pierre., Passeron, Jean-Claude., Sümer, Aslı., Ünsaldı, Levent., Akkaya, Özlem., (Çev.). **Yeniden Üretim Eğitim Sistemine İlişkin Bir Teorinin İlkeleri**, Ankara: HERETİK Yayınları, 2015.
- Bourdieu, Pierre., Ünsaldı, Levent. (Çev.) **Bilimin Toplumsal Kullanımları Bilimsel Alanın Klinik Bir Sosyolojisi için**, Ankara: HERETİK Yayınları, 2015.
- Bourdieu, Pierre., Jacquant, Loic., Ökten, Nazlı. (Çev.). **Düşünsel Bir Antropoloji İçin Cevaplar**, İstanbul: İLETİŞİM Yayınları, 2010.
- Bozgedik, Ali. *Eğitimde Yeni Bir Model Olan Temel Lise Öğrencilerinin Üniversite ve Meslek Seçimini Etkileyen Faktörler*. Yüksek Lisans Tezi. Konya: Selçuk Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2017.
- Burke, Peter., Tunçay, Mete., (Çev.). **Tarih ve Toplumsal Kuram**, İstanbul: TARİH VAKFI YURT Yayınları, 2011.
- Canal, Miraç. *Ortaokul Sosyal Bilgiler Dersinde Mesleklerle İlgili Yapılan Etkinliklerin Öğrencilerin Meslek Seçimine Etkisinin Analiz*. Yüksek Lisans Tezi. Ankara: Gazi Üniversitesi/Eğitim Bilimleri Enstitüsü, 2013.
- Collins, Randall., Makowsky, Michael., Oktik, Nurgün. (Çev. Ed.) **Toplumun Keşfi**, Ankara: NOBEL Yayıncılık, 2014.
- Çamlıbel, Doruk. *Marx’a Karşı Bourdieu: Sermaye ve Kültür- Kültürel Aktarım ve Tahakküm* <https://www.cafrande.org/marxa-karsi-bourdieu-sermaye-ve-kultur-kulturel-aktarim-ve-tahakkum/>

- Çınar, Çiğdem. *Lise Son Sınıf Öğrencilerinin Meslek Seçimi Kararlarında Benlik Algısının Önemi*. Yüksek Lisans Tezi. İstanbul: Maltepe Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2011.
- Çolak, Nevin. *Eğitim Sosyolojisi Bakımından Dershaneler ve Eğitim: Üniversite Sınavına Hazırlanan Lise Son Sınıf Öğrencilerinin Sosyo-Kültürel Durum Analizler; Bursa Örneği*. (Yüksek Lisans Tezi). Bursa: Uludağ Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2006.
- Çurğatay, Veysi. *Üniversite Sınavına Girecek Öğrencilerin Meslek Seçimini Etkileyen Sosyo-Kültürel Faktörler (Malatya'daki Lise Son Sınıf Öğrencileri Uygulaması)*. Yüksek Lisans Tezi. Malatya.: İnönü Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2010.
- Durkheim, Emile., Ergenekon, Pelin., (Çev.). **Eğitim ve Sosyoloji**, İstanbul: PİNHAN Yayıncılık, 2016.
- Duru, Nügen Derman. *Eğitim ve Toplumsal Eşitsizliğin Yeniden Üretilmesi*, 2014. <http://www.yeniduzen.com/egitim-ve-toplumsal-esitsizligin-yeniden-uretilmesi-81924h.htm>
- Eser, Şule. *Toplumsal Cinsiyetin Meslek Seçimindeki Rolü ve Sekreterlik Mesleği Üzerine Bir Uygulama*. (Yüksek Lisans Tezi). Ankara: Gazi Üniversitesi/Eğitim Bilimleri Enstitüsü, 2010.
- Gezer, Mehmet. *Kariyer Planlamasında Meslek Seçiminin Önemi: Meslek Lisesi Son Sınıf Öğrencileri Üzerine Bir Araştırma*. Yüksek Lisans Tezi. Sakarya: Sakarya Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2010,
- Göker, Emrah. “*Ekonomik İndirgemeci*” mi Dediniz?
<https://docplayer.biz.tr/43476577-Ekonomik-indirgemeci-mi-dediniz.html>
- Göker, Emrah. “*Durkheim’in Sol Eli: Pierre Bourdieu’nün Muhalefeti*”
http://politikadergisi.com/sites/default/files/kutuphane/durkheimin_sol_eli_pierre_bourdieuun_muhalefeti.pdf
- Kars, Veysel. *Meslek Seçiminde Öğrencinin Karşılaştığı Sorunlar ve Farkındalık*. Tıpta Uzmanlık Tezi. Van: Yüzüncüyıl Üniversitesi/Tıp Fakültesi, 2012.
- Kepir, Dursun Didem. *Üniversite Adaylarında Meslek Seçimine İlişkin Akılcı Olmayan İnançlar, Mesleki Olgunluk ve Umut Düzeyleri*. Yüksek Lisans Tezi. Ankara: Hacettepe Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2011.
- Kılınç, Mustafa. *Ygs ve Lys İçin Analitik Bir Çerçeve Eğitimde Geri Kalmışlık Nedenleri ve Çözüm Önerileri: Adıyaman İli Örneği*. Yüksek Lisans Tez. Ankara: Türk Hava Kurumu Üniversitesi/ Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2014.
- Kıyak, Serhat. *Genel Lise Öğrencilerinin Meslek Seçimi Yaparken Temel Aldığı Kriterler*. Yüksek Lisans Tezi, İstanbul: Yeditepe Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2006.
- Kümbetoğlu, Belkıs., **Sosyoloji ve Antropolojide Niteliksel Yöntem ve Araştırma**, İstanbul: BAĞLAM Yayıncılık, 2008.
- Layder, Derek., Tatlıcan, Ümit., (Çev.). **Sosyal Teoriye Giriş**, İstanbul: KÜRE Yayınları, 2010.

- Marshall, Gordon., Akınhay, Osman., Kömürcü, Derya., (Çev.). **Sosyoloji Sözlüğü**, Ankara: BILIM VE SANAT Yayınları, 2009.
- Neuman, W. Lawrance., Özge, Sedef. (Çev.), **Toplumsal Araştırma Yöntemleri Nitel ve Nicel Yaklaşımlar 1. Cilt**, Ankara: YAYINODASI Yayıncılık, 2013.
- Neuman, W. Lawrance., Özge, Sedef. (Çev.), **Toplumsal Araştırma Yöntemleri Nitel ve Nicel Yaklaşımlar 2. Cilt**, Ankara: YAYINODASI Yayıncılık, 2013.
- Oktik, Nurgün., Reşitoğlu, Halime., (Ed.), **Aileyi Anlamak Disiplinler Arası Yaklaşım**, Ankara: NOBEL Yayıncılık, 2018.
- Ören, Ayşe Neslihan. *Öğrencilerin Dershaneye Yönelik Düşüncelerinin Analizi*. Yüksek Lisans Tezi, İstanbul: İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi/ Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2014.
- Özsöz, Cihad. *Pierre Bourdieu'nün Temel Kavramlarına Giriş*, SOSYOLOJİ NOTLARI Dergisi, 2007. <https://docplayer.biz.tr/21164232-Pierre-bourdieu-nun-temel-kavramlarina-giris-cihad-ozsoz.html>
- Palabıyık, Adem. *Pierre Bourdieu Sosyolojisinde "Habitus", "Sermaye" ve "Alan" Üzerine*, LIBERAL DÜŞÜNCE, Sayı 61-62, 2011. <http://www.libertedownload.com/LD/arsiv/61-62/10-adem-palabiyik-pierre-bourdieu-sosyolojisinde-habitus-sermaye-ve-alan-uzerine.pdf>
- Sezal, İhsan., (Ed.) **Sosyolojiye Giriş**, Ankara: MARTI Yayınları, 2003.
- Şentürk, İlknur. *Pierre Bourdieu'nun Neoliberalizm Eleştirisi Bağlamında Eğitim Yönetimini Yeniden Düşünmek*, Eskişehir: Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 11(2), 2008.
- Tezcan, Mahmut. *Eğitim Sosyolojisinde Çağdaş Kuramlar ve Türkiye*, Ankara: Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Yayınları, 1993.
- <http://albertproust.tumblr.com/post/90652580739/pierre-bourdieu-%C3%BCzerine> (*Pierre Bourdieu Üzerine*, 2014)
- http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_content&view=frontpage&Itemid=1
- <http://www.dildernegi.org.tr/TR,274/turkce-sozluk-ara-bul.html>
- <http://www.osym.gov.tr/TR,8791/mevzuat.html>

